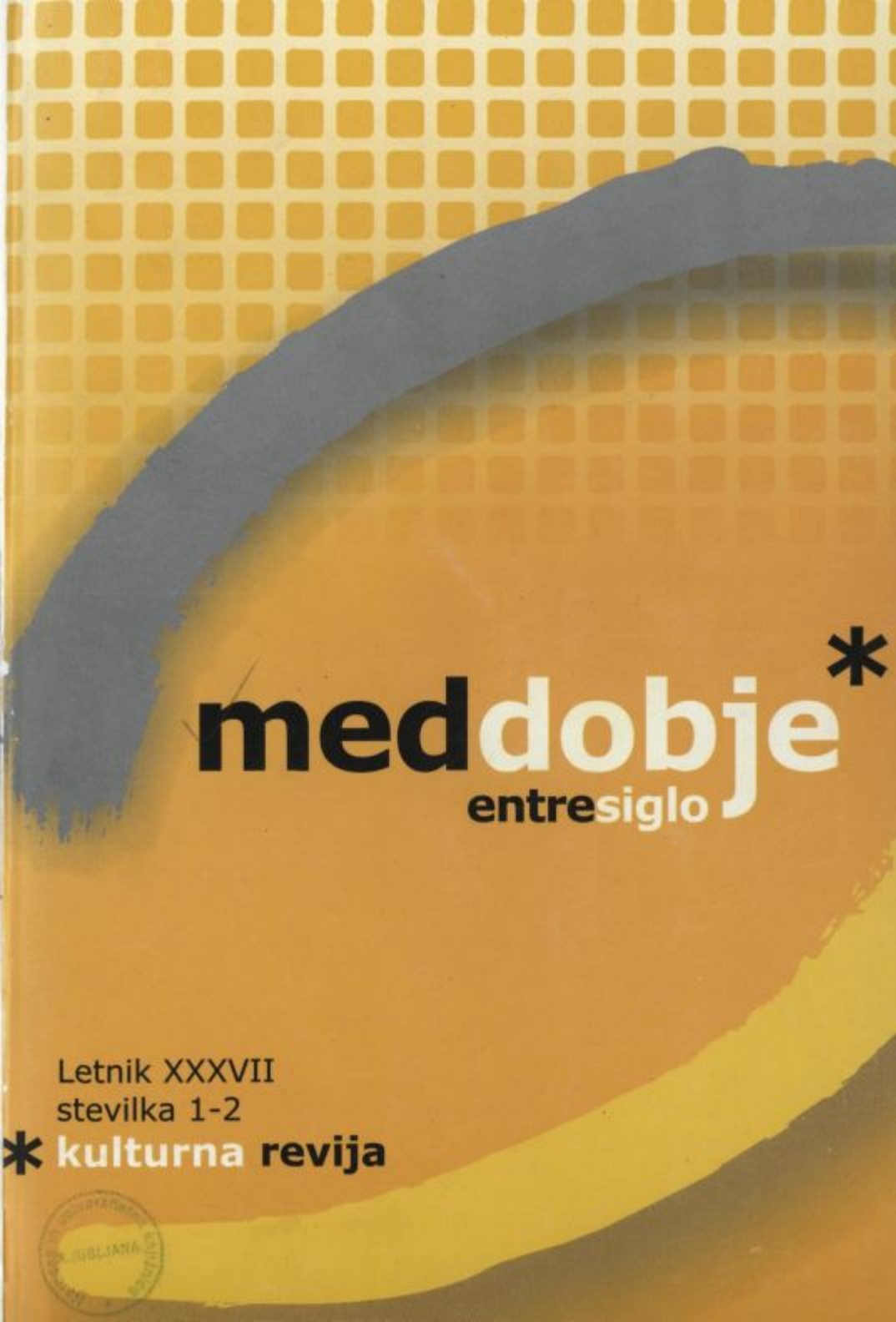

meddobje*

entresiglo

Letnik XXXVII
številka 1-2

* **kulturna revija**

M E D D O B J E

Splošno kulturna revija

Entresiglo

Revista de cultura general

Letnik/Año XXXVII.

2003

Št./Nº 1-2

Izdaja SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA - Propietario: Acción Cultural Eslovana

Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina.

Uredništvo / Directores: TINE DEBELJAK (glavni urednik/director general),
MARIJAN EILETZ, VINKO RODE in MILENA AHČIN, souredniki,
LEV DETELA, urednik za Evropo.

Lektorica: Milena Ahčin

Oblikovanje in zunanja oprema: Andrej Hrovat.

Računalniški prelom: Monika Urbanija Koprivnikar

Letno izhajata dve dvojni številki. Za podpisane prispevke odgovarjajo avtorji.
Spisi s psevdonimom se objavljajo, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime.
Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je 177. publikacija Slovenske kulturne akcije, dotiskan 11/2003

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual Nº 259299.

Tisk tiskarne / impreso en: Editorial Báraga del Centro Misional Báraga,
Colón 2544, (1826) Remedios de Escalada, Buenos Aires, Argentina.

IZHAJANJE MEDDOBJA DENARNO PODPIRA MINISTRSTVO ZA KULTURO
REPUBLIKE SLOVENIJE.

UVODNIK

TINE DEBELJAK (Arg.):	1
-----------------------	---

POEZIJA

BRANKO REBOZOV (Arg.)	5
ERIKA POGLAJEN (Arg.)	9
GREGOR PAPEŽ (Arg.)	11

DNEVNIK

VINKO RODE (Arg.): Potopis z Juga	17
-----------------------------------	----

DIPLOMSKA NALOGA

SABINA GRABAR (Slo.): "Mirko Kunčič in njegove pravljice"	48
---	----

IZ ARHIVOV

JOŽE RANT (Arg.): "O arhivu jugoslovanske narodne odbrane (JNO)"	99
--	----

OCENE KNJIG

JURE VOMBERGAR (Arg.): "Marko Kremžar: Leto brez sonca"	135
---	-----

OPOMBE

IVO JEVIČNIKAR (Italia): "Profesor Baraga, Polikovnik Vauhnik in Pater Placido"	154
JOŽE RANT (Arg.): "Popravke in dopolnila k mojemu spisu "Biti Argentinec je težak posel"	158

UMETNIŠKA PRILOGA

TILKA MOČNIK (Arg.)	
---------------------	--

TINE DEBELJAK

Zadnjič sem si ogledoval stara Meddobja. V polici imam razvrščena od prvega letnika leta 1953 do zadnjih števil. Kar lepa vrsta je te naše revije, ki je danes med najstarejšimi slovenskimi revijami po svetu.

Najprej pade v oči zunanja oprema. Bila je raznovrstna, ustvarjali so jo od akademskih slikarjev do grafičnih oblikovalcev, vsakih nekaj let je menjala zunanjo opremo. Včasih – bolj redko – so izšle 4 posamezne številke na leto, nekaj let sploh nič, enkrat ena trojna številka, večinoma po dve dvojni številki. Habent sua fata libelli.

Sedel sem in vzel prve številke v roke. Potem zadnje. Zamislil sem se. Kakšna je razlika med njimi? Vsaj glavna.

Prvo je število sodelavcev in od kod izhajajo. Veliko jih je bilo in so pisali iz vsega sveta. Seveda, vsi begunci so se poznali med seboj, saj so šli skozi prisiljeno sobivanje v taboriščih. Veliko se jih je dobro poznalo že izpred vojske. Sodelovali so še prej pri domačih literarnih in znanstvenih revijah, hodili v isto družbo, med vojsko so bili na isti idejni strani.

Še več. Prvi krog okoli Meddobja je želel ustvariti literarno revijo na najvišji kulturni ravni. Posrečilo se jim je, saj so sodelovali številni univerzitetni profesorji in že priznani pisatelji.

Vsi so bili zadnja leta prisiljeni v molk. Že med vojsko knjige niso bile prijateljice muz. Po vojski pa taborišča še manj. Začetek v novi domovini je bil težak, vsak je gledal na prvi zaslužek. Saj je bilo nekaj revij in časopisov, kamor so lahko pisali, čeprav vsakemu listu primerno. Starejši so imeli s seboj še neizdana dela, ki so jih težila.

V svetu se je lahko pogled razširil, lahko so pisali o razmerju: prej – sedaj, vojska, begunstvo, novi svet.

Vse to je bila plodna zemlja za njihovo kulturno delo.

In zadnje številke Meddobja?

Od začetka je prešlo že petdeset let. To je dolga doba skoraj dveh generacij. Prvi pisci so skoraj vsi že pokojni, njih nasledniki so ostareli. Naša skupnost, ki je pričela z velikim številom delavnih kulturnikov, zdaj postaja povprečna skupina s temu primernim številom piscev.

Glavno je pripomoglo k spremembi znanje slovenščine. Jezik se počasi, a gotovo izgublja. Tu v Argentini smo še na najboljšem, a tudi tu se pozna. Mladi znajo slovensko, nekateri celo zelo dobro. A da bi izražali svoje najintimnejše občutke in misli v slovenščini, je preveč zanje. Mladi pišejo raje v španščini, ki je že njih miselni jezik.

S slovenskimi literati po drugih državah se ne poznamo, in če se že, nismo med seboj povezani, se ne čutimo blizu. In seveda – obstaja problem jezika tudi pri njih.

In: koliko dobrih in visokih kulturnikov je doma izšlo iz srednje velikega mesta, kolikor nas je?

Da, še imamo med nami dobre pisatelje in pesnike. Vidimo, da je glasbeno življenje višje kot prej in z večjimi dosežki, imamo veliko mladih, a dobrih likovnih umetnikov. Tu ni čutiti pojemanja, raje rast.

Le v jezikovni umetnosti je veliko novih sotrudnikov, a v drugem jeziku. Pomagamo si s prevajanjem, če hočemo ohraniti revijo še slovensko. Ni nam treba biti pesimisti, še ustvarjamo in segamo tudi po nagradah in objavah! A drugače kot prej. Vedeti moramo, da je vsaka kultura odsev realnosti. To dejstvo sprejemamo! Dokler bo v nas umetniška moč in duh, bomo kreativni in plodni.

BRANKO REBOZOV

SKUPEN GROB

*Vsako noč čim se zmračí
pridejo iz večnosti,
kot bi zatulili viharji,
zabučali morski vali,
kot treščilo bi v dno noči
in bi znenada iz temin
zbori tisočeri zakričali.*

*Pa ni strela, ne viharji,
tudi niso morski vali,
to so fantje, ki pojo
smrtno si koračnico,
to so ljubljenci življenja,
ki so pomorjeni pali.*

*Kot v zadnjem jurišnjem streljanju
mi kot grmada zagorijo prsi
in kot granata se srce razpoči:
kar prikorakajo mi skoz oči
in privriskajo mi skoz srce
v nedoumljivem maščevanju.*

*Njihov marš je smrtni mir,
ki grohota se v kraških breznih,
v morilcev neutešljivi vesti,
v od groze pretresenih gozdih
in v bolečinah se krivečih poljih.*

Vidim vsakega posamič,
štejem jih in ni jih konca,
vsi od ognja zvezd gorijo,
po sinjini od neba dišijo
in vsi so obžarjeni od sonca.

Vsako noč tako dospejo,
smrtne marše sluh začuje,
vsako noč tu v meni umrejo,
v duši vsako noč zarjuje,
kot bi žvižgal, tulil veter,
ki le blaznost naznanjuje.

Kaj z menoj je? Kaj je v meni?
Jaz sem sam en velik grob,
ležijo v meni pokopani
vsi v bratomorni zlobi ubiti,
vsi za dom in vero padli.

(Branko Rebozov, Bs.As., 1962)

STRIC IN NEČAK

Proič mi je pisal: Dragi stric!
 Odkar moram zdoma biti,
 so pomēšali dnevi sē pretekli
 s sedanjimi; ni več bodočnosti.
 Jaz sem v ječi. Ker sem kradel.
 Ni bil pohlep, prisegam.
 Nobenega ni bilo izhoda...
 Če kdo zame plača vrednost,
 kar sem ukradel, me spustijo...
 Razumi! V ječi, mrak, osamljenost, tesnoba.
 Jój, pišati mēni tebi o tem je strašno,
 kot bo tebi moje pismo brati...
 Stric! Pomisli! Tvoj nečak, v ječi.

–Če fant krade, tudi laže,–
 sem si mislil in v koš vrgel pismo.

Po dolgem času prejmem drugo pismo:
 Sporčam, da sem ječe prost.
 Pomilostili so me za vedenje lepo.
 Prebil v zaporu sem dve leti.
 In dve pismi sem ti pisal, prosil;
 žal, oba sta se zgubila.
 A zdaj bolj kot tista pisma
 izgubljen sem jaz.
 Sam, veš, sam! Ob ime in čast;
 vsak se me izogiblje, nihče ne mara me.
 Zdaj moja ječa sta zavrženost in sram.
 Stric, piši kaj! Tvoj nečak.

–Sam? Tudi jaz sem sam. Kdo ni sam?
 Kaj naj mu pišem? Sram! Kradel ne bil,
 sem si mislil in v koš vrgel pismo.–

Iznenada prejmem tretje pismo:
 Pisava nepoznana, jezik tuj,
 pol nemški in pol slovenski:
 Da je postal pijanec, potepuh,
 da bival v neki zapuščeni je baraki,
 da se napil je piva,
 in nato še hašič...
 da tisti trdni in globoki spanec,
 tisti kakor noč na tujem
 trdni in globoki spanec;
 da ob ležišču je do tal zgorela sveča,
 vnel se pod, nato odeja, v dimu vse,
 v plamenih: vsa baraka
 in klic sosedov na pomoč...;
 in v gluhi noči glas siren,
 ki jih on že ni več slišal...
 da dva gasilca na nosilih nesla
 sta v ambulanto mokro zогlenelo gmoto,
 da ga je oče komaj razpoznal.

–Jaz stric, kaj naj zdaj mislim?
 Komu naj pišem? Kje pomagam?
 Pri pisalni mizi koš se širi in raste gor do stropa,
 na belem pisemskem papirju
 so kot oglje črne črke ponorele,
 vso noč do zore so skakale in skakale
 skozi mi oči krvave v dušo
 in tam gorele in me žgale.

Branko Rebozov, Bs.As., 7. okt. 2003

Popravljeni mizi. / 113

ERIKA POGLAJEN

A MI ENCUENTRO (2001)

Sé que, tarde o temprano,
 –siempre que esté sola con mi pluma–
 llegará la nostalgia
 –una de estas noches,
 cualquiera–
 para darse a mi alma.

Vendrá la soledad
 y tendrá tus labios.

Traerá tu figura a mi mirada
 y entraré en comunión con tu recuerdo.
 Quedaré librada a mí misma
 o –lo que es aún más doloroso–
 quedaré librada a tu presencia.

Todo lleva tu nombre,
 todo te evoca. Me voy llenando de ti
 casi sin quererlo... voy siendo para pensarte.

SREČANJE S SEBOJ

Vem, da prej ali slej –
vedno ko bom sama s peresom –
bo prišlo otožnost
– neko noč,
katerokoli –
da se dam svoji duši.

Prišla bo samota
In bo našla tvoje ustne.

Predstaviła bo tvoj lik mojemu pogledu,
in bom vstopila v tvoj spomin.
Prepuščena bom sama sebi
ali – kar je še bolj boleče –
prepuščena bom tvoji prisotnosti.

Vse nosi tvoje ime,
vse me spominja nate. Napolnim se s teboj
skoraj nehote... in te bom premišljevala.

(PREVEDEL BRANKO REBOŽOV)

GREGOR PAPEŽ

A M É ...

Amé el primer día a mi primer amor.
Me aburrí hablando de filosofía con mi primer amor.
Amé a mi primer amor, la amé
sobre las piedras frías de un basural;
acosté su cuerpo sobre las espinas de una noche de invierno.
Torturé a mi primer amor,
empujé a mi primer amor a un abismo,
arrojé a la basura a mi primer amor,
me reí de sus lágrimas y de su "vida normal",
traté de "vulgar" a mi primer amor,
finalmente abrí la puerta y salí
y nunca volví a verla.

Ella tiene mi juventud
perdida en el fondo de su corazón.
A veces – imagino – me recuerda,
Cuando la noche rompe sus olas contra su soledad,
cuando la noche rompe sus olas contra mi soledad.
A veces
imagino que me toca su pensamiento.
Pero es más seguro
que ya no recuerda mi nombre.

LJUBIL SEM...

Ljubil sem prvi dan mojo prvo ljubezen.
 Naveličal sem se pogovarjati o filozofiji s prvo ljubeznijo.
 Ljubil sem mojo prvo ljubezen
 na mrzlih kamnih smetišču.
 Zleknil sem njeno telo na trnje neke zimske noči.
 Mučil sem mojo prvo ljubezen,
 pahnil sem mojo prvo ljubezen v prepad,
 vrgel sem v smeti mojo prvo ljubezen,
 smejal sem se njenim solzam in njenemu »normalnemu življenju«
 očital sem »prostaškost« moji prvi ljubezni,
 nazadnje sem odprl vrata in odšel
 in nikoli več je nisem videl.

Ona ima mojo mladost
 v dnu svojega srca.
 Včasih – mislim – se me spomni,
 kadar noč razbija valove ob njeno samoto,
 kadar noč razbija valove ob mojo samoto.
 Včasih
 se mi zdi, da se me dotakne s svojimi mislimi.
 Toda še bolj je gotovo,
 da se mojega imena več ne spomni.

MI PADRE

Mis antepasados fueron campesinos
-toscos y humanos
como suelen ser los campesinos-,
pero mi padre ya fue un hombre de la ciudad.
Después de la guerra
debió abandonar a su tierra
(nunca lo hizo).
Cruzó el océano,
siguió hasta el fondo
la estrella de los puntos cardinales
y vivió y trabajó en esta tierra cada día.
Pero de noche, bajo las piedras de silencio eterno
o en las ciudades de arena,
no estaba aquí.
Quizás se preguntara
cuanto tardaría en volver
allí, de donde fue arrancado
como se arranca la estrella
de la arcilla que abraza en todo el pecho
su reflejo.

Solo recuerdo
una noche junto a las turbias estrellas del río,
nuestra desnuda hermandad por el temprano frío
y la flecha del pecado clavándose en nosotros...
Ella estaba tan cerca por mí
y yo no le podía sacar más allá,
más allá del fondo del infierno del amor...

Y sus ojos venían al vacío de estas madrugadas de insomnio
como la fruta de un animal muerto
y contemplan lo que ha quedado.

MOJ OČE

Moji predniki so bili kmetje,
robati in človekoljubni,
kot so običajno kmetje;
Toda moj oče je bil že mestni človek.
Po vojni je moral zapustiti svojo zemljo
(nikoli ni tega storil).
Križal je ocean,
sledil je do dna južnemu križu
in na tej zemlji je živel in delal vsak dan.
Toda ponoči, pod kamenjem večnega molka,
ali v peščenih mestih
ni bil tukaj.
Morebiti bi vprašal,
koliko časa bi rabil, da bi se vrnil
tja, od koder je bil iztrgan,
kot se iz gline iztrga zvezda,
ki zaobjame v vsakih prsih
svoj odsev.

LO QUE HA QUEDADO

Aquellos años que ya están en los libros de historia,
mientras tronaban los disparos en las calles
entre el desatado instinto de Caín
y la furia loca y vengativa de Abel
estuve ocupado soñando con una chica
que creía en la acción y en el compromiso,
pero más que eso creía en mi amor...
Ah, perdonadme por no haber empuñado un arma,
perdonadme por no haber levantado la voz
y gritado por la justicia y la paz.

Y después, mientras duró la huelga
de los años noventa
con las puertas de las fábricas cerrando,
estuve ocupado tratando de conquistar a otra chica,
cuyos cabellos incitaban por si solos
a cesar toda actividad que no fuera pensar en ella...
Ah, ¿qué grandes luchas y reclamos
hemos tenido entre manos,
que ahora siquiera los recuerdo?...
Sólo recuerdo
una noche junto a las turbias estrellas del río,
nuestra desnudez bañada por el temprano rocío
y la flecha del pecado clavándose en nosotros...
Ella estaba tan loca por mi
y yo no he podido amarla más allá,
más allá del fondo del infierno del amor...

Y sus ojos vienen al vacío de estas madrugadas de insomnio
como la fruta de un animal manso
y contemplan lo que ha quedado.

KAR JE OSTALO

Tista leta, ki so že v knjigah zgodovine,
 ko so po ulicah odjekali strel
 pri razpuščenem nagonu Kajna
 in maščevalnem in norem besu Abela,
 sem se vdajal sanjam o nekem dekletu,
 ki je verovala v akcijo in v zavezanost,
 a je več kot v to verovala v mojo ljubezen...
 Oh, odpustite mi, ker nisem prijel za orožje,
 odpustite mi, ker nisem dvignil glasu
 in kričal po pravičnosti in miru!

In potem, ko je trajala stavka
 devetdesetega leta, ko so se vrata tovarn zapirala,
 sem se zavzemal, da bi osvojil drugo dekle,
 katere že sami lasje so vzbujali poželenje,
 da nisem mogel nič drugega, kot misliti nanjo...
 Ah, katere velike boje in zahteve
 smo takrat imeli v svojih rokah,
 da se jih zdaj niti ne spomnim?

Spomnim se samo
 neke noči pri kalnih zvezdah reke
 in najine nagote skopane v zgodnji rosi
 in strelice greha zapičene v naju...
 Ona je bila name tako nora,
 jaz pa je nisem mogel ljubiti onstran,
 onstran peklenskega dna ljubezni...

In njene oči se povračajo v praznoto
 teh zgodnjih juter moje nespečnosti
 kot sadež pohlevne živali,
 in zrejo v to, kar je ostalo.

Iz španščine prevedel Branko Rebozov, Bs.As., marca 2003

VINKO RODE

POTOPIS Z JUGA

01.01.01**Terminal Mendoza:**

Čas je, da se vkrcam! Na petnajstem sedežu, udobno, ohlajeno. Bog daj srečno vožnjo.

Še enkrat proti južnim jezerom: vsekakor sprememba, verjetno blagodejna. Ugodna tudi z denarnega vidika. Ne bo veliko zaslužka, nekaj pa le bo. Spet nekaj znancev, malo branja in patagonska divjina, raznolikost, razdalje: pušče in hribovje, voda in vetrovi, gozdovi in zasnežene planine.

Odpeljal ob 20.15. Acceso Sur. Krasen žaromet nad gorami: sonce za oblaki, robovi ožarjeni z zlatom. Proti jugu belo-sivi kumulusi, kot za nevihto. Črta predkordiljere temnoplava. El Plata je v oblakih. Sonce zahaja tam nekje, morda še malo bolj proti jugu.

Luján de Cuyo. Sonce za goro, oblaki žarijo. Viden je Córdón del Plata, zaton pa še dosti bolj južno. Za Tupungatom.

Krasno slovo prvega dneva, prvega meseca, prvega leta enaindvajsetega stoletja in tretjega tisočletja.

Ob pol desetih Zapata. Skoro že temno. Vmes naštel, od Agrelo naprej, sedem, osem črpalk petroleja. Sicer pa pušča brez konca in brez haska. Tu spet oaza: Tunuyán. Precej visoko luna, malo nižje Venera: črni oblaki sem pa tja. Na nebu eno samo slovo svetlobe, na zemlji brezmejnost razdalj, ki jih je treba prečkati.

02.01.01

Terminal Neuquén, ura devet, ko odhajamo. Película repetida: ob šestih Catriel, potem sem še malo zadremal - in že smo bili v dolini, El Valle, Cinco Saltos. Do tod patagonska pušča, ravninska, brez dreves, grmičevje. Upam, da bomo zdaj dobili

malo kavice. – Spet začuden nad tako vzorno urejenimi sadovnjaki.

Dan je sončen, brez oblaka.

Stallonejev film me je sem pa tja zamotil. Pokrajina na desni puščavska, a zanimivih oblik. Iskal sem "sveto goro", katero sem odkril v prejšnji vožnji. In res, kmalu po Picún Leufú se je prikazala in za njo še ena, bolj v ozadju. Zelo daleč zasnežene gore. Malo pozneje še ena čudovita formacija sredi planote, kot čudežno zrasla iz tal: še bolj podobna avstralski sveti gori.

Club Argentino de Ski - CAS. Malo pred peto uro sva prišla s Francem Revnom. Čakal me je na terminalki, kolektiv ob 15h. sem zamudil.

Vse je še po starem: iste steze, iste poti, isti razgled v dolino ali na gore. Zdaj, zdaj bo sonce zašlo za Catedral. Na vrhovih je še malo snega, tudi na Cuyin Manzano. Sicer je pa vse zelo zeleno, deževalo je. Lupines cvetijo, marjetic je vse polno, chilco je v cvetju, amancay pa še ne.

Villa Catedral še zelo prazna, trgovine povečini zaprte. Celo Furlan ima zaprto. Nekaj ljudi je v hotelu Catedral, ki deluje kot "tiempo compartido".

Čudovit je bil zadnji del vožnje, Valle encantado in potem tisto patagonsko valovanje – vse v toplih barvah – dokler se razgled ne odpre na jezero in za njim na mesto ob vznožju gora.

Krasni so reliefi ob cesti, malo nad Ali Curá. Ko so morali cesto speljati višje, so seveda sekali in rezali skalo. V nekaj letih je natura izpopolnila delo do čudovite umetnine. Ustaviti bi se morali in slikati ter strmeli v te naravne, čeprav abstrakne oblike.

Jezove sem imel vse na levi strani, (sedel sem na desni), le na ovinkih sem jih mogel videti. A raznolikost gorskih oblik je tako zanimiva, da se mi oko ne utruji - ure in ure vožnje. Obzidja, trdnjave, stolpi, začarani gradovi, pa neverjetne škurbine v skalovju, vmes pa v zverženi gorski verigi vodoravno odrezan hrib, kot ogromna miza. Za božansko pojedino!

Pogledi na Lanín in sosedna pogorja so spet nekaj enkratnega. Spredaj puščava, tu pa tam vzvalovana, v daljavi kaka meseta, na zadnjem obzorju veriga sneženih vrhov - in visoki stožec vulkana.

03.01.01

Večerna slika: nebo in zemlja v spokojnem objemu. Temne gmote jezerske pokrajine: hribovje v nedogled, malo svetlejše gladine voda - nad vsem pa kraljuje zadnja luč dneva. Redki oblaki počasi ugašajo drug za drugim.

Skozi levo okno pobočje Catedrala: "smučišče" je v cvetju plavih lupinov in belih marjetic.

05.01.01

Včeraj dopoldne deževalo, potem se je popravilo.

Danes zjutraj (davi?) sem se prebudil v čemeran dan, a celo sonce je malo pokukalo. Potem se je čisto vse zakrilo: ni doline ni gorá, le bližnja drevesa in gosta megla vse naokrog. Silen veter goni droben dež - vztrajno, vsiljivo. Mraz pa tak, da sem šel po odejo, ker me zebe v noge.

Nič prijazen sprejem: prava zima.

Sobota, 06.01.01

Prebudil se je krasen dan, dopoldne je bilo sončno, še po kosilu je bilo prijetno zunaj - na prehodu.

Potem se je začelo oblačiti. Ko se mrači, imamo spet pravo neurje, enako kot včeraj. Dež po vetru, vse zastrto, in mraz. Kot otok v morju, megla nas obdaja, - tako visimo nekje v neprepoznavnem vesolju. Ni Catedrala, ni jezerske kotanje, ni griča na moji desni. Dež biča in veter vije drevesa okrog hiše. Še dobro, da se ob steklu ustavita, še Bog da imam streho in odejo.

Ker to ni nikakor samoumevno. Berem namreč gradivo za "Arkov Zbornik" o slovenskem andinizmu. Joj, v kakšne nečloveške, obupne situacije se podajajo gorniki! Recimo, ko Jure Skvarča opisuje vzpon na Nevado El Plata, v Mendozi. Ja, na tisti Cordón del Plata, ki ga jaz tako rad občudujem od doma. Na južno steno - 1800 m visoko, pozimi v snegu in ledu, seveda. Ob branju me je še bolj začelo zebsti.

Včeraj sta mi prinesla Božo in Marija Eiletz pošiljko od Marjana, namreč tvarino za Arkov Zbornik. Naj bi jaz bil urednik. Branje me mika in me je že zagrabilo. Tekste spotoma popravljam - ali vsaj markiram dvomljiva mesta. Kaj več si zaenkrat ne

predstavljam. Morda kratko uvodno besedo, nekaj razlag in navodil za razumevanje. Saj Arko sproti, kot vesten in večč kronist, opisuje in ocenjuje dosežke, vzpone, zmage in neuspehe bariloške Šume. Vseskozi spremlja bariloške gornike. Manjka mi (prebrati) pregled, ki ga je napisal ob 25-letnici SPD. Ne zasledim pa poznejše bilance. Tu bo treba kaj dopolniti: prav do 50-letnice.

Nedelja, 07.01.01

Nekako poldne mora biti, ko se končno nebo odpira in sonce prebada oblake. Celo noč in do zdaj je deževalo. Pobočja bližnjih hribov so se pokazala. Catedral je v vrhnem predelu nanovo pobeljen, zasnežen. Cuyin Manzano je še zavrt v oblake.

Grdo vreme me je pridržalo doma. Nimam prave obleke za izlete po dežju. Rad bi se srečal z znanci pri nedeljski maši, marsikaj bi se moral pomeniti o Arkovem Zborniku; nekaj idej že imam, še več pa seveda dvomov in ugibanj. Kdo bo prisrbel ustrezne zemljevide, fotografije, kdo bo napravil malo statistike, kot nekdo svetuje? Z Dinkom se moram najprej srečati. Branje njegovega dnevnika z Antarktike sem prignal nekako do polovice. Pravkar končal Arnškov prispevek: vzpon na Cerro Balmaceda. Dnevniški zapisi izredne kakovosti; tudi jezikovno! To goro sem vendar moral videti, ko smo šli proti Paine-ju. Vendar je nisem zabeležil, ni bil naš cilj. Morda je - slučajno - na kaki sliki.

08.01.01

Ko se razgledujem v novi dan... Zgodaj je še nalahno pršilo, vendar so se oblaki že topli z vetrovi. Ko pri nas že sije sonce je jezerska kotanja še v meglah in zasenčena.

Cuyin Manzano se polagoma izvija iz objema sivine.

Naše pobočje Catedrala se koplje v prijaznem soncu. Vrhovi so čisto beli, do prvega prevala vse zeleno, nanovo zalito.

Pripravljam se k delu. Za Zbornik. Okvir je pravšen: tukaj so začeli delovati bariloški Šumski bratje, vsepovsod so njihove sledi. Zbornik bo dostojen spomenik njihovemu idealizmu.

Nič ni bilo z vremenom. Cel dan je po malem pršilo. Po kosilu me je bežno sonce zvalilo na sprehod, pa nisem naredil dvesto metrov, ko me je že močilo.

Samoten dan in sam samevam, da cel dan ne spregovorim besede. Pač, s Sigfridom sva se spodaj pozdravila, ko je ljudi lovil na cesti za v gostilno. Drugače pa le psico tu in tam nahrulim, čeprav mi sledi pohlevno in me vdano gleda. A je reva tako grda in zdaj še garjeva povrhu. Cel dan se praska. Menda je imela osem mladičev; eden, suh in garjev, se še potepa spodaj okrog smetišč. A Reven mi je dal zelo točna navodila (od Cirila), kako in kaj ji moram kuhati. Danes sem ji res skuhal. Njegove brašne pa sploh ni hotela jesti. Negra ji pravim, čudna pokveka je, grda in v daljnem sorodu s hijenami, podobno se smeje.

Cel dan sem čepel v salonu; dopoldne sem bral, potem pisal (predgovor za Zbornik); popoldne spet bral, da so me že noge bolele. Na petah sem sedel, izmenoma po budovo. Vseeno so se mi noge ohladile. Pred nočjo sem šel spet na sprehod. Sprva sem tekkel, nato pospešeno hodil in ugotovil, da se počutim dobro, čilega in prožnega. Tistih petdeset stopnic tam proti hotelu Catedral - igrača!

In tam – bežen preblisk, kot iz drugega sveta, kot iz neverjetnih razsežnosti. V bazenu so se kopale deklice, pubertetnice, komaj odpirajoče se cvetke. Jaz zimsko oblečen, tu pa nežne ženske figurice v kopalkah. Ena se požene iz vode – vidim, obstrmim ob angelskem obrazku in rosnih, cvetočih prsih. Preblisk neznanske sreče -kot v nadi? Podoba sreče, ki se naznanja? Podoba, ki prebudi v hipu neizmerno hrepenenje po sreči; po izgubljenem raj.

Samotar, puščavnik, spokornik, nisem bil pripravljen za tako razodetje. Vsa okoliška lepota ni nič v primeri s človeško rožico. Puščica je zadela v živo. Zdaj samota še bolj boli.

09.01.01

Celo noč in skoro ves dan deževalo. Zdajle, proti večeru se oblaki trgajo, včasih nas pogleda sonček, a samo pomežikne in se skrije. Tako spet en dan v klavzuri in ker ne migam, me zebe. Popoldne sem zakuril kamin; saj ne bo nič segrel, a vsaj ogenj gledam - in mi je bolj gorko. Sicer pa branje, korekture, še in še. Na polovici sem že. Saj je zanimivo a je že preveč; kot da bi dobil "empacho".

Sicer pa čisto odrezan od sveta. Še koledarja nimam.

10.01.01

Končno se je vreme popravilo. Južni veter vleče, zelo je hladno, oblaki se selijo proti SV. Zunaj sem delal, a sem bil kmalu premražen. V zatišju, tu pod oknom je še šlo, vrtnice sem okopal, plel.

Severne planine so se pokazale v snežni preobleki.

Spet sem dobil dve gobi - in nekaj jih komaj poganja. Po tolikem dežju!

Gledam na glavno cesto: kar dosti avtomobilov vozi na Cerro. In seveda omnibusi s študenti.

Lastovke so se pojavile nad travnikom. Nasploh, krasen razgled proti jezeru, proti Catedralu, proti jugu (ne vem za imena gorá; v vrhovih so tudi bele).

Sinoči predelal še vzpon na Mellizos. V postelji Simčič-Majcen.

Četrtek, 11.01.01

Delal, v glavnem, zunaj. Krasen dan je bil, s potujočimi oblaki po sinjini.

Dinku sem posodil "Zbornik"; naj ga vsaj prelista in presodi. On mi je posodil zvezek Vzponov SPD; od leta 49 - do Arkove smrti. Neverjetno, vse je notri: še naše potovanje iz leta 59 (Tinček, Franci, brata Bajlec in jaz); pa Martin in Janko Gorše na Tronadorju, potem vzpon na Aconcagua in tudi oba poskusa z Matjažem Medveškom. Tudi eno pomoto sem našel: na Bonete ni šel Ciril, ampak Franci Markež (naveza Tomaž Kralj, Joža Tomaževič in Franci). Tomaž jo je opisal nadvse duhovito. Parkrat sem se na glas zarežal, ko sem bral. Sploh sem s tem branjem podoživljal "našo gorniško epopejo". Sem pa tja se še spominjam kake malenkosti iz časa prvega branja. Posebno Skvarčevih, ki so dobri opisi, nekateri izvrstni. Dobri so vsi, zato so tudi v izboru.

12.01.01

Med tem ko delam v parku, mi rojijo po glavi branja. Danes Simčič v pogovoru z Majcnom. Pa pomislim: včasih je kar preveč dolgovezen v svojih razmišljanjih. Kako je Majcen, že starček, prenašal ta dolga pisma? Odgovarja mu zmeraj na kratko, nikdar ne debatira z njim. Škoda, da Majcna tako malo poznam. Verjetno sem prebral kako pesem, drugega nič. Po vsem, kar zdaj berem

o Simčiču ni čudno, da se je odločil za vrnitev v Slovenijo. Skozinsko velika skrb za domovino, za obstoj slovenstva.

Ko gledam proti jezeru: kotanja je že v senci, le gore za njo so še v soncu; nad njimi belo sivi oblaki. V naših smrekah še vedno močan veter.

Današnji dan ni bil kaj prida ploden. Ta zavest me muči, nekam slabe volje sem. Včeraj sem se odrešil s pisanjem, danes nič! Vendar sem dolžnosti izpolnil. Pa je imel prav Gregorčič (ne samo kar veleval mu stan).

13.01.01

Opoldne. Oblaki se danes valijo od zahoda, enako veter (spodaj). Zjutraj je malo poškopilo. Vmes je tudi sonček prisoten, tako sem še storže grabil (da, toliko jih je, smrekovih). Zdaj spet rosi a tudi sonce sveti.

Nekam zabuhle oči imam in skrbijo me. Pripravljam se na pisanje pisma. (Francki).

Nikogar ni blizu, nihče ne kliče, če ne grem doli do baze, skoro ne srečam ljudi. Verjetno danes pride Ciril. O Debevčevih pa ni nobene vesti ... - Jutri moram na vsak način v mesto med Kranjce.

Cel dan nisem spregovoril besede s človekom. Le pisal sem jih. Celo poročilo - mendoško - o obisku bariloške Lipe.

Nedelja, 14.01.01

Pri slovenski maši (daroval Janez Cerar). Krasen dan, brez oblačka in brez vetra. Pozdravi z znanci; -opravil sem pa bolj malo. Duha ni bilo, I. Arnska tudi ne, ge. Arko tudi ne, Ciril ni prišel, ampak "parlament" še deluje, zaseda. Opoldne sem se napotil domov. Čudovita vožnja - tja in nazaj.

Sinoči meditacija; eksistenčno premišljevanje. Davi pa obisk, presenetljiv obisk, v sanjah, že proti jutru. Saj je bila bežna predstava: sedel sem - bogve kje - med dvema dekletoma, menili smo se, ne vem o čem, smejali se, bili veseli in čezmerno zaupljivi. Pa se ena od deklet, kot da bi uganila moje skrite želje, vrže preko mene, tako da sem občutil težo in nežnost njenih prsi. V tistem je druga punca odšla in midva sva ostala sama - kot v lepem pričakovanju: kot domenjena za srečanje. Neznansko mi je bilo lepo pri srcu - in v takem stanju sem se zbudil.

Čudno, prečudno, že leta se mi ne sanja, zdaj pa to skrivnostno sanjsko srečanje. Skrivnostno, ker sem nekje v ozadju čutil prisotnost moje hčerke. Na nek način je bila povezana s predstavo, a ne vem kako. Že sinoči sem imel v mislih njen rojstni dan in tudi danes, ko sem se prebudil.

Ley de la vida, dura ley: le v sanjah se poteši najgloblje hrepenenje - če sploh se, če nas obišče angel Gospodov. V realnem življenju prevladujejo praznina, samota in tesnoba. Tudi lepa doživetja so komaj odsev prave sreče.

Pregrešne sanje? Zlodej mi jih je natvezel? Sploh ne! Tako je scvetelo nepotešeno hrepenenje. Predstava je imela priokus milosti.

Ampak, ko bi to bilo res! In vendar je na nek način le bilo res. Bilo je pravzorno srečanje, ki na mah razkrije najgloblje sorodstvo: izgubljeni del celote.

Še bolj neverjetno pa je tole. Ko sem tam zadaj šaril, okrog drvavnice, se mi je zdelo, kot da čujem ženski glas. Ne, ne more biti! Ko pa pridem do kuhinje, kaj zagledam? Na travniku se sonči, seveda v kopalkah, ženska. Poleg nje leži kolo. Silne skomine so me prijele, toda bežal sem noter. Da, bežal. Potem sem si le prigovarjal, da tako ne more biti. In sem jo šel vprašat, pač karkoli. Če je članica kluba. Rekla je, da ja. Izmenjala sva še nekaj besed. Ženska srednjih let, a kar postavna. Iz Bariloč je prikolesarila.

Ko se je pravkar sonce skrilo za goro, se je oblekla in zdaj odhaja. A ona je do zadnjega molila - častila le sonce. Kakor jaz svoj čas v Valeria del Mar: zadnje sonce dneva - iz oči v oči - v lotusovi drži. Bilo mi je kakor v božjem objemu.

15.01.01

Kako skrivnostne vezi se pletejo včasih med nami! Sinoči sem šele zvedel za pravi pomen sanj. Ko sem govoril z Danico. Povedala mi je, da se bo povečala družina: spet otroka čaka. Da je bila ona v sanjah prisotna, sem povedal, pa da je bila vsa erotika v tem, da so se me dotaknile ženske prsi. Jasno kot beli dan! Danica bo dojila. To je bilo pravo sporočilo. Silno sem bil vesel novice, kar samo se mi je smejalo. No lo puedo creer, sem ji rekel. Tudi ona se mi je zdela presrečna (po glasu). Danes travo kosil. Roji mušic so mi nagajali. Sicer je bilo lepo vreme, popoldne šele vetrovno. Več kot pol sem pokosil.

Sonce se poslavlja od vrhov Cuyin Manzano. Na nebu podolgovati oblaki podobni zepelinom, ribam, sulicam.

16.01.01

Še kosil in tudi že mrvico spravljal (seno). Za eno dobro vrečo je je bilo. Ko ne pustimo, da bi preveč zrasla!

Proti večeru me je obiskal Dinko, vrnil mi je gradivo za zbornik. Marsikaj sva se pomenila; recimo, o koči Slovenia na Capilli. To poglavje manjka, sploh še ni napisano: o slovenski stezi in o koči. Dinko ima tu glavne zasluge, a prav zato on noče pisati o tem. Vsaka vožnja do gore je stala 50 litrov bencina – in teh je bilo nešteto. Vse je plačal iz svojega žepa. Prevoze materiala s helikopterji je vse preskrbel on – preko zvez z vojaki.

17.01.01

Včera spet čudno naključje. V zvezi s Cirilom in Dinkom. Okrog šeste ure sem srebal mate-čaj, pa zazvoni telefon. Hola! In zaslišim znani glas.

Ja, sem hotel vedeti če si doma. Zdajle grem tja.

Niti malo nisem dvomil, da se najavlja Ciril. In ga vprašam, kje pa si. On pa: doma sem še. Čudno se mi je zdelo, v Meliquini je, pa pravi da je doma. No, pač tako čuti.

Čez čas se pojavi Dinko. Med drugim sem mu tudi to omenil, da je klical Ciril, da prihaja. Računaj tri ure vožnje, mi pravi, torej okrog devete.

Dinko je odšel, jaz sem si skuhal večerjo (juhico) in malo čez deveto pripelje na dvorišče Cirilova nissan. Vse se je ujemalo. Tudi on je spotoma nekaj kupil za pod zob.

V pogovoru pa le pride na dan, da on ni klical. Da ni in da ni! Jaz mu nisem verjel. Mimogrede je pozabil, sem si mislil. On pa... da ni, da je šel pred šesto od doma.

Ja, potem je bil pa Dinko tisti, ki se je najavil. Ampak kako da ga nisem spoznal po glasu. Seveda, nobeden se ni predstavil, on zame ve, da sem tu, jaz pa tudi njega poznam, da bi ga moral prepoznati.

Oba sta Jeseničana, torej naglas me ni orientiral; po glasu si morata biti vsaj malo podobna. Kako da se nisem zbrihtal, ko je Dinko prišel v CAS? Nisem se! Do takrat, ko je Ciril odločno zatrdil, da ni telefoniral.

A kar me najbolj vznemirja, je osrednje naključje: da je Ciril res prišel. Jaz sem ga pričakoval in je res tisto uro prišel. Golo naključje?

Ciril mi je posodil nekaj knjig. Od Alenke Goljevšček: *Po štirih, po dveh*. Notri je tudi zgodba o Capki – o Capki s Catedrala. Dolga in lepa, pristržna zgodbica o psički, ki jo je avtorica vzljubila prav tu, v CASu. In to je dalo Alenki povod, da se je razpisala na dolgo in široko o Argentini: o Buenos Airesu, Patagoniji, Bariločah in o Catedralu. Razpisala umetniško veščo, pa zelo zanimivo in nežno o Capki. O Patagoniji ne ravno nežno! A to je zgodba za otroke. Nastopajoče je treba "tipizirati", tudi kraji morajo biti ostro začrtani, kar pretirano označeni, kot zahteva povest. In tako Patagonija ne sme biti simpatična, vseskozi je človeku sovražna. In ker mora med akterji vsaj eden biti zle narave, je tukaj "nastradal" g. Krivec, ki, kot vem iz pripovedovanja, je bil to g. Burja. Zagotovo v resnici ni bil tak skopuh, kot ga najdemo v povestici. To so nasprotja, ki so za otroške zgodbe nujna: lepo in grdo, dobro in zlo, belo in črno.

Opisi pokrajine so čudovito zadeti. Isto Argentinci in njihove navade. Ciril se ne more pritoževati, enako ne Dinko in Romana, pa Boris in drugi. Vsi so izredno dobri in uslužni ljudje. Največ simpatij pa seveda požanje Capka. Saj je osrednja "oseba" v zgodbi. Prav to otrokom približa vse drugo dogajanje.

Alenka G. je čudovito popisalo svojo in možovo patagonsko dogodivščino. Vseskozi se čuti pisateljska veščina. A Ciril se je izrazil nekako tako, kot da ji Bariločani zamerijo, ker prikaže Patagonijo tako sovražno. Po moje je to le literarno pretiravanje, ker je tako zastavljena zgodba. Prizorišče je moralo biti tako, nenaklonjeno, zato, da bolj zablesti ljubka, prijazna Capka. Pozneje sem celo tole zvedel: Da so naprosili Vojka Arka, naj napiše protestno pismo Alenki, ker da se čutijo prizadete ob njenem nezaslišanem opisovanju. Smatram, da je do tega sklepa prišlo v "parlamentu" – in pismo je res romalo v Slovenijo. Ne vem za odmeve nanj, slišal sem pa, da je Vojku pozneje bilo žal za ta korak. Verjetno je spoznal, da pač ne gre zamenjati leposlovja s kakim poročilom.

Seveda mora biti res, da avtorica ljubi živalice in da ji po drugi strani patagonsko podnebje, vreme in razsežnosti niso

bile po godu. A če je bila zmožna tako čudovito opisati svoja doživetja, je prav v tem neprecenljiv poklon tej zemlji in njenim ljudem. Na široko odprte oči je imela za posebnosti, zanimivosti bariloške pokrajine.

19.01.01

Francki pišem za god.

Prebiram to in ono, Simčiča in Eiletza sem prebral, zdaj pa skačem po revijah: *Mag*, *Ognjišče*, *Duhovno Življenje*, *Selecciones*. Od Mohorjeve zbirke imam dva *Koledarja*, pa povest Jožeta Rodeta *Spopad ob Mrzli reki*. Verjetno bom izbral Rebulov *Jutri čez Jordan*. – Na stroj moram prepisati *Spremno besedo* za Zbornik.

Sobota, 20.01.01

Proti severo-vzhodu se gora sveti v soncu, Cuyin Manzano zastira rahla megla, pri nas izmenoma rosi ali se jasni. Pri moji duši pa žalost trka na vrata. Do danes sem bil vseskozi dobre volje, zdaj me je pa pičil strupen gad: strup malodušja se mi je prihulil v dušo, paraliza mi oklepa srce. Bariloška podoba raja se ruši v nič, venec gorá ne pomeni nič. Vodovje in gorovje je mrtvo, težka gmota, ki je odveč. Lepša bi bila puščava. Tam ni lažnih obljub. Gole prostranosti – jalove kot naše življenje.

Sonce je pokukalo izza oblakov malo nad Catedralom. O, naj prežene te mračne štrene svetožalja.

Nedelja, 21.01.01

Iz doline se je pripodil dež. Najprej je zastor zagrnil jezero, zdaj že bližnje hribe. Tako se poslavlja dan. Dopoldne, v mestu, je bilo še lepo. Po kosilu sem se vzel na bližnje pobočje Catedrala. Toplo je bilo. Amancay cveti vsepovsod; marjetice že rjavijo, lupinusi gredo proti koncu, kmalu bodo same gole štile.

Po siesti sem se zabral v Rebulov: *Jutri čez Jordan*. Dežela obljube je seveda simbol za onstranstvo. Vse je naperjeno v ono smer. Po maši sem dalj časa govoril z Ivanom Arnškom. Zanimiv človek. Začela sva z gorništvom (okrog Zbornika) in končala pri čebelah.

22.01.01

Še en zimski dan se naznanja. Smreke in breze tu pod oknom drhtijo v vetru. Že od sinoči sem. Dolina je spet zamegljena, vrhovi gora tudi.

Popoldne, ko čakam na zadnje sonce, da me še poboža. Sem pa tja se prebije skozi oblake. Cel dan jih veter goni, od kod le, od Pacifika.

Preveč branja mi škoduje. Dopoldne Zbornik, popoldne Rebula. Ven me ni vleklo: vetrovno in mrzlo. Po kosilu sem šel po zatišnih ulicah, tu pod nami: Del medio, Los abedules in Del alto.

Gobe so mi pognale pod macesnom. Menda sem ravno pravi čas zalival, ob menjavi lune. Pod brezami pa ni nič. Danes ponovno močim, naj malo zrastejo. Letos le majhne nabiram, po eno, dve na dan.

Vedno bolj občutim samoto. Posebno kadar ne morem ven, na prosto.

Od žlahte se nihče ne oglasi. Tu – sem, tu – sam !

Sam med drhtečimi smrekami, brezami; sam v neusmiljenem vetru, ki trga megle in oblake. Sam, razcefran v patagonskem neurju. Ne vem kam, ne vem kje je dan. Borna misel mi je opora, edini pristan. Borna lučka zavesti: tu – sem! Sam!

Devet bo ura, pa sonce še zlati vrhove za jezerom. Ven sem šel malo hodit, malo teč, da sem se ogrel. Nisem srečal žive duše. Mimogrede sem iskal psevdonim za moje zapise. Neumnosti!

A naj bom iskren. Prebral sem bariloške zapiske – in so se mi dopadli. Kaj če bi jih pokazal Marijanu, E.? (Razen zelo osebnih zadev. Vedno ga kje polomim).

23.01.01

Opoldne je prišla na obisk Estela z družino, kolegica iz Gral. Pico. Jaz sem ravno pojužinal, a potem smo zanje na hitro skuhali makarone; pijače je tu dovolj, imel sem tudi en salamin, pa je bilo za vse dovolj. Potem smo se sprehodili, popili eno kavico – in že je prišel Karli Steiner, Fernihtov iz Domžal. Naznanil ga je bil Janez že zjutraj.

Še dobro, da so se tako zvrstili – ker Karli ne zna špansko, družina Casquero pa seveda še manj slovensko.

Raúl še vedno isti suhec, Agustín, dolgin in pol, Claudia že kar lepa gospodična, čisto atu podobna; in Ana; nekako enajstih let, izredno lepa punčka, simpatična in živahna. Bolj mamine sorte. – Kar fletno smo se imeli.

S Karlijem sva se domenila, da greva jutri v hribe, vsaj do Pod Skalce. Dolgo sem si želel te ture, ponoviti pot iz leta 59: torej več kot štirideset let. Karli zelo dober sogovornik, dobro se ujameva.

24.01.01

Uresničila se je tura: štiriurni štrapac do gor, do Freyeve koče. V Tončkovem jezeru sem si umil in ohladil utrujene noge. Videl spet v polkrogu catedralske špice, škrbine, Torre principal, in bolj na levo Aguja Frey in malo dalje Pico Bara. Res je tisti pogled vreden tolike muje. Pod Skalco smo malicali. Steza ob potoku Van Titter je zelo lepa, ker teče po gozdu in ni prenaporna. Pogorišče nižje doli je žalostno in tudi pot je slaba. Pa zadnji del, do Freya, je zelo zahteven. Vendar sem bil zares utrujen šele zdajle, domov grede, proti koncu. Dosti je bilo, ravno zadosti! A bilo je zelo lepo. Dan je bil krasen, ni bilo prevroče, komaj lahna sapica je pihala!

Ob šestih smo bili doma: Karli, Narte in jaz. Malo smo si dušo privezali, nato sta onadva odšla. Slovo od žlahtnika kar ganljivo! Čez en teden bo doma, v Domžalah. Zelo prijazen človek je, buen conversador, vesel, simpatičen.

Potem ko sem se skopal, sem začutil kako sem zbit. No, potem ko sem se vsedel, ker se mi kar ne da vstati. Zdajle bo sonce zdrknilo za goro. Dosti je bilo za danes, a bil je nepozaben dan. Še dobro sem zdržal: vsega skupaj sedem ur hoje – pa ne po ravnem.

25.01.01

Spal do pol desetih. Potem nabral gobe, jih očistil in zrezal za sušenje. Rižoto sem si skuhal s svežimi gobami. No, prav posebno okusne niso, hočem reči, so skoraj brez okusa. Za večerjo sem si še banano narezal zraven, da je postalo sladko (a la cubana).

Noči se, daljni sever se je že zavil v polmrak; jezera in hribi so kot zamaknjeni v spokojnosti. Smreke mirujejo, breze počivajo sproščene v naravno težnost. V dolini so se prižgale luči. Pri nas ob glavnih stopnicah in pri vhodu tudi, druge še ne. Obiskal me je Dinko in sva spet precej govorila: največ o gorništvu (v zvezi z Zbornikom), a tudi o Capki in o Alenki Goljevšček. On mi pojasnjuje vsebinske dvome, recimo ko Arko piše o Slovenski stezi na Catedral, je imena zamenjal; vse, razen Dinka. A ker je to tudi dokument, naj se ve, kdo je kdo.

Počutil sem se zelo dobro; včerajšnji podvig me je osrečil; sem tudi malo ponosen nanj. V teh letih, in brez treninga, to le ni špas. Ja, že predlanskim sem si želel ta izlet, lani spet, a sam nisem hotel iti. S Karlijem je bila "caminata" super. Vse je štimalo: vreme, družčina, razpoloženje. Danes sem ponovno prebral o istem vzponu Alenke in Capke. Zelo dober opis, a brez nevšečnosti ni smelo iti, ker sicer bi se pretrgal niz nadlog. A po strukturi zgodbe se ni smel. Neznosni brencgli! Vsiljiv prah!

Nam trem je šlo pa vse gladko, še brenclev ni bilo veliko, vetra skoro nič; vročina nazaj grede je bila znosna. No, prahu je res dosti, a mene ni prav posebno motil. Bolj me bo jutri, ko bom pral hlače, nogavice, superge.

26.01.01

Dopoldne pral perilo in pekel kruh. Ko sem imel že zameseno, me kliče Dinko: vabi me na izlet: Punta Princessa z žičnico, nato po grebenu do kočice Lynch in dol z gondolo. Žal sem moral odkloniti. Dan je bil spet ves sončen. No, bo že še kdaj priložnost, sem se tolažil.

Popoldne sem strigel okrasne grme – in še ne skončal. Kmalu bo spet trava na vrsti. Zalivam tudi vsak dan – seveda menjaje. Posebno na mestih (dveh), kjer rastejo gobe. Pod macesni.

Kruh mi je danes izpadel sijajno, ravno prav pečen.

Sinoči je bila maša v Kapelici. Ko sem slišal zvoniti, me je nekaj prijelo, da bi šel gor. Potem sem se spomnil na Franckin god (24/1) in sem se odločil. Maševal je sosed monsinjor, ki stanuje pri Kiki. Kapela je majhna, ljudi je bilo morda en ducat, vzdušje zelo domače, skoro družinsko. Misel na starše in zdaj na sestro mi zbudi neko religiozno počutje. Skrivnostne

vezi, skrivnostne daljave in bližine! Češčenje prednikov mi je blizu: el culto de los antepasados.

Drugače normalen dan, počutim se dobro. Nadaljujem z Rebulo. Čaka me prepis spremne besede. Strojepisa se bojim.

Sobota, 27.01.01

Sinoči, čez noč in skoro do zore rotil El Šadaja, naj mi pošlje v objem tolažbo. Obračal sem se nagonsko k starozaveznemu Bogu, ker bi bil brez dvoma bolj razumevajoč za take stiske kot Kristus. Po Rebuli sem ga klical; ne vem, kje je vzel to ime. Bog Izraelov, Bog Očakov s posluhom za človeško naturo. Nisem mogel zaspati. Po ponovnem branju sem končno ob štirih k Morfeju legel.

Tako ali tako, ploden ali prazen, dan se poslavlja za vedno. Na zunaj lep dan, a v bistvu zeva iz njega nepotešena vrzel. Morda tudi nepotešljiva; ker, je sreča mar dosegljiva?

Dopoldne čistil gobe, sušil. Cel dan zalivam, nič ne kaže za dež. Šarim tu in tam, mnogo berem. Po kosilu obvezen sprehod. Siesta je bila prav sladka, saj sem bil utrujen od vigilije. Zdaj samo še strmim v severno podobo in ne vem, če kaj mislim ob tem. Naslikal bi jo, če bi bil umetnik, vredna je čopiča. Spotegnjeni oblaki visijo, čisto mirno, nad pogorjem. Sonce jih komaj še ožarja.

28.01.01

Slovenska maša v mestu. Janeza Cerarja je zdaj zamenjal Pavle Novak. A tudi Branko se je že vrnil. Precej obiskovalcev iz Buenos Airesa. Spotoma sem nakupil živila v LA. Prileže se mi malo pogovora. Tudi v parlament sem šel za pol ure. Prinesel s sabo Zvon, številke 4 in 6. Takoj požrl Rebulov Dnevnik. Pesmi mi malo povedo, če izvzamem Senegačnika. V likovni umetnosti nisem doma, pa je o tem mnogo tvarine.

29.01.01

V sovražno razpoloženem jutru zbiram svoje misli in načrtujem dan. Zunaj se ne bo dalo nič: oblačno, mrzlo in močno

vetrovno. Spal sem sicer dobro; čutim se spočitega, vendar sem že zdaj malo premražen in kar skup lezem. Moral bi začeti s tipkanjem, pa me besedilo še ne prepriča. Samo branje pa tudi ne gre; šele potem, ko izpolnim dolžnosti, berem z užitkom.

Da ne pozabim. Včeraj v razgovoru z I. Arnškom. Da je bil Arko v svojih zapisih malo pristranski, da je spregledal dosežke B. Kambiča. In mi je pravil, kje je vse bil: v Mendozi (omenil je Tupungato), na Kavkazu, na patagonskem celinskem ledu; da ima za sabo nekaj prvenstvenih vzponov in da je izvrsten plezalec. To s slovenskimi odpravami. Za Moniko smo nekaj zvedeli, za očeta pa zelo malo. Njo sem že naprosil za prispevek o lastnih dosežkih. Ali bo on pripravljen sodelovati? Ali je morda že kaka stara zamera? Bog ne daj!

Oblaki se valijo od zahoda sem, od Pacifika; veter pa vleče od severozahoda. Sonce se je prebilo za trenutek. Kot bi posijal žarek upanja!

Popoldne pravo neurje: droben dež po silnem vetru. Zdaj se malo odpira proti jezeru; potem se spet vse zamegli, gora in dolina. Čudno vreme patagonsko. Zdaj se odpira okno na severno pogorje, vse drugo je v sivini.

Ko se noči me obide misel: najbolje bo prespati to puščavo, to ponovno zimsko obleganje.

30.01.01

Deževalo celo noč in potem, s presledki, cel dan. Okrog poldne se je nebo malo odprlo. Po kosilu sem šel na sprehod, a malo predaleč, da me je nazaj grede močilo. Ko se dan nagiba h kraju je vse zamegleno in močno dežuje. Ostane mi branje.

Sinoči sem končal Rebulo. Transcendentna nastrojenost vseskozi. Dežela obljube mu daje za to edinstveno priložnost. Apologija pravovernosti, zvestobe, načelnosti: vere, upanja in ljubezni; slavošpev narodnosti, izročilom. Slog je tu pa tam malo težek: rad zahaja v poetične opise. Ampak berem ga z užitkom. Ne sicer s tolikim, kot njegove dnevnike, a je lažji kot *V Sibilinem vetru*.

Zeblo me je: seveda, saj so vrhovi gorá spet beli. Zdajle se je pokazal – delno - Catedral. Zakuril sem v kaminu in se grel, ter gledal v ogenj gotovo celo uro. Kot Demian, Hessejev, sem se spominjal. Igra zubljev, pokanje, iskre, ogorki kot rakete – in prijetna gorkota. Borovec zelo dobro gori, a tudi stalno eksplodira. Prislonil sem pa tudi drugačen štor – od avtohtonih dreves – pa mu ni za gorenje. Mimogrede pečem krompirček, enega samega, za večerjo (poleg opoldanskega "guiso de lenteja" z gobami).

31.01.01

Malo pred osmo PM je spet zaklenkal zvonček tu na našem hribu. Res je vabljev, občutljiv sem za zvonjenje. Pa sem si rekel: bom molil raje ob velikem razgledu na jezersko deželo. Tudi tu je skrivnost rojevanja in minevanja – v nebesih in na zemlji. Sicer že ne morem nič novega povedati, a začaran strmim v potujoče obiake, v nemirne smreke, v sivino nad Cuyin Manzano. Sem pa tja se odpre okno sinjine – in odpotuje proti vzhodu. Dopoldne je bilo malo sonca, potem je prevladala zimska sivina. Poletje se kar ne more ustaliti. Pravkar sem šel hodit, da sem se malo ogrel.

Nekaj gob sem spet narezal. In še drugje sem jih zapazil, spet pod macesni; pri sosedi Kiki pa pod brezami. A gotovo macesnove korenine sežejo do tja.

Nobenega glasu od nikoder. Tu-sem, tu-sam.

01.02.01

Predno grem spat.

Popoldne bil v mestu. Razgovor z gospo Arkovo. Potem pozdravil Janeza (Navžarjevega) v Carantaniji. Oddal pismo za J., nato nakupil nekaj hrane. Obupen veter, po ulicah se še bolj zaganja.

Dopoldne čistil gobe in jih rezal; precej sem jih nabral. Še gospe Arkovi sem jih nekaj nesel. No, pravi, da ni optimistična zaradi izdaje zbornika, da bo težko kaj. Vojko je več let delal na tem, pa zastonj.

03.02.01

Včera in danes kosil travo. Danes z užitkom, ker je krasen dan. Toliko se je ogrelo, da me ne zebe v noge, ko berem ali pišem.

Dinko mi je posodil časopise (*Svobodno Slovenijo*, *Duhovno Življenje*, *Zavezo*, *Oznanilo*), tako sem zdaj malo bolj na tekočem. Jure Vombergar me vedno znova preseneča: piše o Brulčevi *Argentini*. Kako prodorno, pa taktno in zmerno. Po pravici. Objavili so tudi moje poročilce o Kvartetu Lipa. Čaka me skoro vsa *Zaveza*. O Nagodetovi B. sem prebral, seveda žalostna štoria; saj bodo vse take. Dinko pravi, da ne more tega brati, ker je vse tako od blizu doživljal. *Zaveza* št. 46: temeljna besedila o naši tragediji (kot v vseh številkah); besedila o nepopisnih grozotah in nečloveških krivicah, a v ključu preseganja, očiščevanja in katarze. Boj za resnico, ki naj nas osvobaja – kot narod. Sindrom katastrofe in poveljanja: grozne smrti za čistejše življenje. Mučeništvo in svetost se prepletata. Hudobiji ugibam pravi obraz.. Tako strašne ni bilo mnogo v človeški zgodovini. Ne da se doumeti (Stanovnik). *Zaveza* je bistveni doprinos k naši samopodobi kot narod. Razumljivo, da so mnogi odklonili to ogledalo; ne prenesli bi svoje podobe v njem. – Alenka Puhar komentira knjigo Spominov Marjana Tršarja. Ta človek dobro piše.

Iz jedilnice gledam v jezersko kotanjo; krasna razglednica. Če ne bi bilo smrek tu doli, bi bil razgled še lepši.

Hrano za pse kuham. Včera sem prignal od Dinka mlado psičko koli. Tja se je pritepla – izgubljenka – a on je ne mara, ker je Capka silno ljubosumna Krasna živalica, simpatična, malo divja še, rada bi se igrala. A naša (Negra-fea ji pravim) samo renči nanjo, ljubosumnost jo grize: čim se hočem poigrati z Lajo, je takoj ona vmes.

Nedelja, 04.02.01

Ko se večeri spet gledam čez jezero – in prav tam, kjer večkrat vidim barčice, kako prečkajo z našega brega do nasprotnega; tam smo danes prečkali z Dinkom. Tja in nazaj. Del camping de suboficiales, kjer Dinko spravlja svojo lančo. Krasen dan za piknik, v samotnem zalivu, bajen razgled. Še kopal bi se lahko; a nisem prinesel kopalk. Romana se je. Bila sta tudi Božo in Meri Eiletz. Ampak na odprtem jezeru so bili hudi valovi in to brez močnega vetra.

Dopoldne sem bil pri slovenski maši. Od Andreja Jana otroka (punčka in predzadnji fantek) sta bila pri prvem obhajilu. Maševal je Branko. Pridige ima malo predolge, a so dobre, premišljene.

06.02.01

Včeraj mnogo opravka z gobami. Ko sem šel mimo Dinkove hiše, mi jih je ponudil – sam jih je tudi nabiral za prijatelje –. Bilo jih je veliko in velike, nekaj že kar prestarih. Gotovo sem jih čistil in rezal tri ure. Potem sta prišla Jože Cukjati in Lenarčič z družinama, pa smo se šli malo igrati: otroci "fulbito", mi pa ping pong.

Danes krasno vreme. Ko bi imel s kom, bi šel na izlet. Tako pa gobe prenašam in berem, pa zalivam in mejo sem strigel. Zdajle si bom pogrel kosilo.

08.02.01

Prešernov dan. (Pred sabo imam Mohorjev *Koledar*). V resnici je dan potekel po gornjskih "kolovozih", ne po kulturnih. Po kosilu me je Dinko povabil na "Catedral". Sem mislil, da tu, po naselju, ali kvečjemu malo v hrib. Pa sva šla z vzpenjačo do vrha Punta Princesa (dvakrat se je treba presesti) potem po grebenu do kočice Lynch in končno z gondolo v dolino. Z vrha je razgled prečudovit! Na vse strani! Vso jezersko pokrajino imaš kot na dlani, vse zaledje ogromnega Nahuel Huapija, pa še Gutiérreza. Na drugo stran, proti zahodu, pa mogočni Tronador, v daljavi vulkan Puntagüedo - že na čilski strani; pa Cerro Negro; proti severo-zahodu López in čisto proti severu, za pogorjem, ki mu ne vem imena, konica Lanina. Tristo kilometrov razdalje, pa se jasno vidi. Dan brez oblaka, le veter je bil vsiljiv. V ušesa me je zeblo.

Globoko pod nami ljubka dolinica s potočkom, slapom: Rucaco. Ta se malo više združuje s potokom Casa de Piedra. No, po tej zadnji dolini smo leta 59 pešali od Lagune Jacob do ceste, kjer nas je pobral mikro. Neskončno dolga pot, pa v dežju, pozno v noč. Trije so omagali, z Markežem sva pa le ujela zadnji kolektiv.

Mesto Bariloche deloma skrito za hribom Otto, vidi se revnejši del, El Frutillar. Tam nekje je vhod v dolino Challhuaco, pa

gore Cerro La Ventana, El Carbón. Proti severu-vzhodu, potem ko je konec jezera, se začne že bolj puščavski del hribovja, rjavo valovito obzorje v nedogled.

Marsikaj sem videl danes prvikrat: ves razgled z grebena proti zahodu in severo-zahodu prav gotovo. Tronador kraljuje nad pogorji v snežni belini, širok, utemeljen in lepo oblikovan v svojih vrhovih. Tako koničaste gore kot je Puntiaquito še nisem videl. Iščem ga na zemljevidu, a ga ne najdem. Ali ne bo morda vulkan Osorno?

Ko sva z Dinkom strmela v te gorske krasote, mi je zaupal osebni spomin na himalajsko odpravo. Ko so bili samo 200 m pod vrhom Daulaghiriya, je nastopil kritični trenutek, ko se je bilo treba odločiti, ali naprej v skrajno tveganje (s hudimi ozeblinami), ali umik. Šlo je v resnici, kot se je pozneje izkazalo, za odločitev za življenje ali smrt. Pravi, da je takrat vstala pred njim prav tale podoba, tale pogled s catedralskega grebena proti Tronadorju. Takrat si je rekel: Še enkrat bi rad videl ono pogorje. Moram ga videti. In z Watzlalom (če se prav spomnim) sta se odločila za umik. Pancho Ibáñez je pa trmasto hotel vztrajati – in, kot vemo, je nespamet plačal z življenjem.

09.02.01

Zbudil sem se s škrobotanjem dežja. Nad straniščem prav tolče po strehi, ker v curkih pada z višje strehe. Najprej sem Lajo dal pod streho, takoj po zajtrku sem pa kruh zamesil.

Dinko mi je včeraj omenil, da je za danes napovedan dež. Res ni zgledalo, le na severnem obzorju so se na večer pojavili nad gorami majhni oblaki.

Dve kopici mrve sem sinoči nagrabil. A dež jih neusmiljeno moči.

Popoldne z Dinkom pri Eiletzevih. Razgovor z Marijanom o Zborniku. Kar skoro do noči; on je optimist.

Sobota, 10.02.01

Prvikrat klical France, odkar sem tu. Kar dosti sva se imela za pomeniti. Izšla je njegova knjiga. Ob predstavitvi vsi mediji. Dopoldne sem pral, malo kosil, popoldne še kosil – bolj na sončnih plateh, ker je čisto hladno. Kar noče se ogreti za poletje.

Po kosilu grem na sprehod z Lajo, na povodcu jo peljem, odnosno me vleče s tako silo, da se kar davi. Negra pa iz ljubosumnosti z nama, ko me prej nikdar ni spremljala, vsaj do doli ne.

Sonce zahaja že toliko bolj proti severu, da ga borovci že zgo-daj zakrijejo. – Beli oblaki – ovčke, počasi potujejo proti vzhodu. Jaz pa v mislih in spominih proti severu, v Mendoza: sprašujem se kaj dela J., kako je z vrtom, s čebelami; kaj je novega v skupnosti, kdo bo prišel sem na proslave. Fantaziram o A., kdaj se bo nenadno pojavila, ker da jo pošilja sam Bog. Božja poslanka, da me bo zabavala in mi razvedrila srce. Zakaj ni na svetu tako, da bi se take želje uresničevale? Sanjam in samevam; če bolj samevam bolj sanjarim. Vendar se je zdaj vsaj Afroditina malo umirila.

Nedelja, 11.02.01

Prisrčno pozdravljanje po maši. Res se radi srečamo in se veselo porazgovorimo. Danes je bilo izredno veliko Buenosairesčanov: Magistrovi, Cukjati J. in Lenarčič z družinama, Keber s Pristave, en parček iz Slovenije, nekaj neznanih. Ja, pa Marijan in Pavči E.

12.02.01

Toliko se je danes ogrelo, da sem delal golorok in v kratkih hlačah. Sonce se poslavlja od severnih gorá. Campanario in drugi griči so že temnejši, jezero Moreno se svetlo odraža kot srebrn pas med večernimi sencami. Nobenega oblačka nikjer. In nobene kaj prida misli na obzorju. Dela z Zbornikom se nisem mogel lotiti, čeprav sem to nameraval. Po malici sem bral časopis (Río Negro). Ana mi ga je posodila.

15.02.01

V torek 13. (martes trece) je Ciril odšel po opravkih v mesto, potem menda na kosilo k Eiletzevim. Zakasnil se je, klical je Božo E., zvečer pa Ciril sam iz Meliquine. Najprej je on zadel žensko in ji razbil luč, pozneje pa še njega nekdo od zadaj. Yeta!

Včera j sem se prvikrat odpravil na daljšo pot s kolesom. Do Mežnarjevih, na km 12. Dol je šlo kot v dirkah; tam nisem

takoj našel, iskal sem številke, četrta ulica, med sedmo in deveto. Po spraševanju sem le prišel do hiše. In tudi zvedel, da je ulica Meli = ul. 4, a po araukansko. Berem: Naglajk, flia Mežnar: saj res, doma so živeli na Glajk', v Ihanu. Bil sem na kosilu, češenj sem nabral kakih 5 kil. Popoldne sem šel – tokrat s kolektivom – obiskat Astrid in Palija: sama je bila doma, razkazala mi je hišo in vrt ter okolico. Krasna hiša na velikem vrtu, blizu jezera, stoji pa na km 23 in 700. Poslovit sem se šel, ker odhajajo v Slovenijo.

Domov me je pripeljal Janez, ko je bila polnoč. Takoj sem opazil, da ni Laje. Ne vem kako se je odpela z verige. Danes zjutraj sem jo šel iskat s kolesom. Hitro me je našla – ona mene – doli v bazi. Bogve kje se je podila, polna je tistih "pikač" – abrojo – o katerih piše Alenka Goljevšček v Capki.

Še vedno krasno vreme, že skoro en teden. Marmelado sem skuhal iz češenj. To je menda vse, kar lahko pokažem.

Če bo jutri še vreme držalo, se bom morda spustil do jezera Gutiérrez. La bici me encanta – in voda menda ne bo premrzla.

16.02.01

Vse lepo po načrtu: dol po asfaltu – como tiro –, gor pa večinoma peš, po makadamu, kjer je pot krajša. Mislim, da sem porabil manj kot eno uro. Kopanje? Dvakrat sem šel malo zaplavat, pa hitro ven. Zame je premrzla. Plaža ni prijetna, ostro kamenje. In preveč ljudi. Bi moral poiskati kak bolj samotni kotic, kakšen skrit zalivček, a ne poznam kraja. Je vse zagrajeno kot privatna lastnina. Ne vem kje bi bil dostop do kaj boljšega, lepšega.

Cesta, ki pelje nad jezerom proti nam, je zelo strma; s kolesom je nisem zmogel. Ampak razgled je zelo lep.

17.02.01

Cel dan doma, komaj malo sprehoda po kosilu. Potem sem moral iti iskat Lajo, ker ni prišla za mano domov. Zdaj je ne privežem več.

Proti večeru se je tu oglasil Andrej Duh. Pod Skalco je bil z delavci. Kočo so tlakovali in naredili pograd. Ko sem zjutraj vstal, sem našel na dvorišču parkiran avto. Cel dan sem ugibal, od koga naj bi bil. Mislil sem na Cirilovega nečaka; pa na nečakinjo Heleno. Bil je Andrejev.

Berem *Jantarsko zavezo* Leva Detele. Prvo poglavje se mi je zdelo slabo, zdaj me že bolj prepričuje. Piše po domnevi Venetov-Slovenetov? Vse tako kaže.

Za Zbornik sem spet delal: bral, ponavljal popravke, razmišljal.

Nedelja, 18.02.01

Poletje je nastopilo, že cel teden imamo tople dni. Danes bi bilo spet za kopanje.

Sicer je pa vse teklo po že ustaljenem urniku. Brez izjem! Tudi tole večerno premišljevanje je na sporedu. Obrisi severne gorske verige so ožarjeni od zadaj; strmim v to vesoljsko pisavo in se je ne nagledam. Kaj mi sporoča? Spokojnost, lepoto, svetlobo, ki pojema; raznolikost stvarstva; lastno majhnost.

Po večerji klical Martina. Pismo je dobil (z voščili). Mariana me je takoj spoznala po glasu. Tam je bil tudi Sergij z družino, tako da smo se pozdravili. Ravno so prišli s počitnic iz Brazila.

19.02.01

Včeraj poslal pismo gospe Almiri Bradač. Zahvalim se ji za Zvon, ki preko Cirila priroma sem. Dve leti zaporedoma sem bil povabljen – skupaj z Jurkom – na kosilo. Lani je bilo. Ko smo odhajali iz gostilne, nas je spremljala in vsakega posebej pozdravila natakara. Ujel sem se v njene temne oči kot začaran. Globoko in intenzivno sva se pogledala, preblisk neizrazne sorodnosti, kot na mejah rajskega vrta. Pogled, ki priča o resničnosti paradiža. A končno le pogled za slovo. Pozabiti ga pa nisem mogel, še danes ga čutim. Samo zaradi teh oči, tega pogleda, bi šel še enkrat v San Martín de los Andes. A kdo ve, morda je čisto neponovljiv.

Dinko se je nekaj ponesrečil v gorah. Z Bogdanom sta šla čistit stezo na Capillo. To sem zvedel od Ane, da je v intenzivni negi.

Laja je našla svojega gospodarja. Dopoldne sem ji skuhal velik lonec hrane.

20.02.01

Muhasto vreme: izmenoma sonce, dež, veter s severa, potem z juga. Prevladuje sicer oblačno, a okrog poldne je bilo kar

dosti sonca, več tu na hribu kot v dolini. Oblaki potujejo proti vzhodu. Droben dež nese bolj po severnem vetru. Naj dežuje par dni, do sobote pa naj se vreme popravi; najkasneje do nedelje, ko je praznovanje Pod Skalco.

21.02.01

S težavo sem se primoral k prepisovanju "na čisto" – en limpio – uvodnih misli za Zbornik. Led je prebit. Moram stvar skončati, predno odide Marijan. Ne vem, ne razumem, kakšne zavore so v meni, da ne morem besedilom dati zadovoljive oblike. Porodne bolečine. Saj bom pozneje še popravljaj, saj še ne gre v tisk! A blokiran sem, kot v temnici. Moje misli niso urejene, prerad skačem sem in tja, ni jasne, osrednje črte – linije. Igračkanje mi še gre, resnejša študija pa me stane "un Perú". Me falta oficio. Vsakokrat začenjam iz nič. Vedno bo tako?

Sobota, 24.02.01

Sijajno vreme! Danes se začne Pod Skalco slavlje za 50-letnico SPD. Zvečer bo kres in kar k temu spada – petje. Jutri bo glavni obred z mašo in kultunim programom.

Včeraj sem šel v mesto iskat pošiljki za Cirila in zame. France mi pošilja pozdrave in – kot pravi – doklado k moji sezonski plači.

Cirilu so prinesli iz Slovenije 42 sadik bukev. Popoldne sem jih sadil v "lončke". Želi si vzgojiti bukov gozdiček, očitno kot nadomestek nečesa daljnega, nedosegljivega, a nepozabnega.

Kaj sem delal 22/2, mi je ušlo iz spomina. No, vse dni po malem prepisujem in predelavam besedilo za Zbornik. Jutri bi ga moral oddati; v sredo Marijan oddide. Jaz pa naslednjo sredo.

Pred kosilom me je klical France. No, v resnici zato da se prepriča, če sem še živ. Ker ima začetek prehlada, je šel po kosilu malo počivat. Pa se mu je natvezilo dvoje zelo čudnih sanj. Prve sem čisto pozabil, druge so pa tele. Sreča se z duhovnikom (on je rekel poljskim, jaz sem bral, da je bil Slovak), ki je lani naredil samomor. France ga vpraša: Ali je res V. naredil samomor? On mu odgovori: ja, ali nisi vedel?

Ves zaskrbljen me je poklical. Potem sem sam zase mislil: tako enostavno pa spet ni. Ampak, se mar res boji zame? Tako na koncu še nisem. Teh misli nimam.

26.02.01

Včeraj Pod Skalco praznovanje 50-letnice SPD Bariloče. Sončen dan, kar prazničen. Ob osmih smo štartali tu, na Catedralu. Ob dvanajstih je bila koncelebrirana maša, potem pa kulturni program. Celotroci so nastopili z deklamacijami. Glavni govornik je bil seveda predsednik Andrej Duh. Od oblasti so bili prisotni šef krajevnega urada Migraciones in zastopstvo Narodnega parka: ena "guardaparque" s prostovoljci – podobni skavtom. Posebno pomembna je bila navzočnost delegacije iz Slovenije, ki ji je predsedeval gospod Zabukošek, pa od veleposlaništva g. Tomaž Kunstelj z družino. Celotmala hčerkica je prihajala na cilj – v nosilnem stolčku. Enako Alenka Mali-Kambič. Očka se nista nič pritoževala, saj je otrok vsekakor lažji kot normalni nahrbtnik gornika.

27.02.01

Sinoči v hotelu Carantania: diapozitivna predstava: Slovenija po drugi svetovni vojni, gospoda Janeza Riharja, ter predstavitev razstave Gasparijevih razglednic. Koncert citrarja gospoda M. Marinška je skoro odpadel. Ni bilo časa! Ker je bilo več stvari izven programa, kot po njem: podelitev priznanj, darila, imenovanja, pozdravi, čestitke, katerih kar ni hotelo biti konca. Kaj je meni šlo po glavi ob tem?

Ko je mendoško društvo lani praznovalo zlati jubilej, je edino priznanje prišlo od Zedinjene Slovenije. Predstavniki Domov so res prinesli pozdrave in čestitke, a iz matice ni bilo ničesar in nikogar. Sinoči so se pa komaj zvrstili darovalci in društva in povzdigovali Bariloče v oblake. Gotovo je ta del večera trajal celo uro.

Popoldne obiskal Dinka. Je pri polni zavesti – pero está inmovilizado. Menda se še ne ve, če bo mogel hoditi. Čelo ima zašito.

V nedeljo sem po izletu povabil štiri turiste (iz Slovenije) v naš Klub in jih malo pogostil – no, le s pijačo, žeja je bila huda. Gospod Rak je prinesel 40 sadik bukke, že zaradi tega

sem ga vabil. Z dekletoma smo nekaj časa hodili skupaj – ob sestopanju. Ko sem videl, da so zamudili mikro, so bili kar pri volji, da kaj spijejo. Špela in Jera sta se sinoči hoteli z mano slikati. Zelo sta mi bili hvaležni – in sta bili sila prijazni. Včasih se mi le posreči, da se približam ljudem z nekaj simpatije. Četrty turist za ostal nekje zadaj pri hotelu Catedral. Oče ga je šel dvakrat iskat (včeraj sem zvedel za to sorodstvo) pa ga ni prepričal. Ampak, je zelo postaven fant.

Poslušava (z Markom) zgoščenko, ki so jo oni posneli: More' disco.

28.02.01

Nestalno vreme. Sem pa tja malo rosi, se pokaže sonce, se spet zoblaci in se ulije dež. Zdajle, proti večeru belosivi oblaki potujejo proti vzhodu. A bolj proti severu je vse zavito v sivino. Enako tudi Catedral.

Gob sem danes toliko nabral kot še noben dan. Pri Dinku. Včeraj mi je rekel: vse poberi. Saj jih nihče drug ne bo, ko ni Burje. Ani sem jih nesel polno vrečko, sam sem jih pa narezal (za sušenje) tri vrečke. Skoro cel dan v tem.

Zdaj že štejem dneve: šestega bi odšel. Še enkrat moram vse pokositi, pa še malo češnjeve marmelade bi rad skuhal. Gob sem veliko nasušil, a po teži ni niti eno kilo.

Danes Marka ni bilo na kosilo; je le malo predaleč.

Sinoči znova bral Vombergarjevo predstavitev Eiletzeve knjige. Pisal mu bom – o njegovi malo sumljivi hermenevtiki.

01.03.01

Še gobe: za posušit in za v kis. Nato kosil travo. Težko, ker je že prevelika. Kosilnica je bila v popravilu. To je moja zadnja košnja. Eno tretjino sem komaj skončal.

Zelo hladen dan, mrzel veter in delno oblačno. Pri delu sem se malo ogrel, zdajle – zvečer – me pa spet zebe.

02.03.01

Kdo bo listje grabil, kdo bo praprot žel? ... Vsakokrat ko mrvo grabim, čutim, da delam nekaj starožitnega, kar skoro obrednega.

In neko bukolčno razpoloženje me navdaja. Včeraj sem kosil, danes je bilo že suho. Zelo mehka, nežna mrvica, vmes malo deteljice. Tako lepo diši, da bi se sladko spalo na njej.

Popoldne je bil tak veter, da je vse frčalo. Kapo sem si moral privezati na glavo. Zdaj je nastala popolna negibnost. Zoblečilo se je, Campanario se še razloči, bolj oddaljeni hribi so zaviti v meglo.

Danes je na programu pohod na Capillo, jutri vzpon na vrh. Vreme pa nič dobro ne kaže.

Sinoči sta se oglasila tu gospod Rak in njegov sin Anže. Zamudila sta zadnji kolektiv. Večerjali smo (bolj pičlo) in čakali da pride Marko. Pol polnoči je bilo, ko sva ju peljala v mesto.

05.03.01

Sredi dopoldneva. Sem pa tja se sonce prebije skozi oblake. Vetrič je mrzel, da kar brije. Dan začenjam v znamenju odhoda: jutri ali pojutrišnjem.

Včerajšnja proslavitev 50-letnice SPD je bila –vsaj zame – ganljiva. Že pri maši je bilo lepo slovesno: trije koncelebranti, tri narodne noše in – neverjetno – nabito polna kapela. Seveda, skupina iz San Justa (50), delegacija iz Slovenije (čez 20) pa seveda domačini. Ljudsko petje je, prvokrat odkar sem tu, odjeknilo v polno, v zvočnost, ki te kar malo pretrese. Ob zadnji pesmi, "Marija skoz življenje", do ginjenosti. Posebno še ko sem opazil, da si je dekle v narodni noši ob oltarju obrisalo solzo. Vse izgovorjene besede so bile v lepem skladju s počutjem praznovanja: zlati jubilej bariloške srenje. Potem smo v Stanu slišali pripoved Blaža Razingerja o začetkih naseljevanja slovenskih "beguncev", o nakupu zemljišča z galponom, kjer je danes sedež bariloške skupnosti: Stan. Nato smo ob spremljavi citer zapeli vrsto narodnih; ena lepša kot druga.

Za kosilo sva šla z Markom po svoje, ne v restavracijo Weiss. A na kulturni program sva seveda šla. V zgornjem prostoru polno zasedeno omizje: sami Slovenci.

Za Bariloške vrabce, ki jih vodi gospa Lučka Kralj, bi dejal, da niso le čivkali, ampak čudovito ubrano peli in sploh muzicirali. Peli s čistimi glasovi in perfektno harmonijo – bolj angelško kot vrabčevsko. Več kot polovica vrabčkov – so Jermanovi vnuki (no, fantek je en sam). Ena od deklet igra čelo, druga piščal. Čisti glasovi, lepe obleke, izvajanje blizu virtuoznosti, kar je značilno za gospo Lučko.

Napovedovalec Milan Magister je bil zelo jasen, spreten, - "eficiente". Pozdravov in čestitk je bilo obilno, nekaj pismenih, nekaj osebnih. Bliskalo se je iz fotoaparátov vsevprek. Kamere so snemale skoro neprestano. Kvartet Lipa je zapel nekaj lepih znanih slovenskih. Glavni govornik je bil predsednik Zedinjene Slovenije Tone Mizerit. Magister je prebral kratki življenjski zgodbi Frenka Jermana in Tončka Pangerca, po katerih se bosta imenovala dva prostora v Stanu. Dinko in Blaž sta prejela priznanji, a prvi je bil prisoten le v naših molitvah: tako pri maši kot pri kulturni prireditvi.

Za konec himna Slovencev v svetu. In razhajanje v veselem in prazničnem razpoloženju. Gostje iz Slovenije so dali slovesnosti poseben pečat. Bariloški gorniki so se zapisali v zlato knjigo slovenskega gornišstva. Njihovi vzponi in podvigi odmevajo daleč v matici.

06.03.01

Zadnji dan na Catedralu: jutri odidem, vía Chile. Vreme je krasno in vse kaže, da bo držalo. Še dva opravka imam: pri Mežnarju in pri Arnšku.

07.03.01

Sinoči s Cirilom pri Mariji oddal ribe in suhe gobe. Pri Ivanu Arnšku dobil dve matici – kranjici. Opoldne odidem; Bog mi daj srečno vožnjo: dve družinici (čebelji) potujeta z menoj. S Cirilom sva na čistem. Poslovil sem se od Ane, od Marka, od Dinka (včera).

Oj zdaj gremo, nazaj še pridemo.

Z enourno zamudo iz Bariloč. Za nami je že Villa La Angostura. Spočetka me je božalo sonce, nato vedno bolj oblačno, kaplje dežja. Vrhovi gora so vsi v oblakih. Edino Catedral se je dobro videl. Zanimivi hribi ob Brazo Huemul, nato otok Victoria. Zdaj stojimo na policiji nekje v Correntoso. Menda popravljajo cesto. Na argentinski carini skoro eno uro. Tako neumno se mi zdi. Potem bo še čilska. – Sicer je pa pokrajina čisto drugačna kot lani. Hribi tu niso visoki, in vendar so zaviti v oblake. Po malem rosi. Hribovje in doline skozi pajčolan megla.

08.03.01

Na terminalki Los Héroes v Santiago de Chile.

Vse je šlo z zamudo. Andesmar je prišel z dveurno zamudo v Osorno. Ob pol devetih zvečer sem ujel "Cruz del Sur" do Santiago. Počila mu je guma in smo imeli poldrugo uro zamude. Vožnja ni bila kaj prida; prvi sedež sem imel, nisem mogel nog stegniti.

Do Rancagüe je bila noč, potem že znana dolina – odn. ravnina med kordiljero in obmorskim hribovjem. Zelo lepo vse obdelano: sadno drevje, vinogradi, koruza, zelenjava. Verjetno namakajo, hribi so skalnati in goli. Predmestje in podeželje s skromnimi hišicami. Prometa zelo veliko, seveda, saj smo vozili po glavni žili sever-jug.

Ob pol dveh odhajamo iz mesta proti kordiljeri, proti Mendozi. Hribi na desni rjavi, skoro goli. Parque industrial z modernimi poslopi: mednarodne firme. Bolj oddaljene gore se skrivajo v megli, – to bo smog. Zdaj že prve kinte z zelenjavo. Zavili z glavne ceste proti goram. Pokošena detelja. Na jugu sem videl zrelo pšenico, malo višje že požeto. Tukaj namakalni sistem, drugače pa zelo suho; ob cesti trava požgana. Hribi zelo goli, izgledajo prepečeni od sonca.

Čilenske jezikovne posebnosti: *terrapuerto* za terminal Los Héroes; tu, v Los Andes, je pa "*rodoviario*". Mnogo kaktusa; dolinica pa ozka in vsaka krpica zemlje obdelana. Potem neverjeten hudičev goltanec, stisnjen in globok, da je voda morala delati morda milijone let. Pod cesto tak prepad, da je bolje ne dol gledati. Železnica je bolje speljana – skozi tunel.

Gore zmeraj višje: skladi golega skalovja, tu pa tam grušč v melišču. Proga v neverjetnem malabaru. Reka se peni na dnu, nekoliko kalna. Pritok čisto zelene vode. Smo že na serpentini. Impresionante: dolina globoko pod nami. Kam lezemo, v kakšne višine, proti vrhovom. *Curva 13*, berem; mislim, da smo na polovici klanca. Proga visoko nad nami, na desni. Le kam je morala po tako višino. Prihaja iz stranske doline. Odkod vendar toliko skalovja? Spremlja nas sedežnica na smučišče El Portillo. *Curva 26*, in so še. Srečali smo se s progo. Carina.

Tunel Cristo Redentor.

Čudovite barve gorá. Melišča nežno zelena, rumena. Gora sinje barve, druge rdečkaste. Zglajena pobočja, vmes neverjetne oblike, opekasto pobočje preide v zelenkasto – in spet bolj na

sivkasto. Krpe zelenja, čudovite barve in mogočne gmote kot skladovalnice. – Spet carina – brez sitnosti. Mogočni špiki, v drugi vrsti dolomiti – krasen grad. Spet igra barv in čudovite izdelave oblik. Ogromno melišče: eno zeleno, nasproti rdečkasto. Malo pod nami teče kakav. Za nami, daleč v ozadju doline, špica s snegom. Prve zelenice, jagredi, puščavsko rastlinje. Za zelenini: skalovjem – rdeča gora in sinje nebo: edinstven kontrast. Še in še grmade na grmade andesite. Barve se prelivajo harmonično. Skozi ozko sotesko. Reka je že narasla. Rdeča veriga nekoliko v ozadju – za zeleno – nazobčana kot žaga – sierra. Struga izkopana globoko v grušču. Pred nami umetnina v sivo – rjavih pasovih. Tunel 12. Desni breg žari v soncu, levi je že v senci. Struga kot vsekana po ravni črti. Drvimo navzdol; tudi grebeni ob straneh se nižajo.

Samo zaradi tega razkošja kordiljere se spleča ta vožnja. Se že vidi pred nami odprt svet: verjetno kotlina Uspallate. Ja, naenkrat smo ven iz tesni, obzorje se je odprlo v daljavo. Ravna stena struge, za njo gora kaolina. Cesta že skoro položna – a bolj daleč se pogorja razprostirajo v nedogled. Beli oblaki nad desno verigo. Ob reki nasadi temnih topolov: zelenje, barva rasti in življenja.

Drevored v Uspallato. Udomačena narava, ubogljiva, rodovitna.

Po naselju – zdaj v novo sotesko, ki se oži bolj in bolj. Reka nam kaže pot. Navpične stene nad cesto. Sonce zdaj ožarja levi breg doline. Predori: 8, 7, 6, 5 in 4. Pred nami zglajena pogorja, skoro brez ostrine.

O ne, še ni konca! Le jaz sem omagal. Spet smo med pečinami, ki segajo do neba. In proti jugu vršaci v oblakih, silno visoki izgledajo. Morda se tam začčenja Cordón del Plata. Saj bomo kmalu v Potrerillos – tam se ena dolina odpre ob Beli reki – Río Blanco.

Estamos construyendo Potrerillos. Res se vidijo stroji – buldožerji – na delu.

Smo že ven iz gorá – peljemo proti Lujanu. Sonce je le še malo nad gorami. A je še vroče. Kar ne morem verjeti, da je tu še poletje. Ura je sedem preč.

Izstopil na Acceso Sur. Drugače povedano: sem že doma.

Malo nad obzorjem vstaja polna luna. To je edini skrivnosten dotik tega trenutka čakanja. Promet je tu divji in nezadržen.

Tako me pozdravlja Mendoza: tak je njen vsakdan. – Ampak, vzorni vinogradi malo pred Lujanom – eden nanovo posajen – to me je tudi prevzelo.

Chacras, Torek 13.03.01

Toliko opravkov, da ne pridem k sebi. Danes sem sam, pa sem našel pot do pisalne mize v zgornji izbi. Nisem pa še našel samega sebe, ves sem raztresen, ves v vsakdanjih skrbeh in načrtih.

Čebele sva z Janezom preuredila v nedeljo popoldne.

Žganjekuha še čaka. "Papirnato" delo tudi. Upam, da se bom zbral in izpolnil obveznosti.

Ujel sem še zadnji konček poletja; do 36° je prišlo pred dnevi. Iščem razgled proti južni strani, kjer je nebesno okno odprto v svetlobo. Večerna tišina je po svoje zgovorna: navdihuje spokojnost in pripravo za počitek. Jagnedi se v vrhovih lahko pozibavajo, vrba žalujka je pa popolnoma predana zakonu težnosti.

Kam tipam ob uri ko se poslavlja dan? In ko je odisejada le še spomin!

SABINA GRABAR

MIRKO KUNČIČ IN NJEGOVE PRAVLJICE

(Diplomska naloga - Maribor, 1997)

Mentor: dr. Gregor Kocijan - somentorica: Dragica Haramija)

II. MIRKO KUNČIČ - ŽIVLJENJE IN DELO

I. ŽIVLJENJE

"Po mnogih letih poravnavamo literarni dolg Slovincem v Argentini, saj šele danes odkrivamo in spoznavamo ustvarjalnost tako imenovanega slovenskega čudeža. Med priznane ustvarjalce, ki so v povojnem času živeli v Argentini, sodi nedvomno tudi MIRKO KUNČIČ - mladinski pisatelj, pesnik in dramatik."

Njegovo delo je zaradi povsem neliterarnih vzrokov v slovenski bralski in literarnovedni zavesti še premalo utrjeno, a si zaradi vsebine del že nekoliko utira pot v reprezentativne izbore slovenske mladinske književnosti (v antologije in berila).

Mirko Kunčič se vrača v slovensko literaturo postopoma šele v zadnjem času in tako tudi njegovo ime zasledimo v leksikonih in enciklopedijah šele po letu 1991.

Tilka Kunčič pravi za svojega moža, da je bil kot barka, ki jo premetavajo razburkani valovi. Njegova duša je bila vedno polna besed, ki jih je bilo potrebno izliti na papir.

Mirko Kunčič se je rodil 12.12.1899 v železniški družini v Lescah na Gorenjskem. Sam pravi, da je bila njegova mladost žalostna, saj mu je pri šestih letih umrla mama, očeta pa skoraj ni poznal. V Krivuljah življenja o svoji mladosti razmišlja: "V mojo mladost je le redkokdaj posijal žarek vedrine, pa še tisti je kakor mehurček izginil v nedogled. Pišem iz srca v srce, da bodo tudi mladi spoznali, kako malodušje zastruplja vzgibe duše. Naj si iz tega izluščijo nauk, da kako človek nikoli ne sme izgubiti upanja. Zmerom nam višje sile nudijo izhod iz navidez neizpolnjenega mladostnega hrepenenja."

Mladost je preživel največ na Dovjah in v Mojstrani. Zaradi težkih gmotnih razmer je opustil študij in postal uradnik v zdravilišču za jetične v Topolšnici. Po prostovoljnem odhodu iz zdravilišča je ostal brez službe, zato je začel poučevati glasbo - dobro je namreč igral na gosli in citre. Kmalu je začel delati pri časopisu Slovenec, ki mu je ostal zvest dobrih deset let. V časniku je vodil svojo stalno rubriko Kotičkov striček. Medtem se je tudi oženil z upravnico podružnice Slovenca v Celju in s svojo mlado družino se je preselil na Dovje, kjer je dobil navdih za svoje najlepše stvaritve. Še vedno je pisal za Slovenca, hkrati pa je zbiral gradivo za Triglavske pravljice.

Ko se je začela vojna, so napočili za Kunčiča težki trenutki. Odpovedali so mu službo pri Slovencu. Nemci pa so ga imeli na spisku "naprednih Slovencev". Z družino se je zatekel v Ljubljano, pozneje pa v Stično. Tukaj je večkrat prišel v stik s pisateljem Franom Ksaverjem Meškom. Ker so ga v Stični terenci obsodili na smrt, se je konec leta 1943 ponovno vrnil v Ljubljano, kjer je dočakal konec vojne (kot tiskovni referent na Ljubljanski občini).

"In potem pride peti maj leta 1945. Konec vojne in začetek žalostne poti za mnoge Slovence."

Pisatelj je bil predan resnici, zato so se mu upirale krivice, ki so bile storjene nedolžnim ljudem. Ko so nove oblasti ubile njegovega najbližjega prijatelja, ki jim ni bil slepo vdan, se je zbal zase in za svojo družino, zato se je umaknil na Koroško, kjer je doživel Vetrinj in pozneje spitalsko taborišče.

Kasneje je bil tudi v begunskih taboriščih v Italiji, leta 1947 pa je z družino (hče Marjanca je ostala pri sorodnikih) odpotoval v daljno Argentino, kjer je preživel štiri desetletja prisilnega zdomstva.

Življenje v argentinski pampi je bilo sprva izredno težko, kajti pisatelj ni bil navajen na težko fizično delo (najprej je delal kot poljski delavec v notranjosti Argentine). Njegovo ustvarjanje pa se tudi v izgnanstvu ni prekinilo. Ko se je z družino preselil v Buenos Aires, je dobil službo vratarja v neki tekstilni tovarni, zato je imel več časa za pisanje in je postal najbolj priljubljen pesnik slovenskih emigrantskih osnovnih šol (o tem priča čitanka Živ Žav). Slovenske besede pa ni krepil le na ta način, ampak je sodeloval tudi na različnih slovenskih prireditvah, pisal za slovenske časopise, revije in zbornike ter veliko napravil za slovenske šole. Svojemu delu je bil predan z vsem srcem in nikoli ni zahteval honorarja.

Slovensko deželo je neizmerno pogrešal in se ni nikoli popolnoma navadil na emigracijo. To potrjujejo tudi besede njegove žene: "...moj mož ni nikoli živel v Argentini, on je samo umrl v Argentini."

Umrli je v Buenos Airesu 4.12.1984, torej le devet dne pred izpolnjenjo 85-letnico, kot najstarejši slovenski kulturni delavec v Argentini.

Doletela ga je usoda, ki jo je zapisal že v pesmi "Ded se poslavlja":

*Ne bo nad grobom mило pel
mi zvon domače fare,
ne bodo pošumevale
žalujke vrbe stare.*

V njej pa so izražene tudi njegove poslednje želje:

*Iz nageljna slovenskega
mi šopek naredite
in vsako leta na ta dan
na grob ga položite.*

2. DELO

V svojih spominih je Mirko Kunčič zapisal: "Pišem iz srca. Predvsem zato, da bo mladina vedela, da se nikoli ne sme obupati do kraja in kako malodušje izgublja srce! Latinski pregovor pravi: Hrabrim pomaga sreča!"

Pisati je začel že pri šestnajstih letih, vendar zaradi pomanjkanja samozaupanja ni upal poslati literarnim revijam - strah ga je bilo, da mu bodo odklonili - zato je svoje delo skrbno zlagal v kovček.

V Razvalinah življenja pripoveduje, kako so njegove pesmi zašle v revijo Ljubljanski zvon:

"Moj svak Alfonz je bil strasten ljubitelj črne kave. Če je zmanjkalo trsk, si je v lončku kar s papirjem pogrel črno kavo. Ko mu je zmanjkalo časopisnega papirja, je segel v moj kovček in si pogrel kavo z mojimi rokopisi.

Ko sem se nekega dne vrnil domov, me je sestra že pri vratih presenetila z novico: Pisatelj Suchy je bil tu na obisku. Opazil je na tleh nekaj tvojih rokopisov, ki so Alfonzu padli iz rok, ko je kahal kavo. Pobral jih je, jih poravnal in prebral ter se

začudil: "Kako morete takšne stvari valjati po tleh? Nesel jih bom Ljubljanskemu zvonu. Gotovo jih bo objavil. "Tako sem nehote zašel v Ljubljanski zvon."

Z objavo Kunčičevih pesmi v Ljubljanskem zvonu je stopil pisatelj v literarno javnost.

Od leta 1920 do 1930 je objavljajal svoje pesmi v mnogih sloven-skih revijah: Vrtec, Ženski svet, Plamen, Odmevi, Mladika idr. Iz pesnika resnih življenjskih problemov pa se je vedno bolj razvijal v mladinskega pesnika, pripovednika in dramatika.

Razen kot leposlovec se je uveljavil tudi kot publicist, prevajalec in poročevalec.

Že pred vojno je Jugoslovanska knjigarna izdala deset njegovih knjig, sedem pa jih je izšlo še v drugih založbah (Slovenska ženska zveza, Učiteljska tiskarna, Mohorjeva družba, Nova založba).

V knjigi Leksikon slovenske književnosti so zabeležena naslednja Kunčičeva dela:

- NAJDENČEK JOKEC (1930)
- ZA ŽIDANO VOLJO (1931)
- PTIČEK Z DVEMA KLJUNČKOMA (1932)
- PRIGODE KROJAČKA VESELJAČKA
IN DRUGE PRAVLJICE (1933)
- MLADA NJIVA (1935)
- RAZVIJMO PRAPOR (1937)
- SLOVENSKI MATERI (1937)
- TINČEK IN TONČEK (1939)
- ALI JE KAJ TRDEN MOST? (1940)
- MIRKO IN ABECEDA (1940)
- TRIGLAVSKA ROŽA (1940)
- TRIGLAVSKE PRAVLJICE (1. zvezek - 1940, 2. in
3. zvezek - 1944)

V pogovoru s Tilko Kunčič sem izvedela, da je pisal pesmi tudi, ko je živel v Stični. Ker so bile večinoma protinemške, jih je pod psevdonimom objavljajal v Slovenskem poročevalcu. Tudi v letih 1945-47, ko se je selil iz taborišča v taborišče, ni prenehal s pisanjem. Poleg prve tiskane brošure CMOKEC POSKOKEC je začel ob pomoči nekega učitelja izdajati v

Monigu časopis Naša beseda, vendar je izšla le ena številka (v listu ni bilo šumevcev, ker jih italijanska tiskarna ni imela). V tem časopisu je izšla tudi pesem NAŠA BESEDA, ki je bila v Argentini pogostokrat deklamirana.

S pisanjem je nadaljeval tudi v Argentini, kjer je izšlo v ponatisu več njegovih mladinskih knjig in prevodov (Erich Kästner: Pikica in Tonček, Emil in detektivi). V tem času je napisal tudi nekaj izvirnih del. Posebej zanimiva je povest GORJANČEV PAVLEK (1958), kjer pride do povezave slovenske in argentinske folklore, ter pustolovska povest iz argentinskega severa DOGODIVŠČINE V PRAGOZDU (1968).

V intervjuju, za Božje stezice je o Gorjančevem Pavleku povedal: "Pobudo za pisanje Gorjančevega Pavleka mi je dal prijatelj dr. Tine Debeljak, ki mi je bil ves čas veren svetovalec. Ker sem dobro poznal pampo, mi ni bilo težko postaviti središče dogajanja v pampo. Dobro poznam tudi svet triglavskih pravljic in bajk, zato sem z veseljem napisal to pravljico povest."

S to knjigo je slovenska mladinska literatura, obogatena z novo snovjo, saj je motiv povezave domačega okolja (nanašajočega na mitološkost) in podob nove domovine popolnoma nenavaden.

V Argentini je tudi sodeloval pri vseh zdomskih listih in zbornikih (Zbornik Svobodne Slovenije, Duhovno življenje idr.) in je bil najpogostejši avtor slovenskih mladinskih odrskih prireditev.

Pisateljeva dela je analiziral Igor Saksida v članku mladinska književnost Mirka Kunčiča:

• *Kunčičeva mladinska poezija*

Prva Kunčičeva mladinska pesnika zbirka je knjiga ZA ŽIDANO VOLJO, v katero so vključeni tudi prozni sestavki. V njej prevladujejo pesmi s tematiko živali in otroštva.

Vsebinsko bolj inovativna je Kunčičeva druga zbirka MLADA NJIVA (1935), ki zajema naslednje teme:

- religiozno,
- vojno,
- temo izseljenstva oz. tujstva,
- socialno,
- temo smrti (tudi otroka).

Tretja pesniška zbirka MATJAŽEK (1943) ohranja nekatere tematske kroge, ki so značilni za prejšnji Kunčičevi zbirki, prisotna pa je tudi tema poetizirane narave ter domovinska tema.

Zanimiva je tudi zaradi pesmi, kjer je osrednja oseba Matjaž (pisateljev sin) in tematizira dialoškost otroškega sveta in sveta odraslih.

Njegovo mladinsko poezijo torej označuje motovno-tematska raznovrstnost, v kateri pa ni najti okrnjenega pojmovanja izraznosti mladinske poezije (odmika se od vzgojne poezije), zato se Kunčič res kaže kot klasični mladinski pesnik.

Kunčičeva mladinska poezija je bila objavljena tudi v antoloških zbirkah poezije in proze: PISANI VRTILJAK (1969) ter PISANI VRTILJAK IN CMOKEC POSKOKEC (1992).

• *Mladinska proza Mirka Kunčiča*

Igor Saksida je Kunčičeva prozna besedila glede na vsebinske značilnosti raporedil v tri skupine.

Prva skupina zajema začetni pravljčni besedili: NAJDENČEK JOKEC (1930) in PTIČEK Z DVEMA KLJUNČKOMA (1932), ki sta v nadaljevanju podrobneje analizirani; kratke mladinske pripovedi, zbrane v dveh zbirkah: ZA ŽIDANO VOLJO (1931) in NEBEŠKA LESTVICA (1942); besedilo TINČEK IN BINČEK MED LJUDOŽERCI (s podnaslovom "žalostno - vesel roman dveh mladih tičkov"); zadnje besedilo prve skupine je klasična pravljica CMOKEC POSKOKEC (1947).

Drugo skupino besedil zaznamujejo vsebinsko raznolika besedila, v katera je vpletel podobe argentinske pokrajine (zlasti pragozda), neslovenska imena in celo povedi. Gre za dela, ki so nastala, ko je bil pisatelj v izseljenstvu: GORJANČEV PAVLEK (1958), DOGODIVŠČINE V PRAGOZDU (1968), zbirka NAJLEPŠA JE MLADOST (1974).

Tretjo skupino tvorijo Kunčičeve priredbe: PRIGODE KROJAČKA VESELJAČKA IN DRUGE PRAVLJICE - 1933, besedilo TINČEK IN TONČEK - 1939 - TRIGLAVSKE PRAVLJICE - 1940, 1944.

Med Kunčičevimi proznimi besedili je potrebno omeniti še politerarno povest OD PASTIRČKA DO ŠKOFA (literarizirani življenjepis A. M. Slomška - 1974) ter prevod Kästnerjevega besedila PIKICA IN TONČEK (1937).

Med proznimi besedili dosegajo najvijo estetsko raven zgodnja krajša pravljčna besedila in priredbe na podlagi slovenske mitološke motivike, ki so kasneje podrobneje obdelane.

• Mladinska dramatika Mirka Kunčiča

Kot mladinski dramatik je Kunčič šibkejši, saj večino njegovih dramskih besedil predstavljajo priložnostne igre. Za njih je značilna enovitost teme (materinska ljubezen), ki idejno določa skoraj vsa besedila. Po obsegu so igre večinoma kratke (eno-dejanske), izvzeta je le TRIGLAVSKA ROŽA (1940), ki je daljša štiridejanka. Prvič je bila uprizorjena 22.10.1944 v ljubljanski Drami in se snovno v celoti navezuje na prvi zvezek Triglavskih pravljič, saj obe besedili povezujejo tako osebe kot mitološka predstavnost.

Mirku Kunčiču žal ni bilo dano, da bi dočakal čas, ko po njegovih knjigah posegajo tudi otroci v domovini, saj je bilo njegovo delo do nedavnega navzoče le med argentinskimi otroki. Slučajno sem odkrila nekaj njegovih pesmi, ki so izšle v knjigi Božič na Slovenskem (izšla je leta 1989), vendar sem prepričana, da so le redki, ki so prebirali te pesmi, vedeli, kdo je Mirko Kunčič. Petinštirideset povojnih let so bila Kunčičeva dela potisnjena v ozadje in niso bila deležna ponatisov. Dela, ki jih je zapisal v Argentini, pa so bila bralcu v Sloveniji popolna neznanaka. Za njegovo vrnitev je poskrbela šele založba Magnolija, ki je ponatisnila nekaj njegovih del (Od pastirčka do škofa, Triglavske pravljičice, Dogodivščine v pragozdu) ter Mladinska knjiga, ki je leta 1992 izdala izbor pesmi Pisani vrtiljak in pravljičico Cmokec Poskokec.

Tako se sčasoma grenak dolg do pisatelja poravnava, njegova pesem Ded sanja pa je objavljena tudi v berilu za 4. razred (Na krilih besed), kar omogoča, da se z njo spozna večina četrtošolcev.

Prostor za Kunčičeve pesmi se je našel tudi v dveh antologijah mladinske poezije: Primi pesmico za rep (1995) in Sončnica na rami (1996).

III. NAJDENČEK JOKEC

Knjiga je izšla leta 1930 pri Jugoslovanski knjigarni in še do danes ni doživela ponatisa. Besedilo je na vsaki strani opremljeno z ilustracijo, ki nam dodatno ponazarja zapisano.

I. FABULA

Pravljica pripoveduje o majhnem in jokavem otroku - Jokcu, ki ga je nekega večera našel v gozdu oglar Anže. Ko je bil najdenček star 10 let, sta mu oglar in njegova žena umrla, zato se je odpravil po svetu. Kmalu so ga zajeli roparji in iz njihove votline se reši šele, ko mu je dana čudežna moč (lahko se sporazumeva z živalmi, ker razume njihovo govorico). Ponovno je Jokec svoboden popotnik in pot ga privede do čudovitega kraljestva. V njem so živeli škratje in Jokec jih opozori, da jim preti nevarnost. Od kralja škrtov dobi za nagrado čudodelni prstan, ki dečka napolni z veseljem in srečo. Ponovno zajaha svojo kozo in odide v svet. Naenkrat pride v čudežno deželo kralja Tratarate, kjer opravlja delo dvorskega norčka. Po številnih zapletih na dvoru obišče ugrabljeno čarovnico, ki mu razkrije kruto zgodbo. Jokec spozna v človeku - pesjanu in ženi - kači svojega očeta in mater, čarovnica ju je namreč iz maščevanja začarala. V zadnjem hipu reši Jokec čarovnico pred sežigom na grmadi, ona pa poskrbi za konec maščevanja. Tako najdenček Jokec vendarle najde svoje starše, ko pa ga mati poljubi, se grbavi in krivonogi deček spremeni v vitkega in krepkega mladeniča. Vsi trije (oče - kralj, mama - kraljica in Jokec - kraljevič) in tudi Jokčeva izvoljenka Pahljačka odpotujejo v svoje kraljestvo. "ki je ležalo daleč, daleč onstran gora in dolin - kraj sinjega morja."

I.1 Motivi

V pravljici se ne pojavlja le en motiv, ampak je prisotnih več motivov tako iz prve kot tudi iz druge skupine (po Charlotte Bühler).

- junaška dejanja (Jokec je tisti, ki reši kralja pred napadom tigra),
- čudežna dejanja (Jokčev oče in mati sta začarana v človeka - pesjana in ženo- kačo).
- čudežna darila (zlat prstan s čudežno močjo -sposobnost Jokca, da razume živalsko govorico) in nadnaravna pomoč (v roparjevi votlini dečku pomaga gozdni duh),
- srečno naključje (po naključju ujamejo lovci v gozdu čarovnico, ki je kriva za usodo Jokca in njegovih staršev. Šele srečanje z Jokcem jo omehča, da poskrbi za srečen konec njega in njegove družine.);

- težke usode (Jokca že ob rojstvu doleti težka usoda, saj je zapuščen v gozdu, po smrti njegovih rejnikov ostane popolnoma sam; ima telesno hipo -je pritlikav, grbast in krivih nog).

1.2 Tema

Osrednja tema je telesna krhkost glavnega junaka, kar ga privede do tega, da postane sklepni zmagovalec.

Na začetku pravljice (Jokec je sirota brez staršev, najden v gozdu, pri desetih letih pa mu umreta tudi rejnika) je čutiti socialno temo, ki je ponovno poudarjena, ko zavije Jokec v najrevnejše predele dežele Tratarate. Tamkajšnji prebivalci so opisani na grozljiv način, ki zbudi pri bralcu sočutje:

"Tolpa črnih senc je čepela ob mrkem zidovju, dremala ali strmela malodušno predse. To so bili stromaki brez doma, najbednejši med bednimi. Gobavci z odpadlimi nosovi, ušesi ali drugimi udi, berači brez nog in rok, grbci, mutci in slepci - in še nepregledna vrsta drugih takšnih že od rojstva pohabljenih, neozdravljivo bolnih nesrečnikov."

2. NOTRANJA ZGRADBA

Začetek pravljice Najdenček Jokec ("Sredi tihe gozdne samote, je stala hišica, hišica lesena.") ne ustreza v celoti ustaljenemu vzorcu ljudskih pravljic. Na samem začetku ni omenjena nobena oseba, prav tako tudi kraj dogajanja ni označen s pomočjo ljudskih števil.

Pravljico sem razdelila na tri dele in vsak od teh delov ima svoj zaplet in razplet. Srečamo se torej s t.i. *trojnim ritmom*.

I. del:

- **ZASNOVA:** oglar Anže najde v gozdu otroka in z ženo skrbita zanj;
- **ZAPLET:** rejnika mu umreta, zato se Jokec odpravi po svetu;
- **VRH:** ujamejo ga razbojniki in ga odpeljejo v svojo votlino;
- **RAZPLET:** gozdni duh mu podari čudežno moč;
- **RAZSNOVA:** s pomočjo mravelj se reši iz votline;

2. del:

- **ZASNOVA:** Jokec je ponovno popotni romar in na poti sreča strica Bodeža, sovo Hudogledo in kačo Hinavko;
- **ZAPLET:** vsi trije so namenjeni v kraljestvo palčkov, da ga pogubijo;
- **VRH:** Jokec opozori kralja palčkov, da mu preti nevarnost;
- **RAZPLET:** palčki opravijo z zarotniki, Jokec pa dobi za nagrado čudežni prstan, ki mu prinaša veselje in srečo;
- **RAZSNOVA:** ponovno se odpravi v svet in kmalu pride v deželo kralja Tratarate.

3. del:

- **ZASNOVA:** v čudežni deželi ga sprejmejo v cirkus, kjer opravlja vlogo klovna;
- **ZAPLET:** ker Jokec reši kralju življenje, ga na gradu zaposli kot dvorskega norčeka;
- **VRH:** burdež Binglbongl mu iz zavisti ukrade čudežni prstan;
- **RAZPLET:** Jokec si pridobi nazaj čudežni prstan in obišče čarovnico, ki mu razkrije kruto usodo njega in njegovih staršev;
- **RAZSNOVA:** snidenje Jokca z očetom in materjo, pa tudi poroka z deklico Pahljačko (značilen srečni zaključek pravljice).

2.1 Dogajalni prostor in čas

Medtem ko lahko dogajalni prostor razberemo iz priložnostnih opisov, pa je dogajalni čas popolnoma neopredeljen.

Dečka najde oglar Anže "nekega večera". Naslednjih deset let živijo skupaj v hiši "sredi tihe gozdne samote". Ko pa je Jokca vprašal cirkuški ravnatelj, kje je njegov dom, mu je odgovoril: "Za tremi gorami in tremi dolinami je bil moj dom."

Prav tako smo tudi kasneje, ko se Jokec odpravi po svetu, seznanjeni z dogajalnim prostorom, medtem ko o času ne zvemo ničesar.

Na poti ga neprestano spremljajo gozdovi, vmes pa ima naslednje postojanke:

- votlino razbojnikov (1. del pravljice),
- kraljestvo palčkov, "ki je bilo sila imenitno, vse se je bleščalo v biserih in kristalih. Jokcu je bilo, kakor da je zašel v raj..." (2. del pravljice),

- deželo kralja Tratarate - "še Indija Koromandija ne utegne biti lepša od tiste dežele... Res lepa, prelepa, čudežna, prečudežna je tista dežela." (3. del pravljice).

2.2 Pripovedovalec in pripovedna tehnika

Pravljica je položena v usta tretjeosebne pripovedovalca, ki posega v delo z nagovorom bralcem;

- "Njihov poveljnik -Je pogledajte ga, kakšen junak je!- je pokukal skozi daljnogled..." (ta nagovor se nanaša na ilustracijo ob besedilu).
- "Lahko si mislite, otroci, kako vesel je bil Jokec dragocenega darila!"
- "Nahajala sta se v kraju, ki vam je, otroci, gotovo še ostal v spominu."

Težišče pravljice je v dogajanju, ki je zapisano v časovnem zaporedju.

Jezik je preprost, a bogat, izredno slikovito so opisani posamezni kraji, v katere zaide Jokec, pa tudi zunanost posameznih oseb.

- opis dežele Tratarate: "Ptički imajo tam lepe zlate peroti in zlate kljunčke in pojo tako mило, da bi človek od radosti plakal. Rože imajo tam obraze kakor krilatci in nežne bele ročice, ki se ti prožijo naproti, da bi jih objemal po vrsti in pil njih opojne vonjave do smrti... In so tam palače, ki segajo do samih zvezd.

In so jezera -kot samo čisto raztopljeno srebro, in v njih ribe, nikakor slavčki pojo..."

Najprej je opisana ta dežela s svetle strani, nato pa je omenjena tudi njena temna stran, ki je zapisana popolnom realno:

- "So v tisti deželi prav tako revni kakor bogati in prav tako hudobni kakor dobrosrčni ljudje. In tam tudi smrt ne prizanaša nikomur..."

Velik delež v pravljici predstavlja pripovedovanje, medtem ko je dvogovora manj. Nekaj je tudi Jokčevih izpovedi v obliki monologa: "Oh, kakšen revček sem! Na vsem božjem svetu nimam človeka, ki bi me maral... Joj, joj, joj."

Jokčeva usoda je razkrita na popolnoma nenavaden način, saj v okviru te pripovedi nastane nova pripoved, ki jo pripoveduje čarovnica. To je razvidno že iz začetka čarovničine pripovedi, saj se v bistvu začne kot nova pravljica: "...Živila sta kralj in kraljica."

2.3 Pravljične osebe

V pravljici nastopa kar precejšnje število oseb, ki so razdeljene v dve skupini, čeprav pri nekaterih pride do spremenb. Glavni junak je deček, po katerem je besedilo naslovljeno -najdenček Jokec. To ime sta mu dala njegova rejnika, ker se je večkrat brez vzroka začel jokati in ga nikakor nista mogla potolažiti. Bil je nekoliko čudnega videza -grbast, krivonog in pritlikav (Anžetu je segal komaj do kolen). Ker ga je njegov skrbnik našel v gozdu, ga na začetku poimenuje tudi najdenček. Nena doma pa se zgodi, da Anže in njegova žena Urša umreta na isti dan. Iz sirote brez staršev se Jokec spremeni v siroto brez rejnikov. Ostaneta mu le muc Kec in koza Meka, s katerima se odpravi po svetu.

Jokčevo življenje se spremeni, ko mu duh Bogomil podari čudežni dar. Do popolnega preobrata pa pride, ko je Jokec nagrajen s čudežnim prstanom. Ta prstan mu omogoči, da je zmeraj vesel in srečen in da nikoli sploh ne pomisli na jok. Do ponovne spremembe pride, ko mu prstan ukradejo.

Jokcu se ne spreminja le njegov značaj, ampak tudi njegov videz in stan. Ko ga mati poljubi na čelo, Jokec začuti, da se z njim dogaja nekaj čudnega. Naenkrat ni več dvorski norček s krivimi nogami in grbo, ampak postane vitek in krepak kraljevič.

To spreminjanje značaja in videza je prisotno še pri nekaterih drugih osebah.

Drugačnost značaja je izražena pri kralju Tratarati, ki je bil dober le do tistih, od katerih je imel korist. Kakor hitro pa koristi ni imel, se je izkazal kot osoren in krut vladar, pri katerem ni usmiljenja.

Takšen odnos je imel tudi do Jokca. Pri kralju teh sprememb ne povzroči noben čudež.

Drugače je z Jokčevimi starši in starko, ki se zaradi kraljeve zmote želi maščevati, zato jo peklenške sile uslišijo in jo spreminijo v čarovnico.

Ona je tista, ki začara Jokčevega očeta in mater (kralja in kraljico) v človeka -pesjana in ženo- kačo, ki ne razumeta ne človeške in ne živalske govorice, poskrbi pa tudi za usodo Jokca. Ko čarovnica Grdogleda začuti, da je nemočna, jo začne peči vest in z Jokčevo pomočjo in s palico čaralko pride do preobrazbe - kralj in kraljica dobita prvotno podobo, prav tako tudi Jokec, medtem ko se čarovnica spremeni v belega laboda.

Tudi vse druge osebe se opirajo na Jokca, največ kot njegovi pomočniki ali nasprotniki. V veliko pomoč so mu mravlje, ki se kažejo v popolnoma antropomorfizirani podobi (mravlje imajo imena, organizirano vojsko z vohuni, s suličarskim in topničarskim oddelkom ter bolniškim vozom, ki je namenjen za mrtve in ranjene mravlje; izražajo tudi čustva -npr. princeska Medinka sočustvuje z ugrabljenim Jokcem).

Jokčeva pomočnika pa sta vsekakor še duh Tihomil in kralj palčkov, ki ga obdarujeta s čudežno močjo.

Deček ima tudi dva velika nasprotnika: razbojnike in burkeža Binglbongla.

Iz rok razbojnikov se kar hitro reši, medtem ko mu bolj zagode burkež Binglbongl, ki mu ukrade čudežni prstan. Ker pa je pri pravljičah tako, da je dobrota vedno poplačna, je Jokec s pomočjo deklince Pahljačke in muca Keca dobil prstan nazaj.

Že pri pripovedni tehniki sem omenila, da so osebe vizualno označene zelo živo. Za primer navajam opis burkeža Binglbongla: "Na kraljevem sedežu je sedelo zelo pritlikavo človeče, grdo in odurno kakor sam smrtni greh. Držalo je v rokah kos ocvrte piške in ga tlačilo v široka brezzoba usta... Z nogami je vztrajno in brez presledka bingljalo po zraku ...odurno človeče se ni zmenilo za nikogar... Izbuljilo je drobne volčje oči nin jih srepo uprlo v Jokca."

Burkež torej najprej zbudi v bralcu odpor zaradi svojega videza, še bolj pa ga pogloblja s svojimi dejanji.

V pravljičici se srečamo tudi s pravljičnimi bitji, tako s tistimi, ki so nastale po analogiji (čarovnica, gozdni čkrat, palčki, gozdni duh Tihomil), kot tudi s tistimi, ki so nastale po kombiniranju (človek -pesjan: človek s pasjo glavo, in žena- kača: žena s človeško glavo in kačjim telesom).

V delu je sicer omenjenih še veliko drugih oseb, ki niso bistvene pomena za razplet dogodkov.

2.4. Pravljični rekviziti

V pravljičici so uporabljeni številni pravljični rekviziti:

- čudežna zel (še le ko Jokec použije zel, dobi sposobnost sporazumevanja z živalmi);
- čudežni prstan (vsakdo, ki nosi ta prstan, je zmeraj dobre volje);

- zlatniki v deželi kralja Tratarate, ki so jih tamkajšnji prebi-valci samo vrgli v zrak in že je bila pred njimi hrana, ki so si jo zaželeli. Tako v tej deželi ni bilo potrebno hoditi v trgovino po živila, pa tudi kuhati ni bilo treba;
- izredno pomembna je palica čaralka, saj je čarovnica z njenim dotikom spremenila kralja in kraljico pa tudi Jokca.

3. ZUNANJA ZGRADBA

Najdenček Jokec je daljša pravljica, ki je opremljena z ilustracijo (ilustrator ni znan), na katero se avtor tudi sklicuje.

Čeprav sem pravljico razdelila na tri dele, pa jo je avtor oblikoval kot celoto, brez razdelitve na poglavja. Zapisana je v prozi, dodanih pa je tudi nekaj verzov in eden izmed njih potrjuje spremembo Jokčevega značaja:

„Jaz sem pobič mlad,
kakor ptič vesel.
Kam je žalost šla?
Škratec jo je vzel...”

3.1 Zunanji stil

Pravljica je zapisana v preprostem in slikovitem jeziku, prisotni pa so tudi arhaični izrazi: pobarati (vprašati), grobotati (krohutati), plahanje (jokanje), tugovanje (žalovanje), baš (prav, ravno), duri (vrata), kamoli (kaj šele) itd.

Kljub resnosti teme je besedilo prepleteno s humorjem, ki ga imajo otroci silno radi. Komiko v slogu povzročajo opisa nekaterih dogodkov, posebej z mimiv je prizor dveh roparjev, bežečih pred mravljami: „Ajsa!... Ajsa!...” In ju je začelo gristi in ščipati po vsem životu. Poskakovala sta od tal in se zvijala smešno in grozno, kakor da plešeta divji indijanski ples. „Brrr!” ju je slednjič vroče spreletelo po vsem telesu; „gotovo je ta golazen že do kosti oglodala najine tovariše v jami. Beživa.” In sta jo urnih krač odkurila v šumo. Topničarskemu oddelku niti ni bilo treba poseči v boj...”

Smeh zbujaj tudi prizori, ki omenjajo palčka Posmehovalčka, cirkuške točke, šaljiva imena (deklica Pahljačka, boter Zastojnikar, zajček Dudeklajček, burkež Binglbongl, kralj Tenkopisk) in oznake posameznih oseb.

3.1.1. Tropi in figure

• TROPI

- *Personifikacija* miši in mravelj, ki živijo na enaki stopnji kot ljudje (družinska pripadnost, oblačenje, organiziranost vojske), sposobnost govora pa imajo tudi vse ostale živali (kača, jež, sova). Personificirane niso le živali, ampak tudi sonce ("Aha, se je slednjič spomnilo zlato solnce. Danes bodo čarovnico na grmadi sežgali! In ne napelo ušesa in oči, da bi mu ja ničesar ne ušlo.")
- *Komparacije* ("...in vrgel zamorčka kakor žoga visoko v zrak..."; "Ona je bila lepa in nežna kot breza na polju, on mogočen in neuklonljiv kot na gori hrast.").
- *Ukrasni pridevki*: bela cesta, črna noč, črni vran
- *Stalna rekla*: "Kakor veš in znaš." "Spal je kot polh."

• FIGURE

Pravljica je obogatena z raznovrstnimi figurami:

- *Rima*: "Očka, mati, stric in boter -noter, noter, noter, noter!" (tudi *geminacija*) "Sežgana bo, ko bo v tretjič solnce zašlo in bo tretja zarja pozlatila daljno goro..." "Grmada je bila postavljena, čarovnica na smrt pripravljena."
- *Onomatopoiija*, s katero pisatelj doseže živo slušno predstavo: "Meee, Jocek, meee!"
- Različna ponavljanja:
 - *geminacija* ("Kako kako bi mogel..." "...stali na svojih mestih in strmeli, strmeli, strmeli...")
 - *epanalepsis* ("Le zakaj si bil tako poreden, le zakaj?").
- *Hiperbola*: "In je bilo plakanja in tugovanja, da bi se omeščal kamen." "Pretakal je solze, debelejše od lešnikov."
- *Klimaks*: "... najstarejši lovec, močan kot medved, neustrašen kot lev."
- *Retorično vprašanje in retorični odgovor*: "Kakor vihra je odbrzel v črno noč. Kam? Po palico čaralko."
- *Besedne igre*: rompom- pom- pompom, bom -pom -pom, pom -pom; kralj Tratarata, cirkus Hophophop, palček -vratarček.

4. OPREDELITEV NAJDENČKA JOKCA

Najdenček Jocek je *klasična umetna pravljica*, ki jo uvrščamo med čudežne. Glede na raznoliko razdelitev pravljic po Miroslavi Genčiovi jo lahko opredelimo kot OTROŠKO ČUDEŽNO PRAVLJICO - glavna oseba je otrok. Za te pravljice je značilno, da pogosto v njih najdemo vzgojne vzgibe. Najdenček Jocek od te lastnosti nekoliko odstopa, kajti vzgojnost je vidna le v pregovoru: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. Resničnost tega pregovora potrjuje dejanje mravljične princeske, ki se zaplete v pajkovo mrežo, ko se potepa po svetu.

Pravljica še zmeraj ohranja nekatere prvine ljudskega slovstva:

- ljudska števila: tri miši, trije romarčki, tri dni in tri noči, tri gore in tri doline, sedem dni, tristo let (najbolj pogosto je število tri).
- pomanjševalnice: striček, domek, junaček, živalca, košček;
- stalne ukrasne pridevke: bela cesta, črni vran;
- zamenjan besedni red: "In so bobni zabobnali in je godba zaigrala."
- nasprotje med dobrim in zlim.
- metamorfoze.
- srečen konec,
- kraj in čas dogajanja nista določena,
- značilni pravljичni rekviziti.

Kunčič uvaja v delo tudi novosti, ki so tipične za prave klasične pravljice:

- poleg ljudskih števil so uporabljena tudi druga števila (dva moža, štirje junaki, dve krastači, četvero mož).
- nekatere osebe niso popolnoma tipizirane, ampak imajo že individualne lastnosti: npr. kralj Tratarata ni pravičen, dober je le do tistih, od katerih ima korist, čarovnica je hudobna le na začetku, medtem ko se kasneje njen značaj spremeni,
- odstopa od načela, da je dobro kaznovano, zlo pa poplačno. Roparjev, ki ujamejo nesrečnega Jokca, ne doleti kazen, pa tudi o zlobnem burkežu ne zvemo nič določenega (kralj sicer reče, naj ga odvedejo, vendar ne zvemo kam),
- uporabljenih je veliko pomenskih imen, s katerimi so označene značajske lastnosti oseb (palček Posmehovalček, kača Hinavka, kralj Modrogoj, sova Hudogleda), njihova dejanja

(stric Bodež, veverica Skokonoga) ali izgled (čarovnica Grbaba, poglavar razbojnikov poimenuje Jokca Spaček, Grbec, Krivonožec),

- bogata fabula s številnimi zapleti in razpleti.

IV. PTIČEK Z DVEMA KLJUNČKOMA

Knjiga je prvič izšla leta 1932 pri Jugoslovanski knjigarni. V prvo izdajo je vključenih še nekaj pesmic. Ponatis, ki je izšel leta 1967 v Argentini, vsebuje le pravljico.

1. FABULA

Pravljica pripoveduje o deklici Terezinki, h kateri nenadoma prileti nenavaden ptiček, ki je imel dva kljunčka. Terezinka ga zelo vzljubi, a kmalu ptiček izgine. Odloči se, da ga bo poiskala, in nič je ne more ustaviti. Ko samotna popotnica tava po gozdu, sreča čarovnika Rokospokusa, ki jo nauči čarobni izrek - pesmico, s katero se lahko spremeni v poljubno žival. Ta pesmica ji omogoči, da se reši iz številnih kočljivih situacij. Kmalu pride do gradu, kjer naj bi bilo novo prebivališče njenega nenavadnega prička. Z izrekom uspe priti v grad, ki pa je grozljiva podoba krutega gospodarja. Iz začaranega stolpa sliši glas njenega ptička in takoj se spremeni v miško. Ko pride na vrh stolpa, se sreča s kruto, ošabno, a bogato Krivico in preprosto, nežno, a revno Pravico. Samozavestno se odloči za Pravico, kar povzroči dopolnitev prekletstva in propad gradu, obenem pa preobrazbo ptička v dečka. Naenkrat nastane novi grad in Terezinka postane kraljična, deček, sin krutega graščaka, pa kraljevič; trpljenje dolgih, težkih dni je bilo pozabljeno.

1.1 Motivi

Glede na razvrstitev motivov po Charlotte Bühler prevladuje v pravljici Ptiček z dvema kljunčkoma motiv junaških dejanj. Prav tako močno izstopa motiv čudežnih dejanj, kajti Terezinka se neprestano spreminja. To pa ji tudi omogoči, da lahko napravi številna junaška dejanja (ubogega dečka in starčka reši pred tepežem neusmiljenega gospodarja; grad reši zakletstva, s tem pa tlačane in številne ujetnike, ki so bili po krivici zaprti, pojavi

Tinka Močnik: "Ulica tišine" - relief.

se tudi kot rešiteljica ptička, ki se v trenutku, ko ga deklica poljubi, ponovno spremeni v kraljeviča). Naslednji motiv je nadnaravna pomoč - duh pobožnega romarja, ki spremeni stari grad v ruševine in omogoči nastanek novega gradu, v katerem živijo le dobri in pošteni.

1.2 Tema in ideja pravljice

Ker je v ospredju socialno ogrožena deklica Terezinka (je brez staršev in živi pri stricu, ki zanjo ne skrbi), lahko govorimo o socialni temi (uboštvo).

Ta tema osamljeni in revni deklici omogoča, da je ne spremljajo le nesreče, ampak da ljudi osrečuje in je na koncu zmagovalka. Vse to je tudi idejno središče obravnavane pravljice.

2. NOTRANJA ZGRADBA

Pravljica Ptiček z dvema kljunčkoma je zasnovana z opisom deklice Terezinke, v življenje katere poseže nenavaden ptiček. Do zapleta pride, ko ptiček nenadoma izgine in ga gre deklica iskat. Pot je vodi do skrivnostnega gozda, ki nas neprestano navdaja z dramatično napetostjo. Ta napetost pa se stopnjuje do trenutka, ko deklica v daljavi zagleda svetlobo, ki ji zbudi upanje, da je v bližini gozdna koč. Prvi vrh predstavlja pojav čarodeja Rokospokusa, ki pomeni za Terezinko rešitev, saj ji podari čudežno moč. Dogajanje se ponovno zaplete, ko deklica zapusti čarovnika in se odpravi proti gradu. Med potjo ji pretijo številne nevarnosti (volk, lovec, rokovnjači), iz katerih se srečno reši. Drugi vrh v pravljici predstavlja trenutek, ko se mora deklica odločiti med Pravico in Krivico. Odločitev za pravico pomeni ponovno srečen razplet, saj je s tem konec prekletstva nad zakletim gradom. Ptiček se spremeni v kraljeviča in ta se poroči s Terezinko (RAZSNOVA)

2.1 Začetek in konec ter časa in kraj pripovedi

Pripoved se začne z opisom časa, ki pa ga ne moremo natančno določiti: "Takrat, ko so še rokovnjači strašili po naših gozdovih, je živela punčka, ki ji je bilo ime Terezinka." Iz tega torej zvemo, da se pravljica dogaja v času, ko so živeli rokovnjači.

Kraj pripovedi je na začetku popolnoma neopredeljen in se delno določi šele, ko deklica išče izgubljenega ptička: "Vsa

zasopla in preplašena je nekega večera pribežala iz neprijazne vasi do temnega gozda." V gozdu se tudi dogaja jedro pripovedi, medtem ko se na koncu dogajalni prostor spremeni, saj se deklica znajde na gradu.

Delo se zaključi s sklepno hvalo tlačanov deklici - rešiteljici - in s podobo pravljичno lepega gradu, v katerem srečno zaživi s ponovno najdenim ptičkom - kraljevičem. Zadnja poved "Zlato jutranje solnce je z vsem svojim sijanjem vstalo izza daljne gore in gorko poljubilo vso Žalostno dolino" s simboliko sonca nakaže svetlo prihodnost v Žalostni dolini.

2.2 Pripovedovalec in pripovedna tehnika

Pravljico pripoveduje Kotičkov striček, tako da imamo opraviti s fiktivnim tretjeosebni pripovedovalcem. Ta se na začetku neprestano sklicuje na bralca:

- "Le kod je punčka čudovitega ptička staknila?" boste vprašali...- "O čudo božje, kako pa je potem prišla do njega? Počakajte, počakajte, dragi moji! Kar v eni sapi ne morem povedati vsega..."
- "Pomislite, dragi moji, kako čudovita je morala biti ta dvoglasna ptičkova pesem. Vidite, prav tako je bilo s ptičkovo pesemco."
- "... plakati je moral, dragi moji, plakati in se smejati obenem..."

V nadaljevanju se pripovedovalec ne sklicuje več na bralca, čuti pa se njegovo subjektivno poseganje v pripoved, saj je s srcem in dušo na strani uboge deklice.

Dialog je v tej pravljici potisnjen nekoliko v ozadje, prevladuje namreč (notranji) samogovor deklice Terezinke, ko je bila spreminjena v različne živali. Za primer navajam, kaj je razmišljala Terezinka - lev: "Kako lepo je biti lev... Zdaj bon vsaj brez strahu po svetu potovala in Tinča in ptička z dvema kljunčkoma iskala," in nekoliko kasneje, ko je bila muha, "pač, tudi lev ni takomogočen in nepremagljiv, kakor sem si bila mislila. Močnejši od njega je lovec. Puško ima, s katero ustrahuje vse".

Prav tako so pogosti tudi opisi okolja, posameznih oseb, Terezinkinega razpoloženja ter različnih situacij, v katerih se znajde. Zanimiv je opis gozda, ki ga spremlja dramatična napetost: "Prve zvezde so zažarele na večernem nebu in blede obraz lune je zaspano pokukal izza gore. Tih in v svoji samoti ves skrivnosten je bil gozd. Pošastne sence so trepetale med

širokimi debli dreves in listje v vrhovih je pritajeno šumelo. Zdaj, zdaj je s turobnim glasom zaskovikal nekod ponočnjak skovir in gozd se je predramil iz sanj in zadrhtel v tesnobnem pričakovanju."

2.3 Pravljične osebe

Glavno vlogo v pravljici ima otrok - deklica Terezinka (glavna oseba ima torej ime), ki je tudi središče dogajanja. Je popolnoma osamljena, saj sta ji oče in mati umrla in je živela pri stricu Maticu, ki se ni zmenil zanjo. Iz osamljenosti jo reši ptiček z dvema kljunčkoma, ki zapolni dekličin dom z veseljem in srečo. A kmalu doleti Terezinko velika nesreča, saj ji ptička ukradejo. Odloči se, da ga bo poiskala in med potjo se sreča s številnimi osebami.

Pot jo vodi od vasi do vasi, ljudje v njih pa so izredno kruti. Nihče ji ne verjame, da obstaja ptiček z dvema kljunčkoma, zato jo zmerjajo in ji pred nosom zapirajo vrata. Vaški otroci so jo celo obmatavali s kamenjem, se ji posmehovali in jo imenovali "norica - beračica". Prvi, pri katerem najde deklica sočutje, je berač Malha, ki ji pove, da je takšnega ptička videl pri nekem dečku. Terezinka takoj pomisli na Drčevega Tinča. Slednji je v pravljici le omenjen, čeprav napravi pomembno dejanje za zaplet pravljice (on je tisti, ki ukrade ptička). Tudi na koncu o njem nič ne zvemo in ostane za svoje dejanje popolnoma nekaznovan. Naslednji, ki ga deklica sreča, je čarodej Rokuspokus - pravljичno bitje s čudežno močjo, nastalo po analogiji. Deklico nauči čudežni izrek, s pomočjo katerega se spremeni v različna bitja in stvari: v srno, skalo, leva, muho, lovca, korobač, veverico, velikana, jastreba, goloba, muco in miško. Šele s pomočjo teh preobrazb uspe priti do cilja, saj ji neprestano pretijo nevarnosti. Posebej je deklica v škripcih v podobi lovca, kajti v roke jo dobijo roko'vnjači. Nameravajo jo obesiti in šele takrat, ko zategnejo zanko, se deklica spomni na čudežni izrek in se spremeni v korobač.

Nenavadno je srečanje deklice s teto Brzopeto, ki je do Terezinke pretirano prijazna in se želi naučiti njen izrek, zato pri bralcu zbudi sum. Ko pa se pojavi Krevljačev Anže, dobi ta prizor šaljiv značaj: "Stisnil je dlani v pest in se besno zakadil v teto Brzopeto. Ta pa ni dejala ne bev ne mev, nego je kakor zajec poskočila skoraj dva metra od tal in začela skokoma bežati.

Debeli Krevljačev Anže se je kakor zvrham sod počasi valil za njo. Sopihal je kakor lokomotiva, mahal z rokami po zraku kakor pobesnel norec in rjovel, kakor da hoče ves svet pre-kričati..." Ti dve osebi sicer zgodbo nekoliko popestrita, nimata pa bistvenega pomena pri njenem razpletu.

Krute lastnosti gradu, v katerega je deklica namenjena, so prvič poudarjene s pojavom grajskega gospodarja Krutkruta, ki ne-usmiljeno pretepe ubogega starca. Njegov značaj (krutost) se izkaže tudi z imenom: KRUTKRUT.

Grozote, ki se dogajajo na gradu, so prikazane zlasti z jetniki, pokopanimi v živi grobnici.

Odločilen prizor v pravljici je srečanje Terezinke s Krivico in Pravico. Njune lastnosti se kažejo že z opisom obleke in obraza: "Prva žena je bila odeta v razkošno kraljevsko oblačilo in vsa posuta z biseri in demanti. Obraz te žene je bil nenavadno oduren in krut, poln hladne ošabnosti. Druga žena je bila odeta v preprosto oblačilo brez vsakih okraskov in dragotin. Njen obraz pa je bil v nasprotju z obrazom prve žene - čudovito nežen in blag, poln neke tihe, skrivnostne žalosti." V bistvu sta pojma krivica in pravica personificirana - predstavljena sta v podobi dveh žensk s skrajno nasprotujočimi si lastnostmi. Po dekličini odločitvi Krivica in Pravica izgineta; na njunem mestu pa se prikaže nekaj snežno belega - duh pobožnega romarja. Zaradi krutega graščakovega ravnanja (pred leti ga je oropal in umoril) je spremenil njegovega sina v tička z dvema kljunčkoma. Za ptička z dvema kljunčkoma šele na koncu zvemo, da ni to le nenavaden ptiček, ampak se za njegovo podobo skriva tudi kraljev sin.

V pravljici je izraženo nasprotje med dobrim in zlim. Predstav-nica prvega je pravična in dobrosrčna deklica Terezinka, med-tem ko je predstavnik zlega kruti in krivični graščak. Tudi preostale osebe nimajo individualnih lastnosti in bi jih lahko prav tako opredelili kot dobre ali zle. Predstavniki dobrega: berač Malha, čarodej Rokuspokus, starček in njegov vnuk Franček, ujetnik, Pravica ter duh umrlega romarja. Predstavniki zla: vaščani in vaški otroci, Drčev Tinče, rokovnjači, grajski oskrbnik, grajski čuvaj, Krivica.

Ptiček pa poje z enim kljunom za dobre in pravične, z drugim pa za zle in krivične.

3. ZUNANJA ZGRADBA

Posebna zunanja značilnost pravljice je, da so posamezni deli, kjer se spremeni kraj dogajanja, ločeni s črto. Glede na to sem besedilo razdelila na 5 delov"

- Terezinkin dom,
- različne vasi,
- skrivnostni gozd,
- votlina čarodeja Rokuspokusa,
- krivični grad.

Pravljica je zapisana v prozi, vsebuje pa tudi nekaj verzov. Verzna oblika je prvič uporabljena, ko ptiček zapoje deklici Terezinki. Tukaj se pojavi personifikacija, saj ptiček zapoje z glasom človeka, tako da ga deklica razume, zato mu lahko odpoje. Čarodej spravi deklico v dobro voljo tako, da ji zapoje pesmico. V vezani obliki pa je tudi Terezinkin čarobni izrek, ki je prisoten skoraj ob vsaki njeni spremembi.

3.1 Zunanji stil

Jezik je preprost, vključeni pa so številni starinski izrazi, saj sem analizirala objavo iz leta 1932: stekniti (v pomenu najti), pobarati (vprašati), pobič (fant), odkrevsati (počasi oditi), zgeniti se (postati dejaven), svirati (igrati) itd.

3.1.1 Tropi in figure

• TROPI:

Že prej sem omenila *personifikacijo*, in sicer pri ptičku ter pri Krivici in Pravici. Številne so tudi *komparacije*: "Z enim kljunčkom je pel veselo in zvonko kot škrjanček v srebrnem pomladnem jutru, z drugim kljunčkom je pel sladko in otožno kot slavček sredi tihe jesenske noči." "Punčka je imela ptička rada, kot nikogar drugega na svetu." "Ptiček z dvema kljunčkoma je posvetil kakor zlata lučka v mojo samotno žalost." Nekoliko manj je *ukrasnih pridevkov* (dušica zlata, srnica zala). Večkrat se srečamo tudi s *simbolom*, ki Terezinko navdaja z upanjem (lučka v gozdu, mogočna svetloba iz katere nastane grad, zlato jutranje sonce). Primer: "Lučka vse svetleje gori, upanje v očeh Terezinke raste v njenem srcu več žalosti in nelagodja ni."

• FIGURE

- *Rima*: "Pisano porisane perotnice je imel in ves je v mavričastih barvah blestel." "Na visok stolp se je Terezinka s

svojim spremljevalcem vzpela in očarana v dolino pod seboj zastrmela."

V naslednjem primeru pa je rima kar cel odstavek, ki sem ga zapisala v "verzih":

"Kaj je postala srnica zala.
Gibkih korakov je navkreber - v planino odskakljala.
Na strmo pečino se je vzpela
in v dolino sončno pod seboj zastrmela."

Rima v tem odstavku - "kitici" je zaporedna.

- *Različna ponavljanja (zlasti geminacija in epanalepsis):* Podvojitev je značilna predvsem za medmete: hm, hm, haj, haj. Epanalepsis: "Zdaj pa kar grem, stric čarodej, zdaj pa kar grem!" "Ženina si bom poiskala z njim, ženina!" "Vrni se punčka, vrni se!"
- *Retorično vprašanje:* "Ali je mogoče? Ali sanja?"
- *Pretiravanje:* "...jokala je od bolesti, da bi se smilila kamnu na cesti." "Če boste tako dolgo mislili in tuhtali, se bom še postarala pri vas!"
- *Besedna igra:* koleno - poleno
- *Onomatopoiija:* "U - u - u!", "Hov, hov, hov, hov", "Mijav, mijav!"

4. OPREDELITEV PTIČKA Z DVEMA KLJUNČKOMA

Ptiček z dvema kljunčkom je klasična umetna pravljica, v kateri so močno prisotni elementi ljudske pravljice. Glede na razdelitev ljudskih pravljič bi jo lahko uvrstili med otroške čudežne pravljice. Zelo veliko je pomanjševalnic (že v samem naslovu sta dve - ptiček, kljunček, očka, jezica, golobček, bratec) in ljudskih števil (devet far naokoli, tri dni in tri noči, tri dolge ure, pred tremi leti, trije hlapi - najpogostejše je število tri). Vendar pa so poleg ljudskih števil uporabljena tudi druga števila, npr. ptiček ima dva kljunčka. Naslednja značilnost je zamenjan besedni red ("Kupila ga ni, v dar ga dobila ni..."). Kraja in časa dogajanja ne moremo natančno določiti. Osebe so brez imen (dedek, graščak, rokovnjači, grajski čuvaj, pobožni romar) ali imajo izmišljena imena (berač Malha). Včasih imajo ta imena pomen - iz njih izhajajo posamezne lastnosti in dejanja oseb (oskrbnik Krutkrut - krutost, Pravica - pravičnost, Krivica - krivičnost, čarovnik Rokuspokus - beseda v čarobnem izreku,

teta Brzopeta - hitrost njenega gibanja). Nekatere osebe imajo za tisti čas popolnoma vsakdanja imena (Drčev Tinče, Francek, Krevljačev, Anže, Terezinka).

V pravljici je opredeljen boj med dobrim in zlim in v skladu s pravljичnim vzorcem zmaga dobro (dekličina ljubezen in dobrotu rešita trpljenja tudi druge dobre ljudi) Za srečen konec je potreben čudež, ki deluje na bralca popolnoma samoumevno (duh pobožnega romarja reši grad prekletstva, stari je porušen, iz mogočne svetlobe pa nastane novi grad).

Pri Tinču je izvzeto načelo, da je dobro nagrajeno in slabo kaznovano, saj je v bistvu on tisti, ki deklici ukrade ptička. Kasneje je ta oseba potisnjena nekoliko v ozadje, tako da o njegovi usodi ne zvemo ničesar. Kljub temu da je kradel, ga ne doleti kazen (le pri tej osebi odstopanje od osnovnega pravljичnega vzorca).

V pravljico je delno vključen vzgojni moment (npr. ko je Terezinka nestrpna zaradi čarodejevega razmišljanja, se mu nato opraviči: "Če je pa ta reč taka, stric čarodej, potem vas seve prosim, da mi oprostite, ako sem bila sitna.")

V. CMOKEC POSKOKEC

Cmokec Poskokec je Kunčičeva prva tiskana brošura, napisana v spitalskem taborišču leta 1947. Pravljica je bila ponatisnjena leta 1992 in je izšla skupaj z izborom pesmi Pisani vrtiljak pri založbi Mladinska knjiga.

1. FABULA

Delo se prične s pripovedjo o babici in dedu, ki sta živela v neznani deželi. Ded si za god zaželi svojo najljubšo jed - cmoke. Babica mu željo uresniči in s tem postane središče dogajanja največji cmok, ki se je dedku izmuznil, se skotalil skozi okno in šel po svetu. T. i. Cmokec Poskokec na svojem potepanju po svetu sreča številne popotnike, za katere se izkaže, da bi ga radi varno spravili v svoje želodce. Popotne rokodelce, berače in Ribničana prelisici tako, da jim zapoje pesmico, nato pa urno ucvre čez drn in str. Pri treh dečkih (Zamorčku, Kitajčku in Indijančku) je uporabil drugačno potegavščino, in sicer jih je

povabil k babici in dedku na zvrhano skledo cmokov. Ko je Cmokec Poskokec ponovno doma, ugotovi, da se je naveličal sveta in dedku predlaga, naj ga takoj pohrusta. Dedek se seveda strinja, še prej pa užene pustne šeme, kakor imenuje tri hrabre dečke. Vendar ko dedek ugotovi, da je Cmokec od dolge poti prašen in pomečkan, si premisli in ga namerava vreči pujskom. Cmokec se ustraši in še zadnji hip zbeži. Na poti sreča prijazno deklico, ki žalostnega in obupanega Cmokca napoti k pravljicarju Nimaniču, ki mu pove zgodbo svojega življenja. Nimanič jo zapiše, nato pa Cmokca na njegovo željo poje. Tako je Cmokec zaključil življenje v "pisateljevem mršavem trebuščku", medtem ko je njegov življenjepis ohranjen še poznim rodovom.

1.1 Motivi

Čeprav Charlotte Bühler razlikuje številne motive, pa bi se v tej pravljici težko opredelila za katerega izmed naštetih. Lahko bi jo sicer uvrstila v prvo skupino, ki obsega vsakovrstne aktivnosti pravljичnih oseb, saj predstavljajo v pravljici Cmokec Poskokec osrednji motiv iznajdljiva Cmokčeva dejanja. Poleg tega lahko kot stranski motiv omenim še večno življenje tistih, o katerih je zapisano v knjigah.

2. NOTRANJA ZGRADBA

Pravljica Cmokec Poskokec je zgrajena iz številnih zapletov in razpletov, zato sem jo razdelila na naslednje elemente:

- **ZASNOVA:** babica na dedkovo željo skuha cmoke.
- **ZAPLET:** največji cmok pobegne v svet, kjer pa se njegova pot znova in znova zapleta, saj sreča številne popotnike.
- **VRH:** vsakdo poglavje, kjer Cmokcu preži nevarnost, da ga novi znanci pojedjo, ima svoj vrh tik pred tem dejanjem.
- **RAZPLET:** prav tako ima vsako izmed omenjenih poglavij svoj razplet, ko se Cmokec reši iz neprijetne situacije.
- **RAZSNOVA:** pravljicar Nimanič napiše zgodbo o Cmokcu in ga poje.

2.1 Začetek in konec ter dogajalni prostor in čas

Začetek pravljice je precej klišejski: "V hišici za deveto goro, deveto vodo in deveto gmajnico sta živela babica in ded." Ob

tem sicer lahko označim dogajalni prostor, ki ga ne morem opredeliti v konkretno okolje, medtem ko je dogajalni čas popolnoma nedoločen. Zaključim pa se z reko: "Boljši povaljen cmok kot pa neslan krop." Tukaj je nekoliko navzoča poučnost, ki je drugače ni čutiti. Konec je srečen, čeprav je pravljicar tisti, ki Cmoka poje, vendar mu po drugi strani omogoči, da postane nesmrten, saj zapiše o njem zgodbo.

2.2 Pripovedovalec in pravljичne osebe

V pravljici nastopa tetteosebni pripovedovalec, ki pripoveduje v sintetični pripovedni tehniki. Opis je značilen le za prvi odstavek vsakega poglavja in včasih tudi za zadnji, medtem ko je drugače vzpostavljen dialog med osrednjo osebo in posameznimi stranskimi osebami. Glavna oseba je cmok, ki se "šopiri" na vrhu kupa rumenih, kot pomaranče debelih cmokov, a naenkrat oživi in jo mahne na potep po svetu. Medtem ko je v prvem poglavju še brez imena, pa je v naslednjih poglavjih poimenovan kot CMOKEC POSKOKEC.

V vsakem poglavju ima drugačne namene:

- v 2. poglavju: "Jaz pa brez miru okrog divjam."
- v 3. poglavju: "Jaz se grem pa ženit." Tukaj se tudi predstavi kot operni pevec.
- v 4. poglavju: "Jaz pa na vojsko." je tjavendan bleknil Cmokec Poskokec in se moško zravnal. "Veš, nisem navaden cmok, general cmokov sem!"

Celotno dogajanje je osredotočeno na Cmokca Poskokca, vendar je pisatelj za zaplet dogodkov potreboval tudi stranske osebe:

- babica in dedek (v 1. poglavju sta glavi osebi, nato pa se srečamo z njima šele, ko se Cmokec vrne domov. Vse je po starem in to pisatelj ponazori na tak način, da dobesedno ponovi odstavek iz 1. poglavja.)
- popotni rokodelci: dimnikar, mlinar, mesar, ki gredo "s trebuhom za kruhom".
- berač, ki ga pisatelj zelo slikovito opiše ("Bil je ves v pisanih zaplatah. Imel je zeleno malho, rdečo brado, dolge mustače in višnjeve nos.")
- Ribničan Vrbani, ki je bil znan po vsem svetu,
- trije hrabri dečki: Zamorček, Kitajček, Indijanček, ki so name ravali loviti "belčke". Pridevnik hraber je v nasprotju z dejanji dečkov, saj bežijo celo pred ježem,

- deklica s pšeničnimi lasmi - ta ga napoti k pravljicarju Nimaniču,
- pravljicar Nimanič, s katerim se delo zaključí.

Zanimivo je, da je le glavna oseba personificirana medtem ko so stranske osebe tako in tako ljudje. Človeške lastnosti cmoka se ne kažejo le v njegovih dejanjih, ampak tudi čuti kot človek:

- ganjen je, ko ponovno vidi dedka in babico,
- joče, ker ga dedek ne želi pojesti in mu na ta način omogočiti spodobne smrti.

3. ZUNANJA ZGRADBA

Delo je zgrajeno iz osmih krajših poglavij in je zapisano v prozi. Za živahnejšo pripoved poskrbi Kunčič na ta način, da v usta Cmoka Poskokca položi pesmico, s katero se trikrat ubrani požeruhov. Pesmica je v vseh treh primerih enaka, le zadnji verz je spremenjen in prilagojen vsebini poglavja.

3.1 Zunanji stil

Za delo je značilen šaljiv značaj, ki ga je pisatelj ustvaril s komiko v slogu. Sredstva, s katerimi zbuja humor, so:

a) Zamenjava pomena besed:

- Medtem ko dedek reče "Da bi te vrag!", babica razume "Da, da, kmalu bo mrak."
- cmoke - otroke,
- operati - zoperni.

b) Medmeti:

"Ded je dremal ob peči hrr, hrr, babica je predla ob kolovratu drr, drr, stenska ura je štela čas tik, tak."

c) Šaljiva imena krajev in oseb:

Kurja vas, Cmokec Poskokec, kraljična Cmokolična, Mlečna vas.

č) Šaljive primere:

"Bil je rejen kot minister."

d) Šaljiva rekla:

"In se je pognal v beg, da se je kar kadilo." "...po vrsti, kakor so hiše v Trsti." "Saj ne gori voda."

e) Šaljivi opisi posameznih oseb:

(npr. berača, za katerega sem navedla primer že pri pravljicnih osebah).

3.1.1 Tropi in figure

• TROPI - najbolj izrazit trop je *personifikacija* cmoka, ki nas spremlja od konca prvega do konca zadnjega poglavja. Številne so tudi *komparacije*: "Cmoki so bili rumeni kot maslo in debeli kot pomaranče." "Kakor izgubljeni sin se vračam." "Kot kupček nesreče je čepel tam..." "In jo je ucvrl čez drn in strn, kakor da bi ga veter odpihal." *Ukrasni pridevki* (bela cesta, širni svet) in *stalna rekla* ("Ostali so z dolgimi nosovi..." "S trebuhom za kruhom.").

- Najpogostejše se pojavljajo naslednje FIGURE
- *Rima* je v Cmokcu Poskokcu zelo pogosta, vendar ne samo v vstavljenih verzih, ampak tudi v nevezani besedi ("...škrjančki so peli in bili veseli..." "S krošnjo po polno mošnjo," je šegavo rekel Ribničan Vrban, po celem svetu znan.)
- *Onomatopoija*: "Uaaa, uaaa, uaaa, rumba, bumba, ha-ha, ha." "Tok, tok, tok..."
- *Ponavljana besed-* predvsem *geminacija*: "In moje, moje..." "Počakajte! Počakajte!" "Nande, Nande..."
- *Hiperbola*: "Za mano gredo, kot listja in trave jih bo." "Lačen sem, da bi volka požrl."

4. OPREDELITEV CMOKCA POSKOKCA

Cmokec Poskokec je *klasična umetna pravljica*, ki se zlasti po zunanjem stilu močno naslanja na ljudsko slovstvo. Kraj in čas dogajanja nista določena; osebe so brez imen (babica, dedek, deklica, berač, mlinar, mesar, dimnikar, indijanček), nekatere pa imajo imena, a so ta izmišljene tvorjenke (Cmokec Poskokec, Nimanič - peroprask, kraljična Cmokolična, Ribničan Vrban). Pojavljajo se ljudska števila (za deveto goro, deveto vodo, trije možje, trije hrabri dečki), zelo pogoste so pomanjševalnice (debelušček, hišica, rožice, škrjančki, potoček, trebušček), stalni ukrasni pridevki (bela cesta), zamenjan besedni red (hišica domača). Pravljica se tudi srečno konča.

Dualizem, nasprotje med dobrim in zlim, ki je tako značilno za ljudsko pravljico, se pojavlja z določenimi modifikacijami. To nasprotje ni tako izrazito, črno - bela tehnika je zabrisana. Prav tako osebe niso tipizirane, ampak imajo diferencirane lastnosti, zato jih ne moremo razločno opredeliti kot dobre ali hudobne. Poleg tega se popolnoma ne uveljavi načelo ljudske

pravljice, da je dobro nagrajeno, slabo pa kaznovano, saj požeruhi, ki hočejo Cmokca Poskokca pohrustati, niso posebej kaznovani. Ostanejo sicer praznih trebuškov, to pa je tudi edina kazen, ki jih doleti.

VI. TRIGLAVSKE PRAVLJICE

Mirko Kunčič je o usodi zbiranja triglavske pravljice povedal: "Najlepši moji spomini so na Dovje in na Mojstrano na Gorenjskem, kjer sem pred vojno nabiral triglavske pravljice in pripovedke. Imel sem zbranega gradiva za dvajset knjig. Vse to so mi pozneje Nemci uničili, ko sem bežal pred njimi v Ljubljano."

Čeprav je Kunčiča gradivo za triglavske pravljice navdušilo, pa so, žal, izšli le trije zvezki.

Zbrane pravljice so nastale po pripovedovanju domačinov in nekateri pripovedovalci so tudi poimenovani. Nekaj neobdelane snovi je dobil na dovški šoli in tako mu je uspelo zbrati mnogo pravljičnih domislic, starih šeg in navad, pregovor in vraž.

V Triglavskih pravljičah je izraženo bogastvo ljudske poezije in modrosti, značilnosti krajevne govorice, povezanost narave z ljudmi in deloma tudi slovenski značaj Julijskih Alp in Karavanc.

TRIGLAVSKE PRAVLJICE - I. zvezek

Prvič so izšle leta 1940 s podnaslovom Dovški zmaj. V ponatisu jih je izdala založba Magnolija leta 1994.

Ista snov je obdelana v Kunčičevi igri Triglavska roža.

1. FABULA

Dogajanje v prvem zvezku Triglavskih pravljič povezuje okvirna zgodba o Gregcu, ki postane pastir na Zrnovem rovtu, kjer je živel ovčar Rodar. Ovčar ga uči pastirskih spretnosti, ob tem pa mu pripoveduje zanimive zgodbe, napolnjene z mitičnim izročilom. Z Gregcem živita mirno življenje, dokler ju neke noči ne preseneti medved, ki ga s skupnimi močmi premagata. Dogajanje pa se zaplete, ko je Gregec nekega dne sam na paši in

sreča sila čudno žensko. Dečka pretenta z obljubo o čudodelni roži in ga odvede s seboj. Gregčeva nenadna izginitev povzroči veliko skrb njegovim najbližjim (njegovi materi, ovčarju Rodarju in puščavniku Sabljici), zato ga povsod iščejo. V veliko pomoč jim je Palkov Grogara, ki je dečka videl.

Pripoved se nadaljuje z Gregčevimi blodnjami o Zlatem jezeru, a ko se prebudi, že zasliši materin glas. Čudna babura ga je zaprla v medvedji brlog, da ne bi več stikal po Blaščevi jami in na ta način razkrinkal nje in njenega pajdaša. Kljub temu pa se nepridiprava nista mogla izogniti oblastem, kajti kmalu so ju ujeli biriči. Za kosmatega Gegorja razpisano nagrado je dobil Gregec, ki je tako vendarle "zmaja premagal in našel zaklad".

V okvirno zgodbo je vpletena tudi podoba puščavnika Sabljice, ki je Gregca popolnoma navdušil s pripovedjo o sedmeroglavnem zmaju v Blaščevi jami, in številne pripovedi ovčarja Rodarja:

- o Zlatem jezeru in o zmaju z zobobolom ("Zmajev zob")
- o Mitharjevem bregu,
- o zakladu, na katerega pazi zelena kača,
- o pravljičnih prikaznih triglavskega kraljestva,
- o "vražarici" Zilijevi Ancí, ki je Rodarju na čudežen način odpravila bradavice,
- o napovedi mračne prihodnosti berača Kokodeva, imenovanega tudi Kosabrin.

1.1 Motivi

Prvi zvezek Triglavskih pravljič je uvrščamo v drugo skupino motivov. To skupino določajo okoliščine, v katerih se znajdejo literarne osebe. V obravnavanem besedilu so te okoliščine resnične dogodivščine, v katero se vključuje srečno naključje.

2. NOTRANJA ZGRADBA

Že prej sem omenila, da je besedilo zgrajeno iz okvirne zgodbe in vloženih pripovedi, ki fabulo popestrijo, z neprestanim zapletanjem dogodkov pa povzročajo dramatično napetost.

Okvirna pripoved je zasnovana z Gregčevim odhodom od doma. Za zaplet dogajanja pa že prej poskrbi puščavnik Sabljica, ki Gregca obsede s pripovedjo o zmaju in mu celo napravi sabljo,

s katero naj bi zmaja pokončal in tako rešil zakleto deklico. Ravno to je vzrok, da se deček potika okrog Blaščeve jame in dogajanje se zaplete, ko Gregec nenadoma izgine. Vrh predstavljajo Gregčeve grozljive sanje o raznih pravljicnih bitjih na Zlatem jezeru in razplet se začne, ko se prebudi iz sanj. Po nekaj poskusi ujamejo nenavadna prebivalca Blaščeve jame. Doleti ju kazen, Gregec pa dobi nagrado (RAZSNOVA).

Okvirna pripoved se še posebej zaplete, ko medved napade ovčarja, vendar se z Gregčevo pomočjo srečno razplete - medved je mrtev, deček pa dokaže svoj pogum. Rodar je sicer ranjen, a dobi zadovoljivo plačilo za medvedjo kožo.

2.1 Dogajalni prostor in čas

Dogajanje je postavljeno v Dovje in njeno okolico, kjer je pisatelj nekaj časa živel.

Pripovedovalec neprestano navaja različna krajevna imena in nekateri kraji so izredno natančno in slikovito opisani:

- "Pot se je vila navkreber. Vsa je bila oblita s soncem, ki se je po zlati lestvici vzpenjalo izza Črničjega vrha. Mlini ob Mlinskem potoku so še molčali..."
- "Tako sta prišla do Žovlezna, mogočne pečine nad potjo. Ob njenem vznožju, sredi sivegagrušča in divjega grmičevja, stoji čudno izoblikovana skala. Spodaj je gladko obsekana, zgoraj priostrena kot zob velikanske zveri."
- "Prijazni ravnici vrh Granšice so včasih dejali Zrnov rovt... Globoko nekje spodaj, na dnu tihe doline, so se k vznožju Mežaklje kot piščeta h kohlji stiskale mojstranske hiše. Daleč nekje v ozadju se je mogočno dvigal pod nebo Triglav, kralj Juliskih Alp, še zmerom odet v snežnobel plašč."

Medtem ko je veliko govora o kraju dogajanja, pa je čas dogajanja omenjen le dvakrat. Natančno je določena letnica v pripovedi puščavnika Sabljice, ko je bil ranjen v Lavdonovi vojski (1789). Prav tako je čas dogajanja določen, ko postane Gregec pastir (Primoževa nedelja).

2.2 Pripovedovalec in pravljичne osebe

Okvirna zgodbo pripoveduje tretjeosebni pripovedovalec v sintetični pripovedni tehniki. Mitično izročilo pa je položeno v usta ovčarja Rodarja, ki posega v svoje pripovedi kot subjektivni pripovedovalec.

Osrednja oseba je Gregec, ki mu misli neprestano uhajajo v Blaščevo jamo k zakleti deklici ki naj bi jo ugrabil velikanski zmaj. Deček se trdno odloči, da bo to deklico rešil. Ker sta se z materjo težko preživljala, postane Gregec pastir pri ovčarju Rodarju. Takrat je nekoliko razočaran, saj mu ovčar pove drugo zgodbo o zmaju. Ko Rodar opazi spremembo dečkovega razpoloženja, zgodbo takoj spremeni in pravi, da prebiva v Močilniku pod Borovljami velik zmaj, medtem ko v Blaščevi jami živi sin velikega zmaja.

Deček je izredno pogumen (spoprime se celo z medvedom), pa tudi naiven (čudna ženska ga hitro prepriča, da gre z njo iskat čudodelno rožo, s katero naj bi dobil neverjetno moč). Gregčeva obsedenost z mitičnim izročilom se izraža tudi z njegovimi sanjami. Prvič sanja o tem, kako se je bojeval z zmajem, drugič pa se s sanjami preseli na Zlato jezero, kjer sreča številna mitološka bitja (žarkžene, povodnega moža Zelenjaka, kvatrnice, pehtra babe, torklje, zelenega škrate, divje jage, bedance, velikane, gorske može, kragulježe).

Zanimivo so opisane kvaternice, pehtra babe in torklje. "Najbolj divje so torklje: pete imajo spredaj, prste zadaj. Otročaj, ki se po Marijinem oznanjenju po cestah klatiš in na praznik Gospodov k maši ne greš - torkelj in pehtra bab se boj! Dekline in fantalini, ki delopusta in kvatrnih dni ne spoštujete - kvatrnice vam v hišo tisoč nesreč prinese!"

Poleg Gregca sta v ospredju še dve osebi (puščavnik Sabljica, ovčar Rodar), ki močno vplivata na Gregčevo mišljenje.

Puščavnik Sabljica je vaški posebnež, ki je bil v vojski generala Lavdona. To je zgodba njegovega življenja in jo neprestano ponavlja. Imel je nekoliko čudno ime, ki ga je dobil zato, ker je večkrat pripovedoval "kako so včasih sabljice sukali. Zato se ga je ime Sabljica prijelo kot smola in se ga držalo do smrti. In ker je bilo njegovo življenje v Mlinski kotlini kaj samotno, so mu dodali še ime puščavnik."

Lik puščavnika je prisoten le na začetku in na koncu pripovedi, medtem ko je v osrednjem delu pomemben lik ovčarja Rodarja. Ko pride do srečanja puščavnika in ovčarja, se neprestano zbadata, vendar ima to zbadanje nekoliko šaljiv prizvok.

Zelo živo je opisana stara pastirska noša, v katero je oblečen ovčar Rodar: "Na glavi je imel klobuk širokokrajnik, na nogah cokle z rilci, podkovane z ostrimi sekanci. Oblečen je bil v

kratke irhaste hlače in v rdeč životnik. Čez ramo je imel obešeno torbo in dolgokocinast kozuh zoper dež, za pasom pa čutarico in kozji rog, v katerem je tičalo dvorezno pastirsko bodalo."

Ovčar je bil dobrodušen mož in je Gregca marsikaj naučil. Bil pa je hitre jeze, zato sta se z dečkom večkrat sprla, vendar so bili ti drobni prepiri hitro pozabljeni. Gregca je imel izredno rad in ko je deček nenadoma izginil, je bil ovčar zelo zaskrbljen. V ovčarju je bil tudi pravi zaklad mitičnega izročila, zato ga je Gregec še posebej vzljubil.

Za zaplet dogajanja je pomemben lik tudi Pehtra baba, ki se je Gregec najprej ustraši, nato pa silno možato nastopi proti njej. Za tem "čudežna babura" uporabi druge strune in ga z zvijačo pretenta, da se odpravi z njo po čudežno rožo, s katero naj bi dobil moč Petra Klepca. To pa je bila lažna obljuba, kajti čudna ženska je Gregca zaprla v medvedji brlog.

K razpletu dogodkov pomaga tudi lovec Palkov Grogara, ki prvi sreča ugrabljenega Gregca, a mu takrat še ne more pomagati. Da bi Grogara razkrinkal skrivnost Blaščeve jame in bi na ta način pomagal pri rešitvi Gregca, pripelje biriče.

Gregčeva mati - Matičevka je od ranega jutra do pozne noči delala, da njen sin ni bil lačen. Kljub temu se ni mogla izogniti trdovratni revščini, zato ga je dala za pastirja. Od odhodu je dečku pripravila njegovo najljubšo jed - "volovsko oko" (na maslu ocvrto jajce in malo prekajenega mesa).

Ko je izvedela, da je Gregec nenadoma izginil, je bila popolnoma obupana, zato se je napotila po pomoč k puščavniku Sabljici. Ko so ga s skupnimi močmi našli, je bila mati najprej ganjena, nato pa se ni mogla izogniti materinskim naukom: "Za božjo voljo sem te prosila in ti naročevala: Glej, da te kakšna vešča ne spelje! Pa so ti bile moje besede toliko mar, kot lanski sneg."

Poleg omenjenih oseb so v pripovedi navedene še številne druge, o katerih pripovedujeta ovčar in puščavnik, a ne vplivajo na zapletanje in razpletanje zgodbe: Žilijeva Anca, kosmati Gregor, zmaji, zakleta deklica, berač Kosabrin, stari Mithar, general Lavdon, neki ovčar, pri katerem sta prenočila dva neznana moža, in različna mitološka bitja, ki naj bi živela, ko je bila Mojstrana še čez in čez poraščena z divjimi gozdovi.

Osebe niso tipizirane, ampak imajo individualne lastnosti.

Tinka Močnik: "Polje sončnic" - relief.

3. ZUNANJA ZGRADBA

Prvi zvezek Triglavskih pravljic je zgrajen iz okvirne zgodbe in številnih vloženi mitov in pravljic. Delo je razdeljeno na enaindvajset poglavij (vsako ima svoj naslov), ki so med seboj povezana z dogajalnim okvirom in glavno književno osebo. Prevladuje nevezana beseda, čeprav se srečamo tudi s primeri vezane besede. Pesem, ki jo zapoje puščavnik Sabljica, je v celoti prevzeta iz ljudske poezije:

“Stoji, stoji tam Beli grad,
za gradom teče rdeča kri,
za gradom teče rdeča kri,
da bi gnala mlinske kamne tri.”

3.1 Zunanji stil

Jezik v pravljici je nekoliko obarvan z značilnostmi krajevne govorice, saj pisatelj na ta način poudari pokrajino, ki jo opisuje. Zaradi morebitnega nerazumevanja so nekatere besede še posebej razložene (leščerba - predhodnica današnje svetilke: rovt - planinski pašnik; pograd - ležišče: krevlja - zakriviljena palica; koček - pusek; frncati - leteti itd.).

Smešnost, ki jo pripovedovalec povzroči s situacijsko komiko, določata zlasti dve poglavji. V poglavju Če se žganci prismodijo poskuša puščavnik Sabljica naučiti Gregca, kako mora vihteti sabljico, da bo premagal zmaja. Puščavnik pa se ne bojuje z zmajem, temveč pokaže svoje borilne spretnosti v borbi s štorom. Bojevanje z zmajem - štorom je opisano zelo slikovito, saj se puščavnik v svojo vlogo popolnoma vživi.

Tudi v poglavju Biriči oblegajo jamo je komičnost povezana s puščavnikom Sabljico, ko pride Sabljica v konflikt z biričem. Poleg tega so tudi vse ponavljajoče pripovedi o njegovih junaških dejanjih v Lavdonovi vojski izredno hiperbolične in zbujajo pri bralcu smeh: "...Krogle so padale do toča. Ena me je šavsnila tukajle, druga tukajle, tretja mi je prevrtala uhelj, četrta mi je posnela šop las; Največ pa sem jih dobil pod noge. Ko sem se sezul, so se krogle vsule iz škornjev kot bob. Za dve pesti jih je bilo - sam Lavdon je priča! Mili Jezus, preluknjan sem bil kot bohinjski sir in kri je tekla iz mene kot voda skozi ribniško rešeto, pa še z očesom nisem trenil. Tak junak sem bil..."

3.1.1 Tropi in figure

• TROPI

- *Komparacija*: "Kakor podrepna muha se je začel motoviliti okoli ovčarja in ga obkladati s vprašanji." "Mlajši dedec je ves čas molčal kot mutast, starejši dedec pa je ves čas gobezdal kot ropotulja." "Jaz ti pa brskam tod okoli kot slepa kura po gnoju."
- *Ukrasni pridevki*: bela žena, junaška kri, železna cesta (značilni so tudi za ljudsko slovstvo).
- *Stalna rekla*: "Spal je kot ubit." "Noč ima svojo moč." "Zob za zob!"

• FIGURE:

- *Rima*: "Oj, oj, zakleta deklica v Blaščevi jami, ne plakaj! Oj, oj, zakleta deklica v Blaščevi jami, počakaj! Preden bo sonce drugič zašlo, bo zmaj izgubil zadnjo glavo." (Hkrati z rimo se pojavljata eksklamacija in ponavljanje.) "...očeta, ki Zlato jezero varuje, in sina, ki zakleto deklico v Blaščevi jami strahuje."
- *Ponavljanje*: "Hura, hura, na boj!" "Dolgo, dolgo je že od tega" (geminacija). "Kaj bo takrat, stric, kaj bo takrat?" "Vstani, Sabljica, vstani!" (epanalepsis).
- *Retorično vprašanje in odgovor*: "Le kam, le kam gre Palkov Grogara nocoj? so ugibale nebeške zvezde in zaskrbljeno majale z zlatolasimi glavicami. Glejte, glejte, kaj pa to pomeni? Palkov Grogara gre k ovčarju Rodarju v vas!" (Zvezde so tudi antropomorfizirane.)
- *Klimaks*: "Začel se je boj, ne boj, morilno klanje." (Verz je podoben verzu iz Prešernove prsnitve Krst pri Savici.)
- *Hiperbola (hkrati komparacija)*: "Kri mu v mogočnem curku kot slap Peričnik dere naravnost iz srca."
- *Onomatopoija*: "Top, top, top!". "Bum, bum, bum!" "...in zakričal, kolikor mu je dalo grlo: Hoo - ooo. Greegeec. Hoo - ooo."

TRIGLAVSKE PRAVLJICE - 2. zvezek

Knjiga je prvič izšla leta 1944, na drugo izdajo pa je morala čakati kar 50 let (izšla je pri založbi Magnolija leta 1994).

1. FABULA

Drugi zvezek Triglavskih pravljic je zbirka enajstih pripovedi, ki so vsebinsko precej različne. V okviru fabule sem se v glavnem osredotočil na najdaljšo pravljico z naslovom *Kako so Dovžani Bedanca ujeli*.

Ta pravljica pripoveduje o gozdnem možu Bedancu, ki je bil ušes zaljubljen v žarkženo Marjetico. Marjetica pa ni gojila do Bedanca enakih čustev, zato se je odločil, da jo bo ugrabil. Njegov namen je razkril pastir Jok, ki je novico takoj ponesel med vaščane. Dogovorili so se, da bodo Bedanca ugrabili. Vodilno vlogo v lovu na gozdnega moža je prevzel Režunov Janez, ki mu je bila žarkžena Marjetica prav tako močno pri srcu. Še preden so uspeli vaščani karkoli narediti, je bila Marjetica že v rokah ugrabitelja. Vnel se je boj in kmalu je bila žarkžena rešena. Največje zasluge za to je imel Režunov Janez, ki je uporabil zvijačo in Bedancu zvezal noge. Zvezanega so odpeljali v vas. Med vaščani je zavladalo veselje, da Bedanca pa so pozabili. Uspelo se mu je izmuzniti, zaradi sramote, ki so je doživel, pa je zapustil tiste kraje za vse večne čase. Režunov Janez se sicer z Marjetico ni mogel poročiti, za pogumno dejanje pa je bil nagrajen s kepo suhega zlata.

Podobno fabulo ima pravljica *Gorski mož pri Peričniku*, v kateri je osrednje dejanje prav tako ugrabitev. Škodoželjnež v tem besedilu je gorski mož, ki je bil silno požrešen in se je prehranjeval z vaškimi ovci in kravami. S pomočjo preroka Kosabrina so mu pastirji nastavili past, v katero se je hitro ujel. Ujet je bil v velikanskem škornju, in šele ko je obljubil, da se bo od tistih krajev poslovil, so ga pastirji izpustili.

V obeh pravljicah si torej sledijo dejanja po istem zaporedju:

- dejanje nepridiprava (gozdni oz. gorski mož).
- dogovor med vaščani oz. pastirji.
- ugrabitev.
- oba moža doleti enaka kazen: zapustiti morata svoje stalno prebivališče.

1.1 Motivi

Raznoliko vsebino druge knjige Triglavskih pravljic pogojujejo različni motivi. V večjem številu se srečamo z motivi iz druge skupine (glede na razdelitev motivov po Charlotte Bühler), ki izhajajo iz okoliščin, v katerih se znajdejo literarne osebe:

- nadnaravna pomoč: Legenda o dovški cerkvi (golobček namigne, kje je najustreznejše mesto za gradnjo cerkve); Govočev ded in bob (žarkžena dedu svetuje, kdaj naj sadi bob);
- Nagrade in kazni: Prikazen v Mežakliji (bela žena Šrajevega očeta najprej nagradi, nato pa ga kaznuje); Strah za Grančiščem (bela žena Žagmaštrovega deda kaznuje zaradi lakomnosti);
- resnične dogodivščine in srečanje z nenavadnim: Zakladi na Janševem Gorelšu (pravljicar Brskač se v sanjah znajde v nenavadnih okoliščinah); Vešča na Janševem Gorelšu (ovčarja Štefana obišče čuden možicelj);
- prerokovanje: Gorski mož pri Peričniku (prerok Kosabrin prerokuje čevljarju, kako se bodo rešili gorskega moža).

Nekaj motivov pa izhaja iz prve skupine, ki obsega vsakovrstne aktivnosti pravljicnih oseb:

- junaška dejanja: Kako so Dovržani Bedanca ujeli (spodad z Bedancem in rešitev Marjetice);
- neupoštevanje svaril: Kamnjekov Martin in vešča (Kamnjekov Martin ni upošteval nasvetov starejših, dokler je ni neke noči pošteno skupil).
- kršenje veljavnih zapovedi: Zakleti mački na Požgancevem mostu (ker Lakotov Jaka ni upošteval Požgancevega znamenja, pri katerem bi moral narediti križ, so ga vso pot preganjali črni mački).

2. NOTRANJA ZGRADBA

Osrednje mesto v zbirki drugega zvezka Triglavskih pravljic zaseda že pri fabuli omenjena pravljica Kako so Dovžani Bedanca ujeli. Dogajanje te pravljice temelji na treh poglavitnih osebah: Bedancu, Marjetici in vaščanih (kolektivnost), ki poskrbijo za zaplet in razplet pravljice. Pravljice je torej zgrajena iz naslednjih elementov:

- **ZASNOVA:** Bedanec poskuša na vse načine omehčati srce žarkžene Marjetice, s katero se želi poročiti.
- **ZAPLET:** Bedanec ugrabi Marjetico.
- **VRH:** spopad med gozdnim možem in vaščani.
- **RAZPLET:** vaščani rešijo Marjetico in ujamejo Bedanca.
- **RAZSNOVA:** Boroveljski hrust za vedno pobere "šila in kopita" ter se naseli na Laškem. Od Borovelj pa se poslovi tudi žarkžena Marjetica.

2.1 Dogajalni prostor in čas

Skoraj v vseh pripovedih je zelo natančno podan dogajalni prostor, ki je postavljen v konkretno okolje in ga večkrat izraža že sam naslov (npr. Kako so Dovžani Bedanca ujeli - Dovje, Prikazen v Mežaklji - Mežaklja, Zakladi na Janševem Gorelšu - Janševo Gorelše). Kraj dogajanja ni razviden le v naslovu, ampak je ponavadi omenjen tudi na začetku pripovedi, nato pa nas neprestano spremlja. Ob tem pripovedovalec kraj natančneje opredeli in s tem omogoči živo predstavo.

Čas ni natančno določen z letnico, navedene so le okoliščine, v katerih so ljudje živeli. Ta časovna opredelitev je za otroka težje razumljiva, tedaj še nima predstave o časovnem zaporedju zgodovinskih obdobj. Vse te trditve združuje pravljica Prikazen v Mežaklji, ki se začne: "Dolgo je že od tega, kar je s svojimi pljuči vdihaval ta zrak in s svojo peto tlačil to zemljo Šrajev oče Martin, burkova grča naših planin. V samotnem zatišju pod goro Mežakljo, komaj tri očenaše hoda nad starodavno cerkvico Sv. Klemenca, je imel svoj dom... Ustno izročilo pravnje letnice ne ve, toliko pa še pomni, da je živel v onem stoletju, ko so še bele žene, kače velikanke in druge prikazni rogovilile pa Mežaklji." V tem odstavku je naveden kraj, kjer je živel Šrajev oče Martin, in čas, ko je živel.

V pripovedi Zakladi na Janševem Gorelšu je najprej opisana okolica, ki obdaja Janševo Gorelo: "Skalnata Bela peč nad vasjo Dovje je dobila svoje deviško ime po drobnem, kakor sneg belem pesku... Pod vznožjem Bele peči leži obsežen rovt, tako obsežen rovt, da ima ob košnji šestdeset najspretnejših koscev z njim dela na pretek. Kdo ga je v sivi davnini krstil s prečudnim imenom Janševo Gorelše in zakaj, je ušlo iz spomina celo častitljivi starini Šurkovemu Martinu..."

Naslednja pripoved (Vešča na Janševem Gorelšu) ima dogajalni prostor enak in že na začetku besedila je Janševo Gorelše označeno kot kraj, "kjer vlada božji mir in se ti zdijo zvezde tako blizu, da bi jih kakor zlate oranže trgal z neba..."

Zelo težko razumejo otroci dogajalni čas v pravljici Kako so Dovžani Bedanca ujeli: "Takrat, ko fabriških dimnikov, železne kače in tujskega prometa še ni bilo, ko se tuje kvante in prevratne misli še niso šopirile tod - takrat so naši predniki uživali neskajeno srečo sredi gorskih samot." Nazorneje je čas dogajanja te pravljice opisan v 4. poglavju: "Dovžani v onih staromodnih časih še niso poznali gasilnega društva, izvoljenih odbornikov, motornih brizgalnic, imenitnih čelad in krojev z zlatimi gumbi."

2.2 Pripovedovalec in pripovedna tehnika

Uvodni del z naslovom *Stoji v planini vas...* pripoveduje prvoosebni pripovedovalec. V pripovedih, ki sledijo uvodu, pa je navzoč tretjeosebni pripovedovalec.

Od tega odstopa pravljica *Kako so Dovžani Bedanca ujeli*, v kateri nam prvoosebni pripovedovalec uvodoma razloži, da jo pripoveduje *Skrabljev ded*. *Skrabljev ded* se v prvem poglavju kaže kot prvoosebni pripovedovalec, ki se s svojimi opomini neprestano obrača na bralca: "Resnično, resnično vam povem, fantini in dekle, moške in žene: nobena pesem ni tako dolga, da se ne bi izpela! Prišli bodo časi, hudi in grozni, ko se bo tudi vam stožilo po davnini in jo boste milo klicali nazaj. Pa bo prepozno, prepozno, prepozno."

Zanimivi so zaključki treh pripovedi, v katerih avktorialni pripovedovalec razlaga dogajanje in komentira usodo oseb.

- GOVOČEV DED IN BOB: "Da, da tako se pozabljenost včasih maščuje!"
- STRAH ZA GRANČIŠČEM: "Ni dobro, če je človek strahopeten, a tudi predrzen ne sme biti!" Ta komentar je pripovedovalec izrazil z moralnim naukom.
- GORSKI MOŽ PRI PERIČNIKU: "Peričnik pa ima v spomin na ta dogodek še dandanes obliko velikanske škornjice, če ga pogledaš od strani."

Osrednji dogodki v pripovedih so opisani le na kratko, saj predstavljajo velik delež opisi okolja in oseb, ki so povezane z dogodkom.

Poglavitno vlogo v pravljicah ima torej naracija, medtem ko so dialogi vzpostavljeni le redko ali pa so popolnoma izvzeti. Dialog ni vključen v tistih pravljicah, kjer je osrednja oseba človek, ostale osebe pa so iz onstranskega sveta (*Zakleti mački na Požgancevem mostu*, *Prikazen v Mežaklji*, *Strah za Grančiščem*). V omenjenih pravljicah je pripovedovalec namesto dialoga uporabil monolog.

Opisi, ki so opremljeni s številnimi primerami, so obsežni zlasti na začetku vsake pripovedi oz. poglavja.

V že večkrat omenjeni pravljici o *Bedancu* pisatelj zelo slikovito opiše, kako se je dan spreminjal v večer. Pri tem uporabi personifikacijo: "Poletni dan je že mižal na eno oko, tako je bil truden in zaspan. Zlezel je v ohlapno nočno srajco in se počasi odpravljal k počitku. Zlato žarenje na zahodu mu je kazalo pot in debelušen oblaček ga je tovariško spremljal prav do konca - v deželo sanj."

V pravljici Gorski mož pri Peričniku pripovedovalec uvodoma oriše slap Peričnik: "Kakor srebrna kača se vali z razpokane peči, liže jo s stoterimi jeziki, grize s tisočnimi zobmi. Kakor v velikanskem kotlu zavrela se v tolmunu peni, grgra zamolklo kot pošast, bije s trdimi pestmi ob breg in teče umirjeno po kamnitni strugi dalje."

V te opise večkrat vneseni elementi komičnosti: "Lasje na glavi Šrajevega očeta so oživali. Zavihrali so pokonci, kakor da bi jo hoteli popihati v sinje višave. Pa so le preveč trdo koreninili v glavi Šrajevega očeta in še domovinsko pravico so tamkaj imeli, zato so se v zadnjem trenutku premislili - in ostali."

2.3 Pravljične osebe

V drugem zvezku Triglavskih pravljic prevladuje pripovedi z manjšim številom oseb.

Največ oseb je v pravljici o Bedancu, ki vključuje v osrednje dejanje (ugrizitev Bedanca) vse vaščane. S tem je poudarjena enotnost vseh Dovžanov. Edini, ki tej lastnosti nasprotuje, je ovađuh Erjavčev Nejš, ki je za svoje nesramno dejanje kaznovan. Po hrabrosti posebej izstopa Režunov Janez, medtem ko Čenkov pastir Jaka spominja na Sabljico iz prvega zvezka Triglavskih pravljic. Osebe niso poimenovane le z imeni, ampak tudi s priimki - Režunov Janez, Čenkov Jok, Erjavčev Nejš, Matičev Klemen, Brkov Martin, Šurkov Štefan, Šetinov Drejš, Govočeva Lenka - prvakinja dovških klepetulj, itd.

Imena so tipično slovenska, nekatera so okrajšana.

Več oseb nastopa tudi v pripovedi Legenda o dovški cerkvi, v kateri je osrednja oseba mojster Kočjanč, ki ga neprestano spremlja božji migljaj. Ta božji migljaj pa se zdi enemu izmed mladih tesarjev (pripovedovalec ga imenuje mladec) popoln nesmisel in kmalu se mu zgodi nesreča. Ostale osebe nimajo imen in niso predstavljene kot posamezniki, temveč v skupini - dovški kočarji.

Podobno je v pravljici Gorski mož pri Peričniku, kjer se pastirji želijo otresti požrešneža. Vsi pastirji delujejo kot skupnost in noben po svojih močeh ne izstopa.

Lik, ki se v Kunčičevih pravljicah pojavi večkrat, je pravljiaar. V pravljici Zakladi na Janševem Gorelšu je imenovan Brskač - pomensko ime (pravljiaar brska po preteklosti)

Ostale pripovedi so zreducirane na manjše število oseb in le glavna oseba je človek. Vse osebe so poimenovane (Kamnekov Martin, Lakotov Jaka, Šrajev oče Martin, Žagmaštrov ded - ime ni navedeno; Govočev ded Janez, Kruljavi Štefan). Prve štiri na začetku družijo skupna lastnost - pogum, ki pa jim v nenavadnih situacijah hitro upade. Drugače se ta pogum kaže pri Žagmaštrovem dedu, ki ni veroval v strahove in je zmeraj moško zatrjeval: "Strah je na sredi votel, okoli kraja ga nič ni."

Prav tako določa ena sama lastnost Govočevega Janeza in kruljavega Štefana. Govočev Janez je silno pozabljiv, kruljavi Štefan pa je samotar, ki so mu "...že rojenice ob zibelki prerokovale, da bo njegova edina družica v življenju samota."

Skoraj vsi dogodki v drugem zvezku Triglavskih pravljic so povezani z bitji iz onstranskega sveta (žarkžene, bele žene, Bedanci, zakleti mački, vešče, gorski mož, pritlikavec, velikan).

Z žarkženami se srečamo v dveh pravljicah. Kako so Dovžani Bedanca ujeli, Govočev ded in bob. V prvi je najprej opisana usoda žarkžen: "...Lejte, toliko dobrega so ljudem storile, tolikokrat so jim v siromaščini in bolezni na pomaganje priskočile, nazadnje pa so morale tudi one sprevideti, da je nevhvaležnost plačilo sveta... Šle so za vetrom, šle so za soncem - in ni jih bilo več nazaj."

Osrednjo vlogo med žarkženami ima najlepša - Marjetica, ki poskrbi za srečno življenje njenega rešitelja - Režunovega Janeza. V drugi pravljici žarkžena kroji usodo Govočevemu dedu. Prerokuje mu, kdaj naj sadi bob, in tako postanejo Govočevi največji pridelovalci boba daleč naokoli. Vendar sreče je bilo kmalu konec, saj si Govočev ded ni zapomnil, katerega decembra bi moral saditi bob.

Podobne žarkženam so bile bele žene, ki so "imele obraze kakor lilije, oči krotke kakor spominčice, lase so imele razpuščene po plečih kakor svileno predivo, njihov glas pa je bil podoben brnenju angelskih strun."

Bela žena poskrbi za razplet dogodkov v dveh pravljicah (Prikazen v Mežaklji, Strah za Grančiščem), in sicer tako, da oba osrednja lika kaznuje in na koncu ostaneta brez vsega.

Dovžani so si Bedanca predstavljali v različnih podobah. Pisatelj ga označi kot hrusta, ki je smreko prelomil kakor šibo, in kot jedca, ki je živi ovci v trenutku izpil kri. Imenuje ga tudi "gnusoba kosmata" oz "beštija v človeški podobi". Kljub temu

se je Bedanec pred svojo veliko ljubeznijo Marjetico vselej raznežil: "Vsaka gubica na njegovem obrazu se je razlezla v nasmeh... Z nežnim glasom ji je skušal dopovedati, kako mu srce zanjo gori..."

Tako Bedanec kot tudi gorski mož sta se kljub slabim lastnostim držala dane besede in sta zapustila slovensko deželo.

V Pravljici o velikanu je velikan prikazan kot mož, "ki naše gore je premikal... in po rusasti bradi je gamse lovil."

Poleg tega je v precejšnji meri oblikoval gorenjsko pokrajino: "Postlal si mehko je kar postelje tri... Kot, Krmo in Vrata... Peričnik privrel je na dan... Izklesal Triglavu vrhove je tri..."

Gorski škrat, čuvaj zakladov, je v pravljici Zakladi na Janševem Gorelšu predstavljen zelo nazorno: "Bil je drobčen, starikav možicelj s kozjo brado. Oblečen je bil v zelene hlačke, dokolenke in v sivo suknjico, na glavi pa je imel rdečo čepico."

Vsa bitja iz onstranskega sveta, ki so posebej označena, pripadajo mitološkemu svetu in niso tipizirana, temveč imajo individualne lastnosti.

3. ZUNANJA ZGRADBA

V drugem zvezku Triglavskih pravljič je zbranih enajst pripovedi, ki jih povezujejo posamezni motivi. Na začetku zbirke so uvodne misli, ki bralca popeljejo v svet dovških pravljič, pripovedk in legend. Zbirka je sklenjena z domoljubno verzno Pravljičo o velikanu.

Vsaka pripoved ima svoj naslov. Po obsegu so zelo različne in le daljše so razdeljene na poglavja. Nekatere pripovedi imajo na koncu epilog, ki je posebej označen. Pomembno vlogo ima epilog v pravljici Zakladi na Janševem Gorelšu, ki že nakaže vsebino naslednje pravljič: "...Pravljiča o vešči na Janševem Gorelšu pa je čisto drugačna in mnogo lepša."

Samo Pravljiča o velikanu je v celoti oblikovana v verzih (sestavljena je iz osmih štirivrstičnic, v katerih prevladuje amfibraška stopica), medtem ko so ostale pripovedi zapisane v prozi.

3.1 Zunanji stil

Druga zbirka Triglavskih pravljič vsebuje kar precejšnje število besed, ki so nam danes popolnoma tuje (klamast - neumen, bajati - pripovedovati zgodbe iz starih časov, refetnice -

perutnice, kamižola - kratek moški suknjič brez rokavov itd.). Te besede so na koncu posameznih strani razložene.

Celotno besedilo je prepleteno s pogovornimi in ekspresivnimi izrazi: fužrike - tovarne, dekline - krepka dekleta, fantini - fante, zateleban - zaljubljen, otroče - otrok, najgorša - najlepša, piskri - lonci, itd.

3.1.1. Tropi in figure

TROPI

- *Komparacija*: "...in strmi vsa zamaknjena v dolino, kjer so kakor pisani kamenčki nakupčkane hiše." "Skušal je peti nemilo kakor slavček, pa se je drl nemarno kakor pav." "Roke so se jim tresle kakor veja v viharju, lasje pa so jim podhrtevali kakor ločje ob vodi." Kunčič je uporabil tudi veliko primer, ki zbujajo smeh: "Možje so kakor davčni izterjevalci neučakano rinili v Joka". "Ljudje pa so nategovali ušesa in zijali, kakor da bi jim zoboderec po vrsti ruval kočnike iz čeljusti."
- *Personifikacija*: "Triglav, kralj Julijskih Alp... kima v pozdrav." "Na okno je potrkala pravljica o večji na Janševem Gorelšu."
- *Stalna reka*: "Včasih pa tudi slepa kura zrno najde." "...saj ne gori voda!" "Noč ima svojo moč."
- *Metonimija*: "Že mrak - grobar vrgel mrtvaški prtljago čez vso dolino..."

FIGURE

- *Rima*: "Hotel je eno izmed njih ujeti in za ženo vzeti." "Na razgrnjeni rjuhi sredi jase je sedel in cekine štel. Tolikšen kup jih je bilo in tako so se lesketali, da so Žagmajstrovemu dedu kar vid jemali."
- *Ponavljjanje (najpogostejša figura)*: "Teci, če ti je življenje ljubo, teci!" (epanalepsis). "Tak zini že, duša krščanska, zini!" (ob epanalepsisu tudi apostrofa) "Resnično, resnično vam povem..." "Šumi, šumi Peričnik" (geminacija)
- *Klimaks*: "Za las, za drobčen las je manjkalo, da je ni pošteno skupil." "Bil je srečen, nepopisno srečen."
- *Hiperbola*: "Kar kadilo se je za njim kakor za drvečim avtomobilom." "Delal je velikanske skoke kot gams, kadar so lovci za petami."

- *Onomatopoiija*: "Uaaa, uaaa, uaaa..." "... traaaaa, traaaaa, traaaaa." "Ho, ho, ho, se je krohotal..."

TRIGLAVSKE PRAVLJICE - 3. zvezek

Knjiga je prvič izšla leta 1944 s podnslovom *Skrivnosti Blaščeve jame* in je bila ponatisnjena pri založbi *Magnolija* leta 1995.

1. FABULA

Glavno dogajanje v Tretjem zvezku Triglavskih pravljic povezujeta Vričev Fronc z Dovjega in pravljicar Bukovnik. Skupaj se odpravita do Blaščeve jame. Fronc, ki je poznal vsak kotiček planinskega sveta, je poskrbel, da pot ni bila suhoparna. Bukovnika je seznanjal z najskrivnejšimi kotički, ob tem pa je obujal pravljичno preteklost, ki si jo je pravljicar skrbno shranjeval v spomin. Med potjo se jima je pridružil Skrabljev Janez, v katerem je bila prav tako zakladnica "pravljичnih domislic". Tik pred ciljem pa se jim je priključila še gruča ljudi, ki je taborila pod Grajščico. Kmalu so prispeli do Blaščeve jame in takoj jih je zamikala njena notranjost. Odpre se jim skrivnostni svet pravljic, v katerega se najbolj vživi Fronc, ki doživi srečanje s kačo pošastjo. To kačo velikanko razkrijeta Kajžnikov Dreja in Maks, ko privlečeta iz jame debelo vrv.

V glavno dogajanje je pisatelj vstavil niz posameznih zgodb, ki pripovedujejo o kačah velikankah, o prikazni v Blaščevi jami, o divjem možu, o beli ženi in zlodeju, o letečem zmaju idr. Nekaj novega zvemo o puščavniku Sabljici, pogosto pa je tudi razlaga pojavov iz narave (npr. zakaj imata šipek in česmin rdeče plodove. kako je skala dobila ime Babji zob).

1.1. Motivi

V okvirni pripovedi v bistvu ne gre za pravljичne motive, kajti glavni dogodek je v celoti postavljen v realne okoliščine. Realne okoliščine pa pogojuje motiv iz vsakdanjega sveta: pravljicar zbira snov za pisanje pravljic iz ljudskega izročila.

V vloženi zgozbah prevladuje motiv resničnih dogodivščin in srečanja z nenavadnim (osebe iz realnega sveta se srečajo z bitji iz onstranskega sveta).

2. NOTRANJA ZGRADBA

Tretji zvezek Triglavskih pravljic je sestavljen iz okvirne zgodbe in vloženih pripovedi, ki so v kontekstu z okvirno zgodbo.

V vloženih pripovedih se dogajanje neprestano zapleta in razpleta, medtem ko se osrednja zgodba začne zapletati šele v Blaščevi jami. Vrh predstavlja napeto pripovedovanje Fronca o srečanju s kačo velikanko: "...Svetloba je zmerom redkejša... Sklonim se... napenjam oči... tipam z rokami in se tako po polžje plazim niže in niže... Tipam... tipam... pa ti otipam nekaj okroglega, slinastega... V glavo mi šine grozna misel: kača! Za rep sem jo prijel, strašansko dolga mora biti..."

Kmalu je kača razkrinkana, Fronc pa zaradi pretirane domišljije osramočen (RAZPLET)

Delo je rasnovano na potovanju po svetu pravljic, od katerega se mora Bukovnik na koncu posloviti (RAZSNOVA).

2.1 Dogajalni prostor in čas

Pripovedovalec nas neprenehoma seznaja z dogajalnim prostorom, ki se ves čas spreminja. Poimenovana je skoraj vsaka grapa, gošča, pašnik, skala, potok (Mlinski rob, potok Mlinca, Zakotje, Babji zob, Grajščica). Kraji, kjer se potepata Fronc in Bukovnik, so tudi zanimivo razloženi: "Zdaj sva pa na Češnjici. Vrzite oči naokoli! Same divje češnje, kamor pogledate, pa niso tako za nič, kakor bi kdo sodil. Otroci pozobljejo s pečkami vred vse. Tule pod nama pa leži Laz. Tisočkrat sem že lazil po njem. Onile ravnici pod Lazom pravimo Rope."

Okvirna pripoved ni časovno določena, a lahko razberemo, da se je dogajala pozneje kot vložene pripovedi. Slednje imajo dogajalni čas večkrat omenjen: "V tistih časih - kam so odbežali? - ko so mlini ob potoku še klopotali in je domišljija starih dedov še pleta pravljice ob lončenih pečeh..." "To se je zgodilo v starodavnih časih." "Nekoč so ob Mlinskem potoku..." (znan tudi kraj dogajanja).

2.2 Pripovedovalec in pravljичne osebe.

Okvirno zgodbo pripoveduje tretjeosebni pripovedovalec, ki se obrača na bralca: "Otroci, otroci, kako veličasten trenutek je bil to!" Prav tako tudi v pripovedih Vričevega Fronca in Skrabljevega Janeza nastopa tretjeosebni pripovedovalec. Izjema je pripoved Prikazen v Blaščevi jami, ki je položena v usta

Nejču. Nejč kot udeleženc dogodka, o katerem pripoveduje, nastopa kot prvoosebni pripovedovalec.

V tretji knjigi Triglavskih pravljic nastopa veliko število oseb. Najpomembnejše mesto v množici oseb zasedata Vričev Fronc in pravljicar Bukovnik, ki povezujeta zbirko v celoto. Vričev Fronc je resnična oseba - vaški posebnež z Dovjega, v katerem so bile zaklenjene skrivnosti triglavskega sveta. Za čudodelni ključ, steklenico brinovčka, pa je vedel pravljicar Bukovnik in je tako odkril marsikatero skrivnost iz Frončeve zakladnice. Froncu je beseda najbolj stekla, ko je pogoltnil kapljico žganja. Ta kapljica je imela v sebi "vražjo moč" in je Fronca tako preamila, da je začel takoj prazniti zakladnico svojega znanja. Razhudil se je le, če je Bukovnik podvomil o resničnosti njegove pripovedi.

Podobno vlogo kot Vričev Fronc ima Škrabljev Janez, ki je ostal zvest planšarskemu življenju. Pripovedovalec ga je označil s hiperbolično komparacijo: "Škrabljev, Janez je gibčen kot jegulja in neustrašen kot lev."

Trem popotnikom so se pridružili še Paštbarjev Jok, Petrov Janez, Kajžnikov Dreja, Maks iz Metne vasi ter dve pripadnici ženskega spola - Kajžnikova Minka in Potokarjeva Anka.

Vse navedene osebe imajo imena, najbolj pogosto pa Kunčič uporablja ime Janez (tipično slovensko ime).

Jok in Fronc sta si na začetku snidenja skočila v lase, vendar sta kmalu sklenila premirje.

Pripovedovalec je najbolj natančno označil Joka: "Petero reči na svetu je Jok iskreno ljubil: svojo pipo, svoje brke, zajetni trebušček, kajžo v rebri nad vasjo in žlahtno pesem... Njegovi brki pa so bili nekaj posebnega, pozornost vzbujajočega: kot dve turški sablji so mu grozeče štrleli včasih navzgor, včasih navzdol. Ti kruti brki so bili kričeče nasprotje dobrodušnim potezam na njegovem obrazu in milim, hudomušnim očem... Bil je res rohne, a drugače kaj mehkega, ljudomilega srca."

Posrečena je podoba Kajžnikove Minke, ki jo je zanimala le njena lepota in se je neprenehoma pogledovala v ogledalce: "Kar čedna sem, je nečimerno začebnrjala vzdihnila: Ježeš, pa vendar ne bo kdo rekel, da je zakleta deklica lepša od mene?"

Veliko več oseb je omenjenih v vloženi pripovedih, kjer prevladujejo bitja iz onstranskega sveta. Večina teh bitij je znanih že iz prejšnjih dveh zbirk (žarkžene, velikan, bela žena, vešča.

divji mož, zmaj s sedmimi glavami). Nov lik, ki je tipičen za slovenske pravljice, je kača velikanka, ki je v tretjem zvezku večkrat vpletena v zgodbo.

Pripovedovalec je ob nizanju dogodkov poimenoval tudi osebe, ki so bile deležne srečanja z nenavadnim (Golobov Janez, Bržotnov Fronc, prababica Tinka, stari Janša, Blašček ovčar Jok).

Ob tem Kunčič vnese lik puščavnika Sabljice ter Žilijeve Ance, s katerima smo se seznanili že v prvem zvezku Triglavskih pravljič.

3. ZUNANJA ZGRADBA

Delo je zgrajeno iz desetih naslovnjih poglavjih, v katera je vključenih osemnjast vmesnih zgodb in vsaka od teh ima svoj naslov..

Tretji zvezek Triglavskih pravljič je oblikovan v navezani besedi, vendar se iz grl veselih popotnikov oglašajo znane ljudske pesmi (verzna oblika). Ljudska pesem je tudi izhodišče za izrek Žilijeve Ance, ki je zapisan na oba načina (v vezani in nevezani besedi).

3.1 Zunanji stil

Ker prevladuje v tretji zbirki Triglavskih pravljič dvogovor, je še posebej poudarjena krajevna govorica, ki pogovor sicer popestri, zaradi pomanjkljivih razlag pa povzroča nejasnosti: žlabudrati - govoriti nepomembne stvari, irhovice - irhaste hlače, žlampati - v velikih požirkih piti, mršnja - ničvreden človek, barati - vprašati itd.

Dvogovor živo predstavi govorico na vasi: "Bog daj dober dan" "Naj me zlodej v jezik šavsne..."

Posamezni deli v zbirki zbujaajo smeh s situacijsko komiko: "Peljal se je, peljal nekega dne na ropotajočem vozu proti kamnolomu. Že je bil blizu kamnoloma, ko so mu kamnarji s šklepetajočimi zobmi in vihrajočimi lasmi prisopihali nasproti. Tiste čase naši predniki žlahtnega športa še niso gojili, zato si Španov preded pač ni mogel misliti, da bi kamnarji utegnili imeti vztrajnostno tekmu v teku na dolge proge." "Fronc je previdno stopil na kamen, ki je molel iz vode, in se skokoma pognal na drugo stran. Bukovnik si je vsak njegov gib vtisnil v um in ga tako spretno posnemal, da je do gležnjev obtičal v vodi."

3.1.1 Tropi in figure

TROPI

- *Komparacija (najpogostejši trop)*: "Na streho najbornejše bajte je kot pisana puščica priletel droben ptič. Pomigal je z repom kot pevovodja s frakom... Kakor drobna kapljica v morju se je njegova pesem izgubljala v preglašujočem bučanju."
- *Persobifikacija*: "Onstran mostu ju je ponosno pozdravila velikanska skala." "Po strmini roma procesija mladih smrek."
- *Stalna rekla*: "Z glavo rinejo skozi zid." "Vse prigovarjanje je bilo bob ob steno."
- *Metonimija*: "Žaba domišljava! Zmerom kvakaš, pa nimaš ne glasu ne posluha."

FIGURE

- *Rima*: "Radecki že na konju sedi, svetlo sabljo v rokah drži, zvestemu vojščaku na pomoč hiti." "Ti zlodej, ti - v zagato smo zašli! je zarobantil Maks iz Metne vasi."
- *Ponavljjanje*: "Radecki, Radecki, kje hodiš?" (geminacija) "Resnično, resnično" (ta geminacija je večkrat prisotna že v prejšnjih dveh zbirkah). "Sapa ti uhaja skozi meh, sapa".
- *Retorično vprašanje*: "Za Kriščevo voljo, kamnarji, kam pa s takšno pripetnico? jih je pobaral Španov praded in se čudil na žive in mrtve. Ali so pesjajnarji v deželi?"
- *Klimaks*: "Bil je v škripcih, v peklenskih škripcih"
- *Hiperbola*: "Milost božja, kakšna svetloba se je prikazala! Kakor da bi se vžgalo sto mavric, sto zarij, sto sonc." (ob tem tudi raba ljudskega števila). "Nalokal se je krvi, da bi gnala mlinske kamne tri"(iz ljudskega slovstva).
- *Onomatopoiija*: "Globoki bas Vričevega Fronca je lahkoživemu tenorju Petrovega Janeza v pridigarskem tonu tubobno odgovarjal: hrrr, hrrr. Jetični sopran Potokarjeve Anke je cvilil in piskal: fii - fii."

OPREDELITEV TRIGLAVSKIH PRAVLJIC

Čeprav je pisatelj v naslovu uporabil izraz "pravljice", pa bi glede na literarno teorijo bolj ustrezal izraz pripovedke. Navezovanje na pripovedko je izraženo zlasti z naslednjimi elementi:

- čuti se ločitev med tostranskim in onstranskim svetom;
- bitja iz tostranskega sveta so orisana popolnoma realistično, prav tako tudi dogajanje (natančno je prikazano življenje dovških vaščanov);
- osebe izražajo različna čustva (strah, jeza, obup), imajo individualne lastnosti in imena;
- kraj dogajanja je določen in natančno opisan.

V 2. zvezku Triglavskih pravljič je ena izmed pripovedi legenda, saj vsebuje motive iz krščanskega verovanja (Legenda o dovški cerkvi), o čemer priča že naslov.

Triglavske pravljičice so dokaj obsežno delo. Nekatere pripovedi so za otroka težko razumljive, kajti pisatelj ne ostaja v mejah otroških spoznanj (npr. Prerokovanje berača Kosabrina, Zakladi na Janševem Gorelšu).

Močno so navzoče tudi prvine ljudske pravljičice:

- ljudska števila: zmaj s sedmimi glavami, deset krempljev, tri kaplje krvi, sto korakov, triintrideset dni, tristo goldinarjev, čez devet dolin in devet gora, čez tri gore, čez tri vode. Poleg ljudskih števil pa so uporabljena tudi neljudska števila (dva neznana moža, štiriindvajsetega dne, štiri čudne postave);
- pomajševalnice: sabljica, starček, klobuček, prepirček, golobček, mizica;
- stalni ukrasni pridevki: beli golobček, železna cesta, bela žena; zamenjan besedni red: "Birič s kljukastim nosom se strahovati ni dal." "Če bi govoriti znal, bi nas oštel.";
- številni reki in pregovori: "Obljuba dela dolg." "Žlahta raztrgana plahta." "Od zunaj huj, od znotraj fuj." "Potrpljenje je božja mast." "Skromnost je lepa čednost, a človeku zmerom ni v prid";
- čeprav ni natančno določeno nasprotje med dobrim in zlim, pa so ponavadi osebe za dobro delo nagrajene, medtem ko so škodoželjneži kaznovani;
- srečen konec (od tega nekoliko odstopa 2. zvezek Triglavskih pravljič).

V pravljičah je kar nekajkrat viden vzgojni moment, npr. ko Gregčeva mati pove Gregcu nekaj zlatih nauk: "Ne pozabi se vsak večer priporočiti angelu varuhu in svojemu patronu,

sv. Gregorju. In da mi ne boš lazil po stenah in stikal za ptičjimi jajčki! In da mi ne boš hodil naokrog! Zmeraj in povsod glej pod noge, da te kakšna kača ne piči."

VII. SKLEPNE UGOTOVITVE

Kunčičeva pravljičica se med seboj pecej razlikujejo, zato sem jih razdelila v tri skupine:

1. PTIČEK Z DVEMA KLJUNČKOMA IN NAJDENČEK JOKEC
2. CMOKEC POSKOKEC
3. TRIGLAVSKE PRAVLJICE (1., 2. in 3. zvezek)

Prvi dve pravljičici sta zelo podobni. V obeh prevladuje motiv čudežnih in junaških dejanj ter sociala tematika. Kraja in časa dogajanja ne moremo natančno določiti. Glavni osebi sta v obeh besedilih otroka in oba pot vodi skozi gozd, njun cilj pa je grad, na katerem se dogajanje srečno razplete.

Podobno je tudi izražanje (enaki arhaični izrazi), saj sta deli nastali v kratkem časovnem presledku.

Osebe so brez imen ali pa imajo imena, ki so vsakdanja ali izmišljena (tudi pomenska).

Prav tako je v obeh pravljičah uvedenih nekaj novosti, tipičnih za prave klasične pravljičice: raba neljudskih števil ter odstopanje od načela, da je dobro nagrajeno, zlo pa kaznovano.

Cmokec Poskokec je prav tako klasična metna pravljičica, ki pa se bolj kot na ljudsko pravljičico sklicuje na pravo klasično pravljičico. O tem priča že glavna oseba - cmok, še bolj pa so lastnosti prave klasične pravljičice poudarjene z individualnimi lastnostmi oseb, z odstranitvijo črno-bele tehnike ter z nekaznovanostjo oseb, ki želijo Cmoka pojesti.

V vseh treh zvezkih Triglavskih pravljič se v veliki meri kažejo značilnosti pripovedke, najdemo pa tudi elemente pravljič.

Kraj dogajanja je povsod natančno določen - vse se dogaja na Dovjem in okolici. Izražanje je v vseh treh zbirkah precej podobno (npre. enaka stalna rekla, pregovori, arhaični izrazi, veliko primer, ponavljanj itd.).

Prvi zvezek povezuje zanimiv dogajalni okvir (ugrabitev in rešitev Gregca), drugi zvezek povezujejo le posamezni motivi, ne

pa tudi dogajanje, medtem ko je tretji zvezek zgrajen iz okvirnega dela in iz številnih vloženih pripovedi.

V Triglavskih pravljičah se pogosto srečamo z bitji iz mitološkega sveta, ponekod pa je navzoče tudi biblično dogajanje.

Kunčičeve pravljičice povezuje tudi nekaj skupnih lastnosti:

- naslanjanje na ljudsko slovstvo;
- srečen konec;
- oblika: vsa besedila so zapisana v nevezani besedi, vendar je povsod dodanih nekaj verzov;
- ponavljajoči tropi in figure;
- sintetična pripovedna tehnika;
- slikovit in preprost jezik z arhaičnimi izrazi.

Pravljica Cmokec Poskokec in vsi trije zvezki Triglavskih pravljič so že doživele ponatis in jih imamo na razpolago. Drugače je s knjigama Najdenček Jokec in Ptiček z dvema kljunčkoma, ki sta današnjim otrokom popolnoma nedosegljivi. Pravljica Najdenček Jokec še do danes ni bila ponatisnjena, medtem ko je pravljica Ptiček z dvema kljunčkoma doživela ponatis le v Argentini (leta 1967).

Igor Saksida je omenjeni pravljičici označil kot bsedili, "ki razodevata izrazito idejno-etično dimenzijo Kunčičeve proze s pravljičnimi motivi in sta po svoji sestavi in zgradbeni razvidnosti ter dovršenosti tudi estetsko najbolj učinkoviti deli v njegovem proznem opusu." Že ta trditev je dokaz, da bi tudi današnji otrok z veseljem posegal po teh dveh Kunčičevih pravljičah, če bi mu bili dosegljivi.

JOŽE RANT

O ARHIVU JUGOSLOVENSKE NARODNE ODBRANE (JNO)

Morda se bo pričujoči spis komu zdel nekako izvenčasen in nesodoben. Toda naloga SKA je tudi ohranjati in po možnosti objavljati njej zaupane zapuščine. Ni kulture brez zgodovine. Zgodovina pa navadno zajema več, kakor bi bilo marsikomu všeč.

Delovanje "Jugoslovenske narodne odbrane" je del zgodovine izseljencev iz nekdanje Jugoslavije, torej tudi Slovencev, še posebno zato, ker je z njo sodelovalo tudi tim. Društvo Slovencev in Hrvatov izpod Italije. Seveda ne moremo soglašati z vsemi nameni in zlasti s predpostavkami omenjene ustanove. Vsakdo pa, ki bi nepristansko prebral arhivsko gradivo tega društva, bo moral priznati idealizem, ki je nagibal predvsem glavne osebnosti v Osrednjem odboru, in njihovo izredno zavzetost za to, kar je bil njihov glavni namen, obenem s skrbnim upravljanjem nabranih prispevkov in varovanjem arhiva.

V spisu sem se omejil samo na splošno predstavitev JNO pod določenim vidikom. Seveda bo zgodovinar mogel najti v arhivu še veliko več zanimivih podatkov; tako, npr., o tedanjih društvih jugoslovanskih izseljencev v Argentini (imena, kraji, članstvo ipd.), o članih (imena, bivališče, narodnost, poklic itd.), o društvih ostalih slovanskih narodov, o posameznih Argentin-
cih ali o argentinskih podjetjih, ki so sodelovali z JNO itd.

POPIS GRADIVA

Arh. Marijan Eiletz je še kot predsednik SKA našel v arhivu SKA neke vrste dogovor v španščini med arh. Viktorjem Sulčičem in zastopnikom Glasa SKA. S tem dogovorom je arh. Sulčič leta 1971 izročil v varstvo Glasa SKA dokumente, ki so spadali v arhiv med drugo svetovno vojno v Argentini delujoče Jugoslovenske Narodne Odbrane (Jugoslovanska ljudska

obramba, Comité Central de la Defensa Nacional Yugooslava, skrajšano J.N.O.), in sicer od sredine leta 1941 do 31. decembra 1945. To arhivsko gradivo naj bi ostalo v varstvu *Glasu SKA* do njegove razpustitve, potem pa naj bi ga ta predal katerikoli drugi ustanovi "de carácter nacional!", ki bi bila po mnenju *Glasu SKA* najbolj primerna za varovanje in ohranitev tega gradiva.¹

Predajna listina med drugim pravi po špansko: "Važnost teh dokumentov je v njihovi zgodovinsko poučni vrednosti, ker bodo mogli rabiti za to, da bi prihodnji rodovi spoznali in pripoznali v pravi meri ves napor, ki so ga za blagor rodne domovine v enem izmed najbolj odločilnih in krvavih trenutkov v usodi narodne zgodovine doprinesli vsi Osrednji odbori Jugoslovanske narodne obrambe in njihovi tisoči pripadnikov, naseljeni na tem južnem stožcu ameriške celine..." Prepričan sem, da se v tem dokument ne moti.

Arh. Eiletz me je pregovoril, da naj bi skupaj poiskala imenovano zapuščino, potem pa naj bi jo jaz pregledal in popisal. Tako sva se v začetku januarja dobila v Slovenski hiši. Komaj nama je predsednik društva Zedinjene Slovenije, dipl. nov. Tone Mizerit, odprl vhod v klet, sem že opazil velikansko razliko med stanjem v letih 1996-8, ko sem pisal *Zbornik*, in sedaj. Celotni društveni arhiv je izredno lepo urejen, kar je zasluga štirih mladih slovenskih deklet in fantov. Upam, da je tudi notranjost škatel tako lepo in pravilno urejena. Žal dozdej še ni bila mogoča podobna ureditev arhivskega gradiva v prostorih Dušnega pastirstva in SKA.

Kljub temu sva z arh. Eiletzem hitro našla dve škatli, ki bi naj vsebovale tisto, kar je arh. Sulčič predal *Glasu SKA* oz. bolje kar SKA. Arh. Eiletz mi je dal še nekaj dodatnega gradiva, ki se nanaša na JNO, in o katerem je sprva sodil, da spada v zapuščino Srečka Baraga, ker ga je našel v njegovi zapuščini. Odpeljal sem vse omenjeno na svoj dom in začel prebirati vsebino obeh škatel, v katerih naj bi bilo v skladu s predajno listino 15 trdih map in 23 mehkih, v celem torej 38. Vendar je bilo že na prvi pogled vidno, da v škatlah ni bilo 38 map. V nekaj

1. V arhivu redno okrajšavajo J.N.O., vendar tukaj opuščam vmesne pike, torej JNO. "Narodna" prevajam "ljudska", ker ni mogoče govoriti ne o državni obrambi ne o narodni v slovenskem pomenu.

tednih sem vse mape prelistal in na hitro prebral. Zelo skrčen popis vsebine tega, kar sem našel, znaša 59 strani (A4, črke Times New Roman 12).²

Na prvi hip mi je padla v oči **razlika med predajno listino in seznamom na obeh škatlah** (mere: 55 x 39 x 24 cm; 53 x 33 x 31 cm). Ta razlika se je še povečala ob prvem pregledu tega, kar je dejansko bilo v škatlah. Po natančnem popisu vsebine pa morem reči, da vsebina škatel v glavnem odgovarja predajni listini, čeprav kar gotovo manjka nekaj gradiva. Poleg tega je v škatlah veliko manj map, precej gradiva pa je bilo neurejeno raztresenega kjerkoli. To je zame neizpodbiten dokaz, da je nekdo (ali: so nekateri) precej nespoštljivo brskal(i) po arhivu, ali da je(so) vsaj del gradiva drugače vstavil(i) po mapah, s čimer je(so) zmanjšal(i) število map, kar gotovo pa tudi zavrgel(zavrgli) del gradiva.

Izredno važno se mi zdi poudariti, da v Sulčičevi zapuščini, predani SKA, ni nobenega zapisnika sej (sestankov) ali občnih zborov. Res je sicer, da predajna listina šesto mehko mapo opisuje kot "Carpetas de las reuniones de la C.D. de la J.N.O en la Arg."³, vendar v tej mapi ni zapisnikov, ampak samo volilne liste, razni sezname članov ipd.

Moj prvi vtis, ki sem ga dobil ob površnem pregledu vsebine, je bil ta, da, ali manjka gradivo, ali pa je bilo kasneje (zakaj?, kdo?, kdaj?) drugače preurejeno. Npr., predajna listina govori o **trdih mapah**, ki bi naj jih bilo 15.⁴ A napis na škatli, ki vsebuje trde mape, pravi, da jih je 6 (oštevilčenih od 10 do 15) in vsebina bi naj bila ista kot v trdih mapah s številkami 10 do 15 na predajni listini (gre za dopisovanje z odseki). Toda dejansko je v tej škatli **osem trdih map**, (čeprav so oštevilčene od 1 do 9, a manjka št. 7), katerih vsebina – če delno zamenjamo kasneje dodane velike rdeče številke 1 do 9 – je ista kot prvih osmih trdih map, o katerih govori predajna listina. Toda mogoče

2. Ta popis sem po elektronski pošti poslal uredniku Meddobja, prof. Tinetu Debeljaku. Če bi se kdaj SKA odločila, da komu drugemu izroči Sulčičevo zapuščino o JNO, bo popis neke vrste priča o vsebini in zagotovilo za pravilno uporabo zapuščine.

3. Mapa sej Upravnega odbora JNO v Argentini; C.D. je ustaljena okrajšava za Comisión Directiva ali Upravni odbor.

4. Z izrazom trde mape prevajam arg. izraz *carpeta registradora*, ko so ji navadno rekli kar *registrador*, zadnja desetletja pa *bibliorato*. Za mehke mape uporablja predajna listina izraz *carpetas simples*.

je, da bi bila vsebina 7. trde mape (Razno dopisovanje 1942-45) vsaj delno nanovo vstavljena v 1. in 2. trdo mapo (Dopisovanje 1942-44 in Dopisovanje 1941-45). Kje pa je vsebina trdih map št. 10 do št. 15? Dopisovanje z odseki v letih 1941 do 1943 je verjetno delno v trdi mapi št. 6, manjkalo bi pa vse ostalo dopisovanje s 36 odseki.

Zadeva je še bolj resna z mehкими mapami. Po predajni listini bi naj jih bilo 23, po napisu na drugi škatli 14 (kjer se pa za 1. in 5. trdi, da manjkate). Toda po natančnejšem popisu je mogoče reči, da ohranjena vsebina mehkih map od št. 2 do 4, od št. 7 do 17 ter št. 19 in št. 22 odgovarja z enakimi številkami označenim mapam predajne listine. Manjkale bi torej mape 1, 5, 18, 20, 21 in 23. Toda na spisku škatle je tudi splošen popis različnega gradiva, ki je bil nezadostno označen, raztresen po škatli in neoznačen. Seveda si ne bi upal trditi, da je ohranjeno skoraj vse, a potem ko sem skušal urediti gradivo, bi tvegal podmeno, da je za pomanjkanje map mogoče najti sicer nepopolno razlago in tudi delno od pomoč.

Kje naj bi bila vsebina tistih mehkih map, ki manjkajo?

Med gradivom, ki mi ga je zase, to se pravi, posebej dal arh. Eiletz, je v mapi a2 vstavljeno predavanje (s skioptičnimi slikami). Gre za na roko pisano kratko zgodovino JNO. V tej mapi je tudi nekaj izvodov hrvaškega lista *Naše Sloge*, ki je bil nekaj časa uradni organ JNO (en izvod iz leta 1941, trije iz leta 1942) in nekaj izvodov *Slobodne Jugoslavije* (po ena številka za vsako leto od 1942 do 1945). Prav tako je bilo v tej mapi tudi nekaj izrezkov iz dnevnega časopisja, ki pa po mojem spadajo v (dozdaj izgubljeno) mapo št.15.⁵ Kdorkoli je spisal zgodovino JNO, je nedvomno razpolagal z vsem gradivom, tudi s tistim, ki mi ga je bil posebej izročil Eiletz, in ki je bilo delno v dveh mapah z oznakami a1 in a2. Zdaj je popolnoma gotovo, da je to zgodovino sestavil Baraga za predavanje pri SKA leta 1971. Osebnost sem pa prepričan, da je za to delo uporabljal gradivo, ki je bilo vloženo v ti dve mapi. Prav to dejstvo me prepričuje, da ti

5. V tej mapi, ki ma na roko napisano vsebino "Slobodna Jugoslavija, Naša Sloga, dr. I. Cankar", so 4 slike s Cankarjem (ena uradna v uniformi poslanika in 3 iz Avellanede, morda z obiska kakega podjetja; na prvi in eni od drugih treh je Sulčić). Je pa priložena tudi slika arh. Sulčića, ko mu poslanik Cankar 21.10.1938 izroča odlikovanje sv. Save V. reda.

dve mapi (a1 in a2) ne spadata v Baragovo zapuščino, ampak v arhiv, ki ga je arh. Sulčič izročil v varstvo SKA. V tem arhivu namreč manjkata dve mehki mapi (v skladu s spiskom na 2. škatli) in sicer 1. in 5. Po predajni listini bi v peti mapi morala biti Pravila J.N.O. in dejansko ima a2 naslov *Pravila* (slovensko, ne hrvaški izraz Ustanove, ki so ga redno uporabljali!) in je na njej, kot na drugih trdih mapah, z rdečim svinčnikom v pravokotniku napisana številka 5. Prva mapa bi po predajni listini morala vsebovati "Manifestos de la J.N.O. del 16-XII-1941"⁶, kar sem dejansko delno našel v mapi a1, delno pa med tim.neurejenim gradivom. Torej bi ne manjkali mehki mapi 1 in 5. Res pa popolnoma manjkajo mehke mape 19 (slika gen. Mihajlovića), 20 (*Naša Sloga* od 16.6.1942 do 31.12.1943), 21 (*Naša Sloga* naslednja leta do konca izhajanja) in 23 (razne fotografije, predvsem s kongresa v Antofagasti oktobra 1916 – a to zadnje je delno v mapah 12 in 14 – in "osvoboditve" Belgrada – kar je v mapi 16).

V kolikšni meri je popolna mapa 22 (Razni tedniki in revije), ni mogoče povedati, a dejansko vsebuje precej najbolj pomembnih izvodov listov *Jugoslovenski Iseljenik*, *Jadran*, *Slobodna Jugoslavija*, predvsem pa *Jugoslovena* za izseljence po skandinavskih deželah. Pač pa je priložen skoraj celoten letnik *Naše Sloge* leta 1939 (z izjemo št. 45, 68, 75 in 94), ki ga predajna listina ne omenja, verjetno zato, ker ne spada v dobo JNO (1941-5).⁷

6. Dejansko bi morale stati: Manifestos hasta el 16.XII.1941 (Izjave do 16.12.1941, torej ne Izjave 16.12.1941).

7. Zdi se mi primerno dodati popis vsebine, ki sem jo našel na nekem listu med tim. podvojenim gradivom. Besedilo je večinoma v književni slovenščini in kaže, kot da bi šlo za nekake Sulčičeve zapiske (ali pa nekoga, ki mu je Sulčič osebno povedal o zadevi). Npr.: "Odbor Slovencev in Hrvatov izpod Italije.. Ustanovljen 26.okt.1941. Zahteva Trst, Gorico, Istro, priključitev Jug." - Zasebno pismo Bogdanoviću (21.3.42), ki je bil mesece potem eden izmed glavnih ustanoviteljev tim. prehodnega odbora. - Korespondenca s somišljeniki (adherentes) in pristaši (člani) - Vabila na seje (10. maja je bilo vabljenih 32 odbornikov). Predzadnja seja je bila 3. maja 1945. - "Sept. 1943. velik osip članstva je povzročil odlok Arg., da se naturalizirani kot državljani ne smejo udeleževati v politiki, dokler traja vojna." - Sulčič je ponudil načrt za antisizmične hiše v San Juanu. JNO je dala 2000 pesos Peronu 1. 1944 maja. - Na robu je pripis: "Bila bi naj to osebna, zaupljiva mapa za vodstvo JNO, kjer bi si povedali v obraz vse, kar jih je težilo." Dejansko take mape ni v ohranjeni zapuščeni in je v skladu s Sulčičevim izražanjem sploh niso začeli pisati.

Veliko gradiva je podvojenega in vstavljenega v različne mape, ker verjetno tajnik (Tomaseo) ni imel enotnega sodila, ali pa se ni zadostno seznanil z vsebino. Večina gradiva je v španščini, ker je ta morala biti uradni jezik na sejah in občnih zborih, pa tudi v dopisih jugoslovanskim društvom in društvom drugih slovanskih in neslovanskih narodov. Tudi dopisi tim. ogrankom (ogranak, ogranci, včasih ogranaci; šp. secciones; slov. odseki ali podobori) so bili vsi v španščini. Izjema so razni "proglasi" (manifestos, razglasi) in izjave. Je pa bilo precej odsekov ali posameznikov, ki so pisali v srbohrvaščini, celo v cirilici. Nekaj dopisovanja je v drugih jezikih: angleškem, francoskem, nemškem (Avstrijci), češkem, poljskem in še drugih. Slovenci in slovenska društva so pisali sicer malo, a redno (to se pravi: ne zmeraj) v slovenščini. V tem je bil izjema izseljenski duhovnik Janez Hladnik, ki je navadno pisal srbohrvaško, včasih pa špansko.

NEKAJ SPLOŠNIH PRIPOMB

Zamisel o ustanovitvi JNO se je rodila na poslaništvu kraljevine Jugoslavije, a ne poslaniku dr. Izidorju Cankarju, ampak za propagando zavzetemu dr. Dominikoviću, ki je bil prve mesece tudi prvi predsednik združenja.⁸ Dejansko je šlo za obnovitev med 1. svetovno vojno obstoječe organizacije, ki je dosegla v Južni Ameriki celo večji uspeh kakor v Severni. V vsaki državi so skušali ustanoviti istoimensko organizacijo, dejansko pa so bile vse v nekakih federacijah. Vse organizacije JNO v Južni Ameriki so bile podrejene ali Glavni upravi na Pacifiku ali na Atlantiku. V Glavno upravo na Atlantiku je spadala Argentina in dolgo časa so ji bile podrejene še ne dokončno ustanovljene organizacije v Boliviji in Urugvaju, medtem ko v Paragvaju nikoli ni prišlo do ustanovitve JNO. Ker je bil med 1. svetovno vojno vpliv pacifiških JNO močnejši, predvsem zaradi Jugoslovanskega kongresa v Antofagasti, v Čilu, leta 1916, se je med 2. svetovno vojno ponovil podoben sestav organizacije, tako da so celo kongres znova imeli v Antofagasti. Na tem

8. V arhivu po tedanji navadni vedno govorijo o poslaništvih in poslanikih, ne o veleposlaništvih in veleposlanikih. Zato ohranjam ta izraz.

kongresu v letu 1944 se je ustanovila skupna organizacija vseh JNO v Južni Ameriki, z Glavno upravo v Čilu.⁹

Toda prav dejstvo, da je v JNO šlo za neke vrste obnovo, je bil glavni razlog, da so se v drugi JNO porajale vedno znova težave. JNO si je vzela za namen zbirati denarno in drugo stvarno pomoč za osvobojenje "domovine" (otadžbine, očetnjave). Hotela je v vsem slediti navodilom jugoslovanske vlade v eksilu. Sodila je, da izseljencem ne pripada, da se izrečejo za kakršnokoli povojno notranjo ureditev Jugoslavije, in še manj, da bi delali v ta namen. Predvsem pa je vztrajala na treh značilnostih: da je **"nepolitička, vanstranačka i neplemenska"**, ali, kar zadeva zadnjo značilnost, drugače povedano: jugoslovanski narod je en sam; Srbi Hrvati in Slovenci (o Macedoncih tedaj še nihče ni govoril) so samo plemena!

ZUNANJE IN NOTRANJE TEŽAVE

Zaradi večje jasnosti bom popisal glavne dogodke po letih.¹⁰

a) Leto 1941

Vzemimo za primer društvo Kosovo iz Ensenade, kjer je bil predsednik P. Kebelić, dobavitelj pristanišča v La Plati. Ko ga je Osrednji odbor (OO) povabil na vstop v JNO, je sicer obljubil priti na sestanek, a ni prišel. Zatem mu je OO poslal dopis, v katerem pravi, da se njihova organizacija ne more razcepiti

9. Po vsem videzu sodeč, je bilo delovanje argentinske JNO med 2. svetovno vojno precej večje kakor čilske. Razlog, da je kljub temu Gl.centrala nastala v Čilu, pa ni bil le kongres leta 1916, ampak drugačna drža izseljencev v Čilu, verjetno bolj odprta "plemenskemu" gledanju, predvsem pa notranje razmere v Argentini, kjer so vlade sprva skušale biti navidezno nevtralne, od leta 1943 nekoliko manj, dokler niso malo pred koncem vojne v Evropi zavezniki prisilili Argentino, da je zavzela stališče proti silam Osi.

10. O tem precej govori v svojem predavanju Srečko Baraga. Vendar se mi zdi, da ni zadosti jasno popisano, kako da v notranjih sporih ni šlo toliko za osebe v vodstvu JNO ali na poslaništvu, ampak za nesporazume v vladi, predvsem pa za odmeve tega, kar se je dogajalo na nekdanjem področju kraljevine Jugoslavije in med zavezniki. Tudi ne govori o tem, kako so skušali prema-govati težave, ali kako je končno JNO – proti prepričanju mnogih vodilnih članov – ostala zvesta jugoslovanstvu oz. jugoslovenstvu ali srboslovenstvu in s tem tudi katerikoli priznani jugoslovanski vladi.

na plemenska združenja, in ga zato prosijo, naj organizacija spremeni svoje ime, ali pa naj z vsemi člani (tudi Srbskega Rdečega križa) vstopi v JNO. Kebelić je 10.10.1941 odpisal, da zaradi želje večine ne morejo spremeniti imena društva. Zdelo se mu je pa potrebno obvestiti OO, da je v Argentini veliko hrvaških in slovenskih društev, katerim bi morali poslati isti poziv. Že 7.10. mu je odgovoril OO, da ne dvomijo o njegovem domoljubju, ker so uverjeni, da so Srbi zmeraj bili patrioti, a zagovarjajo mnenje, da zdaj ni čas za ustanove s plemenskimi imeni.

Prvemu uredniku *Naše Sloge*, Petru Zanetiću, je OO pisal 28.10.41, da tedaj, ko so listu poslali za objavo zadnji razglas, še niso zapazili, da v zadnji številki lista avtor nekega dopisa govori o "mi komunisti". Ne bodo se spuščali v notranje zadeve. A JNO se je vpisala na Notranjem ministrstvu kot **nepolitična organizacija**, in torej ne more objavljati svojih izjav v listu, ki je v direktnem nasprotju s tedanjim zakonom.¹¹

Že 3.12.1941 je predsednik vlade gen. Simović pisal JNO tri strani dolgo pismo, v katerem poziva k edinosti. "**Pojedinačne grupe iskvarjenih naših ljudi mogu imati računa u partizanstvu i stvaranju nesloge, široki slojevi naroda našeg imaju, to je moje nepokolebivo uverjenje, samo jedan istinski interes, to je radna, demokratska, velika, slobodna Jugoslavija**".¹²

To se pravi, da že v prvem letu najdemo prvi dve glavni **sporni točki**: "(ne)plemensko" mišljenje in pojav komunističnega partizanstva kot nekaj nasprotnega večinskemu stališču v JNO.

b) Leto 1942

Kot nek odgovor na stališče nekaterih Srbov v ZDA in zaradi zmeraj bolj jasno vidnih novih razmer, je OO JNO v Arg. že na začetku leta (12.2.42) poslal svojim odsekom in članom izjavo **Za kralja in domovino**. Predložil je 6 točk, na katere bi naj vsi odgovorili, če se strinjajo z njimi. Gre torej za načela, skoraj nekakšne krilatice, ki bi naj povzemale stališče JNO:

11. Mogoče je bil to eden izmed razlogov, da je potem prevzel uredništvo Defrančeski. Kasneje ga je zamenjal Šimunović (Simunovich).
12. Masten tisk je pisca, kar velja za vse navedbe, razen če bi kdaj izrecno povedal nasprotno.

1. brezkoristno je razpravljati o bodoči ureditvi države;
2. JNO zaupa, da bo mladi kralj znal izbrati pravo pot;
3. delo kralja, vlade in ljudstva je velikansko;
4. JNO zanika tisto, kar trdijo Srbi v ZDA, da je Jugoslavija padla zaradi nesoglasja med Srbi in Hrvati;
5. vzajemni odnosi pred vojno so pokazali pravilno smer v ureditvi razmerja med Srbi in Hrvati;
6. JNO zaupa, da bo Jugoslavija srečno premagala zapreke in kliče: naj živi Vélíka Jugoslavija, domovina in vsi Južni Slovani, kralj, vlada, zavezniške vlade.

V arhivu je opaziti, kako JNO pogosto spominja na teh šest točk in kako opozarja na nevarnosti, ki bi jim pretile, če bi se oddaljili od njih.

Dne 27.2.43 se je odpravnik poslov dr. Dominiković zahvalil v imenu kr.vlade za pismo o gen. Mihajloviću, ki ga je vlada sklenila posredovati "jugoslovenskom Ministru Vojske, Mornarice i Vazduhoplovstva, Generalu Draži Mihailoviću".

OO JNO se je 11.3.42 obrnil na *Slovenski list*, ki je zavrnil objavo izjave *Za kralja in Jugoslavijo*. OO opozarja, da nihče ne more ostati brezbrizen, ko pa največji in najbolj brani srbski list v ZDA izjavlja, da jim Jugoslavija ni več potrebna, in ko ena največjih hrvaških organizacij (ne navaja imena) zahteva "detronizacijo" kralja. Zato je razumljivo, da so 8.4.42 poslali jug. poslaniku izrezek iz *Argentinskih novin*, kjer se govori o 1300-letnici pokristanjenja Hrvatov in o neodvisni hrvaški državi. *Slovenski list* je podal svoje stališče k omenjeni Izjavi 3.3.42: obžalujejo spore v ZDA, čeprav so lokalni in prehodnega značaja; plegli se bodo tem prej, čim manj se bodo ti spori pogrevali z vmešavanjem drugih jugoslovanskih "kolonij"; zato list teh zadev niti ni omenil in ne namerava poročati o njih (podpisana Zlobec, Švajgelj)

Toda že maja 1942 je *Comité pro Unidad de los Eslavos en la Argentina* (kasnejša *Unión Eslava*) sklical 1. slovanski kongres v Argentini. Ta odbor je bil (po lastnih izjavah) ustanovljen 8 mesecev prej in sicer na osnovi načel (propagandnih gesel?), sprejetih v Moskvi, o razmerju med Slovani: **enaki med enakimi; v slovanski družini ni ne velikih ne majhnih.**

S tem so po eni strani udarili na slovansko žilico mnogih, po drugi pa na poedinost in enakost vseh slovanskih narodov, ne torej držav. Zadnji namen je bil verjetno drug, vnaprej pa

so si s takim stališčem zagotovili odmev in uspeh med večino jugoslovanskih državljanov, izseljencev v Argentini, predvsem med Hrvati in Slovenci. Zato pa je veliko osebnosti v JNO članom teh narodov očitalo, da so komunisti!

Tudi iz Berissa piše 7.1.42 tamkajšnji odbor (ki je deloval na ulici Río de Janeiro 4533) zelo kritično pismo o pomanjkanju narodne zavesti. Nekateri se nočejo pridružiti JNO, ker bi s tem prenehali biti predsedniki ali tajniki svojih društev, ki bi se morda razšla. Toda: kakšna sreča, če ne bi bilo več slovenskih, hrvaških, istrijanskih, sokolskih, črnogorskih, srbskih društev!¹³ Jugoslovani imamo veliko sposobnosti, a jih zapravljamo z ustanovitvijo mnogih društev. V Berissu je menda 2 ali 3 tisoč "sonarodnjakov", a nobeno društvo nima več kakor 10 ali 14 članov. Predlagajo izjavo, v kateri bi izrazili solidarnost z Rusijo, obsodili Pavelića in priznali lojalnost do argentinskih ustanov in zakonov.

Dne 25.2.42 odsek JNO iz Berissa pravi, da ni res, kar trdi OO, da bi v Jugoslaviji bilo nekaj podobnega kot v Veliki Britaniji, kjer imajo Angleže, Škote, Irce itd., ker tam gre bolj za plemiške razdelitve, ki so se obdržale v imenih, v Jugoslaviji pa je zadeva bolj stvarna in bolj globoka. Sicer se skladajo z mnenjem OO, da bi se lahko reklo Jugoslovan iz Srbije ali Slovenije, a nihče ne bi smel postavljati svojega plemena pred "jugoslovansko narodnost!"¹⁴

Julija 42 je ta odbor sklenili, da zaradi prireditev, ki jih bo imela JNO 12.9 in 28.11, njihovo društvo ne bo priredilo nobene. Toda že 12.11.42 je sporočil odbor društva, da je na zadnji redni seji sklenil pretrgati vsako zvezo s tim. "bivšim" odborom JNO, in to zaradi njegovih nepatriotskih dejanj nasproti članom. Zato se ne bodo udeležili proslave Zedinjenja, ki jo prireja JNO, čeprav so zmeraj pripravljeni na to z resničnimi patrioti.

13. Tako, za ta odbor (in še za koga danes med nami?) je vse to isto. Hrvate, Črnogorce, Sokole, Istrijane, Slovence pomeče vse v isti koš!

14. To se pravi, da so bili nekateri še bolj jugoslovenarski ali srboslavski kakor JNO, obenem pa opažamo, kako stalno zamenjavajo državljanstvom z narodom in narodnostjo. Po drugi strani pa trditve o Veliki Britaniji ne odgo-varjajo dejstvom. Velika Britanija (Anglija) je dosegla v stoletjih že precejšnjo, a ne popolno "poangleženje" Škotske in Galesa, v veliko manjši meri pa Irske, ki ima že 100 let svojo državo. To sedaj tudi Škoti hočejo vsaj avtonomijo in nekaj podobnega zavedni narodnjaki Galesa.

Precej osrednja osebnost je bila v tem letu Vilhar. Ker je Vilhar kot uradnik na poslaništvu v Buenos Airesu zahteval, da sta dva lista objavila ustanovitev Hrvatskega narodnega odbora, je OO pisal 20.7.1943 poslaniku Cvetišu v Río de Janeiro, ki je bil po predstavitvi dr. Cankarja v Kanado odgovoren tudi za Argentino, da to škoduje JNO, in ga vprašal, kako postopati.¹⁵ Cvetiša je odgovoril zelo diplomatsko. Čestital jim je k njihovemu delu. Trdil je, da bo ta vojna gotovo likvidirala nedemokratske sisteme. O tem, kakšen bo sistem v Jugoslaviji, pa ne bodo odločali ambiciozni agitatorji, ampak tisti, ki so prelivali kri za narod. Spomnil je tudi na to, da je Sovjetska zveza priznala puč 27. marca in Simovićevo vlado. Sam že od leta 1923 zagovarja priznanje ZSSR in nima nobenih antipatij do Sovjetske Rusije. Na vsak način pa je treba razlikovati med komunizmom in Rusijo.

Vendar OO ni odnehal in je spet pisal 14.8.42, da so na Vilharjev pritisk morali sprejeti v odbor 5 predstavnikov levičarskih organizacij. Če bi odšel Dominiković, bo ostal Vilhar. Sprašujejo: kakšna je njegova naloga na poslaništvu in med izseljenci? Končno je Cvetiša 15.9. odgovoril na dvojne pisem. Kar so mu sporočili o Vilharju, je neverjetno. Vilhar ne more biti svetnik poslaništva v Santiago de Chile, obenem pa diplomatski uradnik v Buenos Airesu! Še manj je razumljivo, da bi diplomatski uradnik politično agitiral. Priporočil jim je tudi za urednika njihovega glasila Tvrđoreko (iz Brazila), ki da dobro piše.¹⁶

15. Priimek Cvetiša sem pa tja napišejo Cvietiša; nekaj podobnega se dogaja s priimkov Vilhar (redko: Wilhar) ali Wider (redko: Vider).

16. Vilhar je bil sprva odgovoren za propagando pri kr.vladi v Londonu. Potem je prišel v Bs.As. in bil zelo dobro sprejet. Najprej zaradi tega, ker je bil ožji rojak Mikuličića (oba sta bila iz Sušaka), potem pa, ker je na prvi proslavi obletnice prevzema oblasti po Petru II. tako dobro govoril, da so mu celo priredili banket v počastitev. Ker se je preveč vtikal v organizacijske zadeve, je najprej bil prestavljen v Čile, nato pa v Urugvaj, kjer je na nepravilen način postal predsednik tamkajšnje JNO; nepravilen zato, ker ni bil izseljenec, ampak politični emigrant. Vendar je še deloval v Čilu in pripravljal za kulisami kongresa JNO v Južni Ameriki oktobra 1944, ki se je odločno izjavil za Titovo NOB in proti gen. Mihajloviću. Toda takoj po koncu vojne je imel Vilhar po izjavi Tvrđoreke, dolgoletnega urednika večih listov, v Boliviji neko sinekuro nove jugoslovanske vlade, predstavljal pa se je kot član trgovske misije te titovske vlade. Vilhar se je sicer spočetka izrazil proti komunistom, potem pa je po izjavah njegovih nasprotnikov začel zagovarjati "plemenske partizane", medtem ko so njegovi pristaši v Urugvaju trdili ravno obratno. Osebnost sem prepričan, da Vilhar ni bil v tolikšni meri kriv sporov, kot so mu očitali. Bil je pač zaveden Hrvat, čeprav tudi izredno spreten koristolovec.

Dne 18.9. so sporočili poslaniku Cvetišu, da so morali na Vilharjev pritisk brez posredovanja občnega zbora sprejeti 30 levičarjev. Cvetiša 23.9. sprašuje, če je bil res Vilhar odpoklican in poslan v Montevideo. OO v pismu 22.10.1942 ne odgovarja na vprašanje, izraža pa svoje velike dvome. **Osrednja misel je, da se nekdanja bitka proti komunistom nadaljuje tudi še sedaj.** Prav na dan, ko je OO pisal Cvetišu, je dnevnik *La Prensa* prinesel poročilo iz štaba gen. Mihajlovića, da je nastopil **nov dejavnik v boju v Jugoslaviji**. Nove skupine "tujih gveriljcev" so se infiltrirale v Jugoslavijo in se zoperstavljajo tako silam gen. Mihajlovića kot silam Osi. Prvič so se (v Srbiji) javno pokazale z umorom majorja Vladimira Todovrovića. To se pravi, da se je stanje poslabšalo, ker komunisti danes ogrožajo življenje gen. Mihajlovića. V Argentini je Jugoslovanov okrog 50 do 80 tisoč in v JNO imajo več kot 36 odsekov; a so sami, ker na poslaništvu ni nikogar.

Tudi na to pismo je Cvetiša odgovoril že 30.10.42. Spet "diplomatsko", a tudi precej naivno. Piše, kakšno naj bi bilo načelno gledanje na odnos do Sovjetske zveze. **Ne sme se zamešavati politike Sovj. zveze s taktiko jugoslovanskih komunistov.** Ti doma niso bili priznani in tudi ne med izseljenci. Ni izključevati možnosti, da tisti, ki delajo pod komunističnimi gesli, iščejo samo svoje interese ali osebne ambicije, saj so v Argentini imeli med seboj več takih primerov (navaja primer urednika *Argentinskih novin*). Vse je treba gledati pod vidikom, ali to koristi njihovemu cilju, to je, osvoboditvi Jugoslavije. **Mihajlović po nalogu jug. vlade in z blagoslovom Sovj.zveze likvidira "partizanske pljačkaše!"¹⁷**

Dalje pravi, da kar trenutno zanima Rusijo, je vojna z zavezniki, ne pa jalova propaganda starih komunističnih partij. Oboroženo borbo proti okupatorju vodi gen. Mihajlović in njegovim ukazom se morajo vsi pokoravati, tako kot se v Rusiji morajo vsi pokoravati Stalinu in gen. Timošenku; kdor dela drugače, bo lahko streljan. **Smešno je torej govoriti o neki drugi vojski proti okupatorju, poleg vojske gen. Mihajlovića.** Take vojske niti Moskva ne prizna, kot je razvidno iz dopisnika New York Timesa, Ray Brocka.

17. Če ta trditev odgovarja resnici, potem Mihajlović ni bil kriv, če se je boril proti komunističnim partizanom, saj je samo izpolnjeval vladne ukaze. Prav tako pa tudi niso bile ničesar krive protikomunistične vojaške formacije, ki so enako ravnale v boju proti po komunistih dominiranemu NOB-u!

Če je kom. partija v Jug. organizirala svojo vojsko, jo je na svojo odgovornost, brez pooblastila jug. vlade. S tem je razbila skupno jugoslovansko antifašistično fronto, podobno kot so storili trotskisti in anarhisti v šp. revoluciji. In tako kot je šp. vlada likvidirala anarhistične in trotskistične partizane v Barceloni, tako bo tudi storil gen. Mihajlović v Jugoslaviji. Končno Cvetiša očita OO JNO v Arg., da gleda prepesimistično na stanje v Jug. po vojni. To pa zato, ker potegajo napačne zaključke iz nekaterih novic. Jugoslavija je po svojem družbenem sestavu zadnja država na svetu, ki bi mogla rabiti kot avantgarda razrednega boja in komunistične revolucije po vojni. Jugoslaviji ne preti državljanska vojna zaradi razredne revolucije, ampak nevarnost plemenskega separatizma, in proti temu se mora JNO boriti. V ZDA ta boj vodi levica in JNO v Arg. bi se ji morala priključiti.¹⁸

Že 12.11. je odgovoril OO, da se popolnoma strinja s trditvami poslanika! Trdil je, da nikdar ne bi prišlo do težav v BA, če se ne bi bil vtaknil vmes Vilhar. Zaradi ljubega miru sta Sulčić in Kraus že večkrat podala ostavke, pridružila sta se jim tudi Mikuličić in Dorić, a so te ostavke ostali odborniki vedno zavrnili. Vendar pa je OO pripomnil, da Moskva ne priznava Mihajlovića in govori samo o partizanih!¹⁹

OO je že 12.41 izrazil čestitke g. Šoršu, ko je bil ta imenovan za konzula v Montevideo. Tam je bil najprej predsednik JNO sam Šorša. OO je povabil Šorša, da naj se urugvajska JNO vključi v federacijo, še bolj pa se je OO zanimal za pripravo jugoslovanskega kongresa. Dne 2.4.42 so obvestili Šorša, da so sklenili v sporazumu z JNO v drugih državah Južne Amerike, naj se priredi kongres v Montevideo, predvsem za ustanovitev federacije. A že 16.4 so morali sporočiti, da so sprejeli nasvet Vilharja, naj se kongres preloži za kasneje.

Tajnik Aleksandar Kraus²⁰ je že 2. maja 42 poslal pismo, v katerem pravi, da je bil zadnje čase ožji odbor zelo kritiziran.

18. Čudim se tako zaprtemu gledanju dolgoletnega diplomata – seveda, če je res tako mislil!

19. Toda še mesec prej je OO pisal, da celo ZSSR podpira Mihajlovića. V zelo kratkem času se je torej za OO JNO spremenilo stališče ZSSR.

20. Ne glavni tajnik, ki je bil Sulčić, in ne tajnik Tomaseo, ki je bil uradnik.

Ker je preteklo že leto od izvolitve, je predlagal nove volitve, oz. prosil, da se mu sprejme ostavka iz osebnih razlogov.

Dne 28.5.42 je OO JNO v Argentini poslal ministru dr. Kaderabeku **poročilo o Jugoslovanih v Argentini**. Govori o številu, tisku, političnih razmerah (5 % fašistov, 30 % komunistov, ostali jugoslovansko orientirani, a indiferentni); toda večina je za zaveznike. Daje imena fašističnih vodij, med katerimi ni Slovencev. Govori o Croatian Fraternal Unity, o jugoslovanskih demokratih in patriotih (omenja list *Našo Slogo* in ljudi od JNO).

O komunistih pravi, da so dobro organizirani in da so v zadnjih 6 mesecih poskušali dobiti v svoje roke JNO. Večinoma podpirajo vsako nacionalno (in monarhično) resolucijo. Njih zabave so bolj obiskane kakor druge. **Med Slovenci je 80% komunistov, med Hrvati 50%, na socialistični bazi 90%.²¹** Govori tudi o poslaniku Cankarju. Namigava na njegovo prijateljstvo z nemškim poslanikom von Thermannom. Pravi, da je bil Cankar zelo nepriljubljen in da je bil prestavljen v Kanado zaradi stikov s Krekom in zaradi nepoučenosti vlade. JNO je mislila, da bo ona dosegla, da bi moral iti, ker je kriv za štiri zadeve: šola ima samo 10 dijakov; Jugoslovanski dom je prezadolžen; *Naša Sloga* zaradi apatije izseljencev ima vsak mesec deficit (sedaj ima 12.000 dolarjev dolga); težave z jug. radijsko uro (Jug. Radio Sat), ki jo je več let vzdrževala JNO.

Zaradi destruktivnega pisanja *Slobodne Jugoslavije* je JNO sklicala na sestanek ožji in širši odbor. Potem je Osrednji odbor (OO) poslal 28.9.42 vsem odsekom pismo, v katerem je vztrajal na tem, da celo ZSSR trdi, da je Mihajlović vodja odpora v Jugoslaviji, in da je kr. vlada zanikala, da bi bila odvzela zaslonbo Mihajloviću; itd. Da bi se izognil vsem tem sporom, se JNO posvečuje izključno osvobojenju. Znotraj JNO ne sme biti politično-strankarskih tendenc.- Isti dan so podali izjavo z resolucijo, ki izljučuje 5 članov, odgovornih za pisanje *Slobodne Jugoslavije*.

Kako nejasno je bilo gledanje na Sovjetsko zvezo in kako so otročje zamenjavali ZSSR z "majko Rusijo" priča, npr., pismo,

21. Tukaj se začenja jasno videvati napačno razlikovanje: pravi Jugoslovan je tisti, ki ne poudarja svoje narodnosti (plemena); kdor daje prednost svoji narodnosti (po JNO plemenski pripadnosti), ta je za JNO komunist! V take skrajnosti vodi skoraj nujno vsakršno zapostavljanje naroda pred državo, četudi nekateri trdijo, da katoliški cerkveni nauk daje prednost državi!

ki ga je predsednik JNO v Argentini, Mikuličić, v imenu OO poslal Prezidiju Sovjeta ob 24. obletnici "nepremagljive ruske vojske", obenem pa je pozdravil "predsednika tega velikega naroda (Stalina!) z željo, da kmalu doseže končno zmago" (21.22.42).²²

c) Leto 1943²³

Neki M. Bojanich, ki je že prejšnje leto na neki seji OO zelo zagovarjal gen. Mihajlovića (ohranjen je govor), je 5.1.1943 poslal daljše pismo predsedniku OO, kjer stavlja svoje pripombe in predloge, tudi o počastitvi Mihajlovića s kipom, ki bi se po vojni mogel prenesti v domovino. Po ustanovitvi **tranzitornega odbora** je 18.10.43 povabil Sulčiča na svoj dom (avenija San Juan 270 A 4), zato da bi se lahko v miru mirno pogovorila. Kako in zakaj je prišlo do ustanovitve tega odbora in s tem do razcepa v JNO?

-
22. Čeprav je bila Argentina nevtralna, je vlada znala izrabiti vojno v svojo nedemokratsko korist. Primer za to je, npr., pismo v Brazil (10.12.42), ki ima zgoraj zaradi cenzure napisano: *Escrito en Yugoslavo*, to se pravi, napisano v jugoslovanščini. Seveda je temu bil delno vzrok argentinsko nepoznanje jugoslovanskih notranjih razmer. Priča pa tudi o tem, kakšni velesrbski interesi so se skrivali za neplemenskim jugoslovenstvom.
23. V arhivu je precej izrezkov iz časopisja tega leta. Npr., Sulzberger C.I., *Yugoslav Drawn to Tito By Gallant, Uphill Fight*, *New York Times*, 22.12.43 str.1 in 14.; *Tito Reported Recognized as Allied Balcan Commander*, *PM*, 23.12.43; *Nien Drafted By Mikhailovitch Join Partisan Guerilla Operation*, *The New York Tribune*, 22.12.43; v drugem izrezku iz istega časopisa (brez datuma) pod naslovom *Yugoslavia's War* hvali Tita, ker da ima 250.00 ljudi pod orožjem – Severnoamerikanci so v pa to seveda verjeli, ker jim je prišlo prav za dviganje morale...; *Yugoslavia* (Ridgefield, Conn, ZDA): *Recognition of the Partisans*, 22.12.43, in tudi *Partisans Form Their Own Government*, 14.12.43; *Bulletin of the United Committee of South-Slavic Americans*, NY, (urednik L.Adamic), Carl Van Doren, *Partisans are an American Invention*, 20.10.43; Uvodnik *PM* 12.12.43 zahteva priznanje Tita, v isti številki pa je članek Louis Adamic Says: *Tito Win's Big Power's Support*; *The New Republic* začenja uvodnik *In Yugoslavia*, 20.12.43: "The establishment of the Partisan Provisional Government in Yugoslavia sounds the death-knell of the reactionary and unrepresentative Yugoslav Government-In-Exile. – Po drugi strani pa *Jadran* (El Adriático) 25.10.43 piše proti plemenskemu partizanstvu, 12.11.43 pa prinaša izjavo JNO pod naslovom *Una Aclaración Indispensable*, v kateri napada Unión Eslava, ker obrekuje gen. Mihajlovića, ko trdi, da je partizanstvo edina vojska, ki se bori proti okupatorju.

Prvi znaki spreminjanja mišljenja so malenkostni, a pomembni. Npr., **Jugoslovensko pripomočno društvo** je 27.3.43 sporočilo OO, da je naročilo dve oljnati sliki mednarodni ustanovi Estudios Trion in prosilo to organizacijo za izbiro dveh dobrih originalov. Predsednik Mikulič je 7.6.43 je poročal, da so izbrali olji Petra II. in Stalina (sic!).

Precej dobro razloži novo stanje zanimivo pismo (v šp.), ki ga je OO poslal Franciscu Petelinu v Córdoba (20.4.1943). OO pravi, da Petelin nima pravice izjavljati sodb o tem, kam gre zbrana podpora, posebno še, ker pododbor Córdoba doslej še ni nič prispeval. Pomoč, ki jo je ta pododbor poslal Sovjetskemu Rdečemu križu, je sicer hvale vredna, toda medtem jugoslovanski narod trpi in umira pod nacifašističnim jarmom. "Dragi prijatelji, Vaši cenjeni svetovalci iz glavnega mesta niso niti do zdaj niti ne bodo v prihodnosti s svojimi revnimi možgani prinesli koristne pomoči ZSSR."²⁴ JNO ne dela razlik med razredi, verami, strankami, a trdi, da je njihova prva dolžnost pomagati Jugoslaviji. Kdor ne spoštuje svojih in jim ne pomaga, ne bo znal spoštovati in pomagati drugim. "Razgledanost in um teh vaših svetovalcev sta tako skromna in omejena, da nam ni bilo težko spoznati njihovo resnično mišljenje. Eden izmed njih, g. Bogdanović, je dejavni član partije.(...) Ne zanima Osrednjega odbora (...), če so Bogdanović ali kateri drugi sodržavljeni militantni v kaki internacionalistični stranki, toda nikakor ne sme dovoliti, da bi pod znakom JNO zakrinkavali propagando za pridobivanje članov za internacionalistično stranko. Za take osebe je najboljšo mesto 'komunistični komité'. V tem komitetu se pojem domovine in poimenovanje postavlja na drugo al tretje mesto. Tako da je v tem primeru neskladno govoriti, da so resnični domoljubi tiste osebe, ki z vsakim svojim dejanjem priča, da so ravno nasprotno..."²⁵

24. Šp. izvirnik: Estimados amigos, vuestros consejeros de la Capital Federal no prestaron con sus pobres cerebros ni ahora ni en el futuro provechosos servicios a la URSS.

25. Šp. izvirnik: La intelectualidad e inteligencia de estos v/ consejeros de la CD es tan mezquina y reducida que no nos fue difícil desentrañar sus verdaderos pensamientos. El Sr. Drago Bogdanović, uno de ellos, es miembro activo del PC. (...) Al OO (...) no puede interesarle que el Sr. Bogdanovich u otros connacionales sean militantes de un partido Internacionalista, pero tampoco puede permitir que el membrete de nuestra Institución sirva de escudo para la propaganda de proselitismo internacional. / Semejantes personas estarían

V tem je jasno vidno, kako je bilo mišljenje OO JNO v Argentini nasprotno komunizmu in tudi komunističnemu partizanstvu. Vsaj tedaj so še jasno videli, kako nekateri "internacionalistične" interese postavljajo pred narodne (v pomenu JNO).

Odbor za Edinost Slovanov v Argentini (Comité pro Unidad de los Eslavos en la Argentina) je povabil 9.6.43 na proslavo Vidovdana²⁶. Prvič opazimo izraze, ki so se potem zmeraj bolj pogosto ponavljali: "inaudito sistema nazi-fascista" itd. Sulčič je na roko popravil napake v španskem odgovoru za JNO.

Novi predsednik min. sveta Kr. Jugoslavije v Londonu, Slobodan Jovanović, je pisno svetoval OO, da naj hitro uredi zadevo z nepatriotskim ravnanjem Vilharja – o katerem pravi, da je bil odpuščen iz diplomatske skužbe -, posebno še, ker so se medtem poslabšali odnosi do levičarjev, ki napadajo Mihajlovića. kot izdajalca, delajo obstrukcijo OO in hočejo nov odbor, v katerem bi naj imeli dominanten položaj.²⁷

Medtem je Osrednjemu odboru pet oseb poslalo pismo (Veljanovič, Djukić, Marinković, Tulić in nepodpisani Bogdanović, na čigar naslov bi naj OO poslal odgovor). Trdijo, da je JNO živa sila, toda nedelovna. Za primer navajajo Bs.As. Center, kjer da naj bi živel 15.000 Jugoslovanov, ima pa samo 430 članov!²⁸ Zato

en su perfecto lugar es el «Comité Comunista» En éste, el concepto de patria y la denominación estaría relegado a un segundo o tercer lugar. Así que es una incoherencia hablar de correctos patriotas, (tratándose) de personas que con cada uno de sus actos demuestran ser lo contrario....»

26. V tem dopisu ta odbor (oz. bolj po partijsko: komité) sam o sebi pravi, da je bil pred kratkim ustanovljen, čeprav je v dopisu maja trdil, da je bil ustanovljen pred 8 meseci. Toda datumi za KP niso važni, ker se lahko po potrebi spreminjajo! Spomnimo se na različne izdaje sovjetske leksikografije, ali pa bliže nam, kako je slovenska KP šarila (in še) z ustanovnim dnevom AF oz. OF ipd.!
27. Redno sklanjajo Vilhar, Vilhara, tudi kadar kdo piše v slovenščini; sam rajši uporabljam bolj slovensko Vilharja, Vilharju itd.
28. Čeprav je tedaj živel sorazmerno več ljudi v mestu kakor v predmestjih, je ta številka o središču glavnega mesta skrajno pretirana. Važno je tudi dejstvo, da je tisto leto JNO doživela velik osip članstva in to zaradi vladnega odloka, ki je prepovedal, da bi argentinski državljani ali ustanove s pravno osebnostjo opravljali kakršnakoli dejanja, ki ne bila izključna za argentinske državljane. V arhivu je na desetine članskih izstopov zaradi tega odloka, pa tudi opravičenj ustanov, ker se zaradi pravne osebnosti niso več mogle udeleževati sej, občnih zborov in kongresov. Toda kritika o majhnem številu članov JNO v centru Bs.As. je bila samo pretveza. Resnični razlog je bil odklon od kr. vlade in Mihajlovića ter odločitev za po komunistih obvladano NOB.

da je nastala opozicija, ki je zahtevala reorganizacijo ustanove. Namesto tega pa je Kraus, "sekundiran" po Sulčiču in Mikuličiču, začel nove spletke na desno in na levo. Zato so sklenili ustanoviti tranzitorni (prehodni ali začasni) odbor. Nimajo za smrtni greh, če se ne skladajo s tem, kar piše nek list v ZDA, da je vlada proti njim.

"Na znanje članom JNO" je tranzitorni odbor 25.8.1943 poslal pismo, v katerem izraža, da nasprotuje sklepom, sprejetih na seji OO dne 7.8.; da je solidaren z Bogdanovićem; da niso bili soglasni, ko je Gl. tajništvo napadlo delegata na Medzavezniški odbor (Comité Inter-Aliado), "patriota" Djukića; da sekretarijat (Sulčič!) ne izvršuje naloženih dolžnosti itd. Zato so se odločili sporočiti OO, kar so sklenili na sestanku 23.8.1943: da ima podpisana petorica vso oblast za prejem tvarnih dobrin JNO in moralno odgovornost za bodočo JNO; to odločitev bodo sporočili drž. predsedništvu v London; izrazili so zvestobo izročilom prednikov, kralju, vladi, jugoslovanski državi in narodu.²⁹

Podpisani so člani ožjega in širšega odbora: Djukić, Veljanović, Zanetić, Zajc, Tulić, Perišić in zastopniki odsekov (ogranci) Čako, Comodoro Rivadavia, Rosario, Santa Fe, Villa Mugueta, María Teresa, Paraná, Villa Devoto, Vicente López, Dock Sud, Bs.As. Center.

Zapletle pa so se bile razmere tudi v sosednjem Urugvaju. Dne 30.6.43 so iz Montevidea sporočili sestavo novega odbora. Ko je obiskal Argentino Zvonko Vujević, novi 2. blagajnik in "pravzaprav izbran po Vilharju", je rekel, da je v tamkajšnji skupnosti (piše: kolektivitet!) Vilhar zelo dobro gledan; Vilhar da "je preganjan strane plemenskih partizana i nekih ambicioznih poedinaca, fašistički nastrojenih".³⁰ Po daljšem razpravljanju je

29. Vsem je znano, kakšno vrednost so imele take izjave.

30. Zanimivo je to, da tukaj mečejo krivdo za napade na Vilharja plemenskim partizanom, ko pa je bil ravno Vilhar z njimi. Izraz plemenski partizani je nedvomno izviren in zanimiv. Obenem pa jasno nakazuje, zaradi česar je najprej prišlo do spora in razcepa; to se pravi, zaradi federalizma proti centralizmu, ali jugoslovanstva proti jugoslovenarstvu. Kot bomo videli, je poudarjanje centralizma in jugoslovenstva šlo v JNO tako daleč, da so kasneje zato, da bi ohranili notranjo edinost, mirno pozabili na dejstvo, da je bila NOB v rokah komunistov in da so jo nekoč tudi oni imeli za komunistično; ali da so tudi oni, prej skrajni zagovorniki Mihajlovića, sprejeli trditev, da je izdajalec.

OO naredil zapisnik, ki so ga imenovali protokol, v katerem pravijo, da je bila izvolitev Vilharja za predsednika OO v Urugvaju nepremišljeno dejanje. Edina rešitev bi bila, ako bi (bivši predsednik) Alagić sprejel predsedstvo, kar pa noče zaradi spora s konzulom Šoršom. Ta protokol je poslal OO JNO v Arg. konzulu Šoršu (26.7.43), obenem z daljšim pismom, v katerem trdi, da je bil Vilhar nepravilno izvoljen. V pismu urugvajskemu OO JNO je odbor skušal to dokazati s Pravili. Dne 27.8.43 sta pisala daljše pismo podpredsednik in tajnik JNO v Urugvaju, v katerem energično zavračata očitke proti Vilharju, vztrajata na sklepih občnega zbora in zahtevata, da se o spremembi odbora obvestijo vsi drugi JNO v Južni Ameriki. Isti dan je odpravnik poslov na jugoslovanskem poslaništvu v BsAs. sporočil, da je prejel pismo OO o tem, da je Vilhar vojni begunec in torej ne more biti član JNO, a da ga je občni zbor po treh urah ponovno izvolil za predsednika.

Dne 18.9.43 je sporočil odpravnik poslov, da je bila JNO v Urugvaju edina od vseh JNO, ki je bila članica Medzavezniškega odbora. Ker so želeli, da urugvajska JNO ostane v tem odboru, so storili vse, da bi JNO zamenjala Vilharja, a bilo je vse zaman. Zato je JNO Montevideo bila izključena iz Medzavezniškega odbora in kraljevi konzulat v Montevideu je pretrgal z njo vsako zvezo.

Odmev tim. vidovdanskega ali jugoslovanskega kongresa v Montevideu je bil precej velik, a sme se zatrditi, da je ob tej priložnosti sicer nekoliko po Pirovo zmagala "pravoverna" JNO. V mapi o tem kongresu je precej pisem pred njim, zlasti ustanov in posameznikov, ki se ga ne morejo udeležiti, predvsem iz pravnih razlogov (pravna osebnost), pa tudi drugih (pomanjkanje denarja; možnost, da izgubijo službo, če bi manjkali dva ali tri dni; ipd.). V mapi so tudi vse prijavnice, overovne listine itd. Je tudi predlog buenosaireskega odbora za sestavo nove Glavne uprave. Nikjer pa ni nobenega zapisnika! Niti ne sklepov kongresa.³¹ Ob tej priložnosti je celo Slovenska krajina odgovorila na dopis OO: obžalujejo, da je kongres v Montevideu na tako nečasten način označil delovanje gen. Mihajlovića in izjavljajo svoje zaupanje v velikega sina Jugoslavije.

31. Važno je ponoviti, da v tej tim. Sulčičevi zapuščini ni zapisnikov sej ali občnih zborov, ki bi naj jih ob razpustitvi JNO sprejela v svoje varstvo predsednik Dominiković oz. tajnik Kraus!

Vendar govor ob 25. obletnici zedinjenja (kot vsako leto v šp), že govori o herojskem maršalu Titu.

č) Leto 1944³²

Dne 10.1.1944 piše OO v Reconquista (glavno mesto zdaj province Čako) nekemu g. Gelciću (ki je večkrat poslal svoj prispevek), da so neresnične trditve o tem, da bi bila Jugoslavija pod oblastjo komunizma. Temu vtisu je delno vzrok začasna zavezniška strategija, ki se v tem trenutka opira na skrajnostno stran jugoslovanskega narodnega odpora. V skladu z uradnimi in tajnimi poročili, ki jih je OO prejel od pristojnih držav in zavezniških oblasti se bo to stanje kmalu spremenilo. Torej ne bi bilo nobenega vzroka za nemir, za kar jim pošiljajo izjavo, ki jo je prevedel in objavil *Jadran*.³³

Vendar je nek nepodpisani odbornik (verjetno Dominiković) že 10.3.44 hrvaško pisal Miju Iliću na Avellanedo, da je zadnji govor britanskega premiera (Churchilla) napravil globok vtis, zato je treba resnega razgovora o nastalem položaju. Da bi se razgovor mogel razvijati v miru, je sklenil, da prihodna seja ne bo uradnega značaja, ampak samo izmenjava misli.

Podcentrala za Bolivijo je 24.4.44 poslala pismo OO JNO v Arg, v katerem izraža, da soglaša s tem, kar je odločila JNO v Argentini. Prilaga pismo, ki ga je poslala svojim odsekom, v katerih razlaga, kako se je razvijal sestanek in kako da je bolivijska podcentrala dobila večino za nesprejetje Izjave

32. Tudi iz tega leta je več izrezkov iz dnevnega časopisja; npr.: Tito Deprives King Peter of All his Rights, (?). - Kako se je pisanje (in (mišljenje?)) spreminjalo, lahko opazimo na primeru nekaj izrezkov iz argentinske *Slobodne Jugoslavije* (izhajala je še druga z istim imenom v Mehiki): 1.4.41: Junaška borba naših Četnika (s sliko Mihajlovića); 14.4.43: Peko Dapčević, Jugoslavija se diže; in Ovo je naša vlada; 12.11.44: Tito Narodni Junak: Treće Zasedanje ZAVNOH (do heroja takrat v izseljenstvu še niso prišli; 9.3.45: Maršal Tito, Predsjednik Nove Jugoslovske Vlade.

33. Torej so prejeli enaka obvestila kot mnogi na protikomunistični strani v domovini! Ali je potem tako težko razumeti, da marsikdo kasneje ni mogel sprejeti dejstva, da so se zavezniki resnično (čeprav seveda začasno, a za koliko let ali desetletij?) odločili za Tita, ker je pač "izkazoval" (a ne nujno resnično dosegal) večjo uspešnost v boju proti okupatorju?

Glavne Centrale v Čilu.³⁴ Kmalu zatem je OO odpisal Podcentrali, da je uredništvo *Jadrana* dobilo iz Bolivije za objavo neko izjavo "za podporo popularnoj vladi i maršalu Titi"; v izjavi se tudi trdi, da Podcentrala ne predstavlja mnenja večine. OO je sprejel nase nalogo, da najde rešitev. Bolivijska podcentrala je 27.5. pisala, da je Izjava Glavne centrale v Boliviji popolnoma ločila tamkajšnjo "kolonijo". Za OO v Arg. sta predsednik in gen. tajnik odgovorila 26.6..44; skušata razumeti stanje, dajeta nasveta in prosita, da ostanejo združeni; šel bo tja Tvrđoreka, ki bo pomagal rešiti zadevo.

Dne 20.6.44 pošilja OO daljše poročilo odseku Kosovo v **Santiago de Chile**. V Argentini in Brazilu soglašajo popolnoma z delom v Čilu. Hujše je stanje v Urugvaju in Boliviji. V Urugvaju je predsednik tamkajšnje JNO, N. Vilhar (ki je bil iz Čil prej obveščen o Izjavi, in ki je vedel, da članstvo take izjave no bo sprejelo), že 4.3. organiziral občni zbor, na katerem so sprejeli resolucijo, ki gre daleč naprej od resolucije Milana Leontića. Na tem zboru sta govorila Kosta Lutkić, star član urugvajске KP, in N. Vilhar. Sprejeli so "enoglasno" resolucijo, s katero priznavajo vlado dr. Ivana Ribara, podpisal pa jo je na svojo roko Vilhar. Kot posledica tega, je izstopilo 80 članov, Hercegovci in Črnogorci pa so ustanovili svoji organizaciji. Ker se je izstop tolikerih članov zdel OO JNO v Arg. najhušja rešitev, je poslal v Montevideo svojega delegata z nalogo, da se te člane čimprej pridobi spet za JNO. Ni še prepoznal, da gibanje JNO spraviijo na pravo pot, tako da bi v Južni Ameriki pod enim samim vodstvom ena sama organizacija združeno delovala in bila sposobna izvesti svojo nalogo. Ta prizadevnost za enotnost je sama na sebi hvalevredna, po drugi strani pa je JNO zaradi takega stališča kasneje sprejel kakršnokoli edinost, tudi navidezno demokratično, a pod izključnim vodstvom partije.

Odpr. poslov na kr. posl. je sporočil društvom 19.7.44, da so Hitlerjevi Nemčiji štete ure in je prosil za pomoč osvobojenim delom Jugoslavije. OO JNO je poročal 6.8.44 odpravniku poslov, da so trije odborniki šli v provinci Bs.As. in Santa Fe kupit žito za pošiljko v Jugoslavije.

34. Bolivijska JNO se je pogosto dopisovala z argentinsko JNO, čeprav je spadala por Gl. upravo na Pacifiku. (Sicer Bolivija ni obmorska država, a je svojčas zahtevala severni del Čila oz. Peruja. Kot skoraj vedno - do zadnjega desetletja! -, je spet izgubila Argentina, ki je Boliviji odstopila najbolj evropsko juhovzhodno pokrajino Santa Cruz de la Sierra.)

Izstopa občrtan izrezek iz La Prensa, 22.8.44, ki piše o pogodbi jug. kr. vlade z Narodno-osvobodilnim odborom "maršala Tita", ki je bila podpisana 16.6. V izjavi, ki spremlja podpis, obsoja Tito Mihajlovića kot nemškega kolaboracionista.

Sulčić je pisal 1.9.44 konzulu Simoviću in med drugim pravi: "Dao Bcg da bi bilo istina ono što Vi kažete da veći deo Srba i nekomunista stoje na strani maršala Tita, i da je istina, ono što Vi kažete, da Titova akcija ima za cilj pomirenje duhova i očuvanje narodnog i državnog jedinstva."

Dne 22.10.44 je jug. poslaništvo poslalo dopis z novico, da je "nepremagljiva vojska zavezniške Rusije" prišla do meja Jugoslavije in se približava osvobojeenje Beograda. Ko je bil Beograd "osvobojen", je JNO povabila na svečanosti ob osvoboditvi Beograda v katoliški in pravoslavni cerkvi.

OO JNO v Arg. je poslal Dušana Tvrdoreka v Čile zaradi priprave Jugoslovanskega kongresa po zgledu kongresa med 1. svetovno vojno. Nastanil se je sprva kar na jug. konzulatu v Antofagasti. Toda že 18.10.44. je poslal zelo trdo pismo OO JNO v Arg., ker da hočejo kompromis na vsak način; njihovo ravnanje je tako kolebavo, da njihova pomirljivost lahko vse skvari pri JNO, ker taka sloga pomeni propad JNO. Kaj pravijo na to, da nekateri v Boliviji hočejo zamenjati Mihajlovića s Titom? Ali da se izključi Surića, Barbarico (voditelje čilskega OO JNO) kot izdajalce? itd.

OO je odgovoril 14.10 po odborniku Simunoviću. Sporoča, da je bil poverjen končno tudi Kraus (namesto Tvrdoreke?). Dolgo pismo Tvrdoteki obsega 3 strani pripomb k njegovim izjavam: ne sprejemajo, da bi bila NOB edina vojska; ne marajo, da se govori o nacionalizmu, ker je meglen (zanje) izraz; so proti federaciji. Na roke so na kopiji pripisane direktive za delegate v Antofagasti. Dne 21.10. sta Simunović in Medović poslala v Čile brzojav, kjer izražata veselje nad imenovanjem (potrditvijo) Sulčića in Goića, a naj se vse naredi, da bo potrjen tudi Kraus.

Kaj je sklenil ta znameniti Južnoameriški kongres JNO v Antofagasti, Čile (29.10.1944-1.11.1944)?³⁵

35. Kongres je dejansko trajal od 29. oktobra do 1. novembra. V Izjavi pa samovoljno predsednik in 2. tajnik kongresa trdita, da so se delegati zbrali od 30. oktobra do 3. novembra 1944.

Nekateri so zaradi pomembnosti kongresa med 1. svetovno vojno hoteli nekaj podobnega izvesti med 2. svetovno vojno, predvsem to, da bi dosegli skupno organizacijo v Južni Ameriki. Žal osebe, ki so imele ta namen, niso upoštevale dejstva, da so se razmere popolnoma spremenile. Najprej že zato, ker so nekateri imeli čisto drugačne namene. Jasno je, da so tudi ti hoteli doseči edinost, a ta bi naj pomenila samo to, da se vsi krepko izrečejo za Tita in NOB ter obsodijo Mihajlovića. Res se jim je posrečilo ustanoviti Glavno centralo s sedežem v Čilu, a po drugi strani je končna izjava kongresa, objavljena dva dni po zaključku kongresa, povzročila skoraj v vseh državah spore in razkole.

Skrčena izjava (v treh jezikih: šp., srbo-hrv., angl.), ki sta jo podpisala predsednik kongresa delegatov JNO, Kuzma Restović, in 2. tajnik Petar Stančić Rokotov, pravi med drugim:

1. JNO ne pozna strankarskih, krvnih, razrednih in verskih razlik (ne govori več o plemenskih), in ne dovoljuje, da bi se v njeno okrilje vpeljali politični problemi z izjemo tistih, ki so skupni vsem;
2. izreka iskreno počastitev vsem, ki se bore za svobodo Združenih narodov;
3. izraža občudovanje nad slavnimi veledejanji (šp.: *hazañas*) NOB-a, ki mu poveljuje Josip Broz-Tito, maršal Jugoslavije, in ki je ramo ob rami z našimi ruskimi brati že osvobodil del jugoslovanskega ozemlja;
4. z vnetim navdušenjem pozdravlja ideal Narodno-osvobodilnega gibanja in Antifašističnega osvobodilnega sveta, v katerem so utelešene vse težnje po svobodi in demokratskih pravicah vseh Jugoslovancev v federalni ureditvi Jugoslavije; čeprav bodo o tem svobodno odločali v domovini, bo JNO nudila vso možno podporo NOB -u;
5. pozdravlja sporazum, sklenjen med predsednikom kr. vlade Šubašićem in predsednikom Narodno-osvobodilnega odbora Jugoslavije, maršalom Josipom Titom;
6. obsoja z zaničevanjem in mržnjo vse izdajalce ljudstva in renegate slovanske rase...;
7. žrtve, ki jih je Jugoslavija doprinesla v tej vojni, ji dajejo pravico, da se ji priključijo vsa ozemlja, ki ji po narodnosti pripadajo; JNO v JA bo podpirala te zahteve in dokončno

- ustalitev meja, predvsem z Italijo, ki že spet razodeva svoj imperializem;
8. JNO v Južni Ameriki bo delala za to, da se bo zbudil in širil čut slovanske vzajemnosti z namenom, da se vsi stopijo v skupno obrambo, kulturo in ekonomijo.

Končava izjava s pozdravi predsedniku kr. vlade (ne pa kralju!), preko Šubašića Titu in vladam ZSSR (na 1. mestu!), Velike Britanije (na 2.) in ZDA (na zadnjem mestu; razumljivo je z njihovega vidika, da so spustili De Gaulleovo Francijo in Čiangkajškovo Kitajsko!)

Jasno, da se je s tem JNO navzven in notranje spremenila.

OO JNO v Brazilu je v na 3 straneh dolgem pismu zagovarjal priznanje NOV kot edine predstavnice naroda. - Iz Montevidea je pisal Mikuličiču 2.10.44 prejšnji tajnik Mihajlo Alagich in poslal imena novih odbornikov JNO (predsednik Derikrava) A delo bo težko, ker Vilharjevi pristaši stalno sabotirajo. Sicer je pomagal k padcu Vilharja, a zdaj mu je neomogočeno, da bi deloval še vnaprej. - Perujska JNO je 1.9.44 poslala 10 strani dolgo pismo, kjer vzpostavlja nasprotje jugoslavenski fašizam - demokratsko jugoslovenstvo, izraža pa tudi veselje, ker so bili fašistični Mihajlovičevi četniki končno razpuščeni 26.8. 1944 z ukazom Nj.Vel.Kralja...Če se Srbi, Hrvati in Slovenci zavedajo, da so narodi, to ni zapreka za Jugoslavijo in jugoslovanstvo, ampak edina možna skupna točka.³⁶

OO je spet poslal pismo Trdoreki v Čile, 28.10.44. Govori sicer o Brazilu in Peruju, a zanima jih sprememba mišljenja v tim. jugoslovensko ideologijo, ki pušča ob strani nadstrankarstvo, neplemensko gledanje JNO. Razlogi, ki jih navajajo, so popolnoma zmotni, gledani s sedanjega vidika. Pravijo, npr., da bo Franco padel kmalu po nacizmu in fašizmu, novi režim

36. Torej bi bila tudi JNO fašistična, ker je tajila obstoj južnoslovanskih narodov! In tudi Mihajlovič bi bil do neke mere fašist, če je bil predvsem velesrbski ali srboslavski... Da pa je tisto, kar se je iz vsega tega izcimilo, prekosilo vse meje nacifašizma, bi moralo biti danes vsem poznano. Ni bil samo Stalin kriv 20 milijonov smrti v ZSSR! Kje pa so še milijoni s Kitajske, Vietnama, Kambodže, številnih afriških držav, mnogih južnoameriških (od Kube in Haitija, do Čila in Argentine)?

v Jug. pa bo obstal desetletja.³⁷ Ta nova ideologija ne govori več o edinosti naroda v smislu leta 1916, ampak o narodih. Kar piše *Partizan v Oruro, Slobodna Jugoslavija* v BsAs, *Slobodna Riječ* v Pittsburgu, je samo odblik tega, kar je v Jugoslaviji in za Moskvo "fix und fertig". V Južni Ameriki, daleč od domovine, ne vedo, kaj doma nastaja. Lahko, da pade Mihajlović pod sodbo Trotskija. Vse je odvisno od Srbov in od tega, kakšne nasvete bo Tito dobival iz Moskve.³⁸

Po kongresu, ki se je izrekel za Titovo NOB in obsodil Mihajlovića, je v JNO v Arg. nastalo vprašanje, kaj narediti z Mihajlovićevo sliko v pisarni. Samo trije odborniki so pisno zagovarjali odstranitev slike; dva sta se izrekla, da se pokoravata volji večine; štirje so glasovali za to, da slika ostane na svojem mestu (Gogolj, Ivanović, Laković in ?); ustno so se izrekli: eden za večino; dva, da se odstrani; trije se niso izjavili. V celem torej: 5, da se odstrani; 4, da ostane; 3, da se pokoravajo večini; 23 jih ni odgovorilo. Zaradi enega glasu "večine" petih nasproti 27 ali 30, so sliko odstranili!

S tem v zvezi je zanimivo pismo arh. Sulčiča (15.2.1945), v katerem sporoča predsedniku JNO: "...i ako je moje uvjerenje da general Draža Mihajlović nije izdajnik, već naprotiv jedan jugoslovenski borac koji je na početku rata sa hrabrošću branio svoju Otadžbinu, a to že se najbolje dokazati vremenom kada se duhovi smire, ipak dajem moj glas da se njegova slika odstrani iz društvenih prostorija, jer primjećujem da se zbog njegove slike mnogi članovi danomično odalečuju iz redova J.N.O."

Znak spremembe gledanja je tudi pismo predsedniku *Slobodne Jugoslavije* v Mehiki (19.12.1944), v katerem JNO v Argentini poroča, da ima (skoraj) 40 pododborov in nad 3.000 aktivnih članov, da so zbrali v 3 letih in pol okrog 110.000 pesov (okrog 27.000 dolarjev), predvsem pa čestita *Slobodni Jugoslaviji* k njihovu delu, o katerem so slišali na kongresu v Antofagasti, posebno zaradi izdaje knjige o maršalu Titu.

37. Motili so se stalno v zamenjavanju centralizma z jugoslovanstvom in federalizma z razkrojem ali s komunizmom; dejansko pa je zmagal komunistični "federalizem", ki je bil pretežno srbocentralističen.

38. Tudi v tem se je OO JNO v Arg. motil, vsaj po letu 1948, ko se je Titova Jugoslavija začela (iz koristolovskih razlogov?) odaljevati od Moskve, čeprav je zmeraj poudarjala svojo komunistično pravovernost.

d) Leta 1945

Dopisovanje v tem letu je precej zajetno. Vendar je bilo več stikov z drugimi OO ali Gl. upravo JNO za JA, kot pa z odseki.³⁹ Mapa je razdeljena na dvoje: Čile nam, Mi v Čile. Glavna uprava je poslala precejšnje število okrožnic in več dopisov. Nekaj primerov:

V okr.št. 7 (24.2.45) sporočajo, kako se je sestavil Gl. odbor. Vztrajajo na tem, da nočejo koruptne londonske kraljeve vlade, hvalisajo pa "Tita in njegovo hrabro vojsko".

V 10. okr. (14.4.45) govorijo o Titovem potovanju v Moskvo. S tem v zvezi pa omenjajo več brzojav s čestitkami.⁴⁰ Zahtevajo vrnitev vsega slovanskega ozemlja, celo Burgenlanda (sic!, to se pravi, Gradiščanskih Hrvatov). Protestirajo proti priznanju Italije kot zaveznika, kar da je dosegla po posredovanju La Guardie.

OO Čile v pismu 8.5.45 (s prilogo brzojavke maršalu Titu v London) izraža veselje nad osvoboditvijo Trsta, Gorice, Reke, Tržiča (piše: Monfalcone), in pričakuje skorajšnje osvoboditve Istre in Primorske.

Mihailo Ivanović, bivši predsednik odseka iz Comodoro Rivadavia, je v pismu 16.5.45 izrazil, da je vesel, ker je domovina svobodna, s čimer so dosegli svoj cilj in zato uradno ne obstajajo več kot organizacija. Žal mu je le, da so se tisti, ki so se veselili nad razpadom Jugoslavije, sedaj prelevili v največje zagovornike sedanje Jugoslavije. On pa bo ostal zmeraj, kar je bil.

Že z rdečo peterokrato zvezdo na vrhu uradnega dopisa piše OO Čile 1.6.45, da ni mogel razmnožiti Arčičevih fotografij o (partizanski) Jugoslaviji; vendar naj se mu oprostijo v njihovem imenu in mu čestitajo k tako patriotskemu delu!

Že sem omenil, da so 21.7.45 izjavili, kako da jim niti na misel ne pride, da bi se priključili Udruženju Slobodna Jugoslavija.

39. Je pa v arhivu več izrezkov iz dnevnega časopisja, ki omenjajo pomembne dogodke. Npr., izrezek iz dnevnika *El Mercurio* (Santiago de Chile, 28.5.45) *O neki predpostavljani resnici o Trstu* (Alrededor de una supuesta verdad sobre Trieste).

40. Človek bi se vprašal, zakaj, če ne bi videl in doživel tolikega klečeplazenja v diktatorskih režimih.

Od vlade so dobili potrdilo, da je JNO edina priznana organizacija.⁴¹ Pismo končava s partizanskim pozdravom Smrt fašizmu itd.

Predsednik Gl. uprave v JA, Goić, je 15.9.45 sporočil, da so londonski izseljenci brzojavno zahtevali priključitev k Jugoslaviji vsega ozemlja onstran Soče, vključno Trsta Z italijanskim predlogom, da naj se Trst internacionalizira, Italija priznava, da nima pravic do Trsta. Vsi odbori naj pošljejo brzojavke zunanjim ministrom peterih velikih "posebno Molotovu, ker kot najvišji predstavnik slovanskih narodov zagovarja naše zadeve".⁴²

Z argentinske strani so odpisavali, pošiljali blagajniška poročila in poročila o pošiljkah, vendar pa se je razmerje ohladilo. Dejanjsko je OO JNO v Arg. že nekako sredi leta začel razmišljati o razpustitvi. Res so to storili v prihodnjih mesecih in zadevo sporočili v Čile.

Dne 30.12.45 je poročal OO JNO, da so se razgovarjali o bodočnosti svoje org. v Arg. in prišli do zaključka "da je naš pokret izvršio zadatak koji si je postavio prilikom svog osnutka". To so sporočili preko Goića in Šimunovića, a niso dobili nobenega odgovora. Na seji OO so soglasno sklenili, da 31.12.1945 (po 4 letih in 7 mesecih dela) "likvidirajo" organizacijo, in da se izroči preostali denar, umetniške slike, fotografije, klišei, pisarniški material in razmnoževalni stroj **Jugoslovanskemu domu**, ki naj bi bil reprezentančna organizacija tukajšnje skupnosti.

Toda šele 11.2.46 je likvidacijski odbor JNO v Argentini (Mikuličić, Sulčić) potrdil prejem pisma od Gl. uprave JNO v Južni Ameriki. Iz tega pisma sledi, da v Čilu niso prejeli dopisa z dne 31.12.45, s kateri je argentinski OO naznanil razpustitev JNO v Arg., zaradi česar so jim ga znova poslali priporočeno. Ta rešitev (o razpustitvi) se jim je zdela najprimernejša. Dokler se je bilo treba boriti proti ustašem in fašistom, so to delali

41. Sprašujem se: priznana kot kaj? Saj se je vojna že nehala, Jugoslavija bi naj bila osvobodjena, s čimer bi naj bil dosežen namen JNO. Niso pa bili doseženi ne tako drugotni nameni nove vlade, ki je hotela vse trdno imeti v svojih vajetih, kar pa bi bilo najlažje, če bi obstala ena sama priznana organizacija.

42. Seveda so se tudi v tem motili. Italija je s predlogom o (zanjo začasni) internacionalizaciji hotela samo pridobiti nekaj časa. Kako so pa Molotov in Tito s svojimi pristaši (E. Kardelj) branili slovenske meje, je pa tako zadosti znano.

z vsemi svojimi močmi. "Na žalost, danas bi nesretne prilike koje vladajo u ovdanašnjoj našoj koloniji zahtjevale borbe frakcija, personalizma i ličnih ambicija, a u takove se borbe nitko od nas ne želi upustiti. Nasprotno, mi svi želimo da svako legitimno i patriotsko nastojanje ima najveći uspjeh." Čestitajo čilski Gl. centrali k uspehu pri pošiljanju pomoči v domovino. Kot vedno, pa tudi sedaj pozdravljajo z jugoslovenskim (torej: ne partizansko-komunističnim) pozdravom.

SLOVENSKA DRUŠTVA IN SLOVENCİ TER JNO

a) Slovenska društva

Dne 18.8.1941 je OO JNO izrazil v pismu osmim slovenskim društvom (in nekaterim drugim), da je toliko prireditve na škodo skupnosti in društvom samim: Na to pismo so v slovenščini odgovorila skoraj vsa slovenska društva. Večina pravi, da bo upoštevala to željo.

OO JNO v Arg. je poslal pisma raznim ustanovam in podjetjem za pomoč četnikom, jetnikom in ranjenim. Pisma so prejela tudi nekatera slovenska društva. Odgovori na to so največkrat izgovori. Tako, npr., **Slovenski dom** (18.6.41) pravi, da so prezaposleni za sodelovanje; izražajo upanje, da bodo člani JNO še naprej sodelovali na njihovih prireditvah; pomagati pa ne morejo, ker članstvo sestavljajo sami ubogi delavci, ki nekateri niti društvene članarine ne zmorejo; v poštev bi prišla edino prostovoljna skrinjica za Rdeči križ (to je eno redkih slov. besedil).

Že leta 26.10.1941 je bilo ustanovljen Odbor Slovencev in Hrvatov izpod Italije. Vse kaže na to, da je bil Sulčić med ustanovnimi člani tega odbora. Nedvomno pa je, da je Sulčić s to ustanovo bil v rednih stikih in da je v okviru JNO večkrat zagovarjal odborovo pomembnost (npr., ob kongresih v Montevideo in Antofagasti). V arhivu je tudi ohranjeno zasebno, na roko pisano pismo arh. Sulčića (bolj hrvaško kakor slovensko) in sicer članu KP Bogdanoviću o Odboru Slovencev in Hrvatov izpod Italije, ki je bilo ustanovljeno 26.10.1941.

Po iniciativi britanskega poslanika je OO JNO poslal pismo s prošnjo za podporo zavezniškim silam (25.8.41). V arhivu je precej listin z imeni in prispevki. Nekateri so odgovorili nepovoljno, npr. **Jugoslovansko društvo Samopomopoč Slovencev** (na roko, 1.9.41, v kaj slabi slov.); prav tako **Sociedad Eslovana de Socorros Mutuos** (Simbrón 5148) z resničnim razlogom

(ali tudi s pretvezo?), da jim pravila prepovedujejo vsako politično idejo, delovanje itd.

Ohranjen pa je dopis Slovenske krajine (Almafuerte 358, Avellaneda), v slovenščini, s katerim pristopajo k JNO. Povabili bodo tudi svoje člane, članice pa so prezaposlene z vsakdanjim delom, da bi mogle plesti (brez datuma). Preds. Šeruga.

V brošuri *Comité Pro Unión de los Eslavos en la Argentina*, izdani ob prvem velikem slovanskem festivalu dne 22.3.1942, je omenjenih 26 sodelujočih ustanov. Od teh so 3 slovenske: **Hogar Esloveno** (Sociedad Mutual de Socororos Mutuos), **Sociedad Eslovena de Socorros Mutuos** in **Ljudski oder** (Soc. Cult. Eslovena).

Sodelovale pa so še druge ustanove s sicer majhnimi in občasnimi prispevki. Sem pa tja se najde v arhivu povabilo na kako slovensko prireditev za zbiranje prispevkov za Jugoslavijo. (Npr., pismo s programom **Skupnega prireditvenega odbora slovenskih društev za solidarnostno prireditev 7.12.41.**)

Štiri slovenska društva so 5.7.1942 sporočila OO JNO, da so ustanovili **Zvezo jugoslovanskih društev v Argentini**.⁴³

Ob izjavi OO JNO v Argentini v zvezi s kongresom v Urugvaju, je **Slovenski dom** (Prosvetno Gospodarsko Podporno Društvo) 14.maja 1943 poslal v slovenščini dopis št 60, v katerem pravi:

"Ugledni odbor!

Z ozirom na Vašo okrožnico katero ste nam poslali v podpis, katera obsoja izjave jugoslovanskih delegatov na Vseslovanskem kongresu, ki se je pret. m. vršil v mestu Montevideo, Vam izjavljamo da naše (društvo) omenjene okrožnice ne more podpisati iz raznovrstnih razlogov katere bi bilo predolgo navajati.

SD izraža popolnoma solidarnost do J.N.O. ter ji bo šel na roke v bodoče, upamo da bo ugledni Odbor J.N.O. znal pravilno tolmačiti naše stališče ter tega nam ne bo štel v zlo. Vas pozdravljamo z društvenim pozdravom.

Za odbor F. Kavčič(?)"

43. Gre za tisto Udruženje, v katerega se potem ni hotela vključiti niti čilska niti argentinska JNO, malo preden je argentinska prenehala obstojati. S tem so se do neke mere častno rešili kasnejših težav z vlado, tako, kot jih je imela znana Unión Eslava.

Na nekem dokumentu piše Proyecto esloveno. Na roko je dodano: govor na proslavi ob "osvoboditvi" Beograda (18/10/44.). Govor je verjetno Sulčičev. Začenja z "Hermanos Eslavos!" in pravi med drugim v španščini⁴⁴:

"Prišli smo, da praznujemo največji dogodek v naši daljni domovini.../ To pomeni, da bo kmalu dejanstvo popolna osvoboditev naše rodne zemlje, po zaslugi prizadevanja naše nezmagljive Narodno osvobodilne vojske, katere voditelji Tito, Ribar, Vidmar in drugi so v najbolj tragičnih trenutkih naše zgodovine znali združiti vse sile, ki ljubijo svobodo, in to z edinim namenom: osvoboditi Jugoslavijo okupatorja in izdajalcev.

Slovenci! Tudi mi smo del te slavne in mučene Jugoslavije, smo ponosni na to, da spadamo v to družino...."

Potem izraža upanje, da bo 1/3 zemlje, ki je bila pod tujcem, vrnjena v celoto, našteva nekaj pisateljev, ki so navdihnili zadosti duha za sprejetje velikih žrtev. In poziva, naj se združijo v pomoči s pošiljanjem ladij žita in oblačil.

b) Posamezni Slovenci

Je nekaj pisem, ki jih je OO poslal Slovincem s povabilo za vstop v JNO: Antonu Sinigoju v Cinco Saltos, Hrastetu v Gral. Conesa itn. Hraste, npr., je odgovoril, naj se obrnejo na druge, in daje priimke, ker da on ni reprezentativna oseba. V arhivu je mogoče nekajkrat opaziti, da so zgolj finančne zadeve, predvsem osnutki za finanjske akcije, večkrat napisane v slo-venščini (npr., mapa 1 JNO pod črko Z).

Je nekaj popolnoma zasebnih pisem; npr. Zahvala v slovenščini zakoncev Katice in Cirila Jekše za sožalje ob smrti njune hčerke Irene. JNO se je na konzulatu ZDA zavzela za enega svojih ustanoviteljev, Gregorja Zidarja.

44. "Hemos venido para celebrar el acontecimiento más grandioso de nuestra lejana patria (sic!).../ Esto significa que muy pronto será una realidad la liberación total de nuestro suelo patrio, gracias al esfuerzo de nuestro indomable Ejército de liberación nacional, cuyos dirigentes Tito, Ribar, Vidmar y demás supieron, en los momentos más trágicos de nuestra historia, unir a todas las fuerzas amantes de la libertad, con el único fin: de liberar a Yugoslavia del invasor y de los traidores. / Eslovenos: Nosotros que también somos parte de la gloriosa y martirizada Yugoslavia, somos orgullosos de pertenecer a esta familia..."

Zanimivo je kratko hrvaško pismo Sulčičevega sina Fedorja (28.3.43), s katerim pošilja denar, ki ga je za Rdeči križ zbral "moj tatice".

Pri JNO je bil pomemben sodelavec tudi Vigor Domicelj, ki je deloval v propagandnem oddelku, čeprav se je sprva izgovarjal, da ne zahaja v skupnost in da ga nihče ne pozna; potem se je zaradi dogodkov leta 1943 oddaljil do srede leta 1944 (pismo 20.10.41 in poročilo OO JNO v Arg. Gl. Upravi v Čilu, dec.1944).

c) Izseljenski duhovnik Janez Hladnik

V arhivu se večkrat najde kakšna omemba o Hladniku, ali pa njegova vabila na obrede ob Vidovdanu, praznovanju Zedinjenja, "osvoboditvi" Beograda itd. Nekaj primerov:

- Janez Hladnik vabi k božji službi na Dan Zedinjenja in k prošnji za trpečo domovino in kralja, 22.1.41.
- Dne 27.3.42 vabi k maši na spomin 6. aprila, ko je domovina toliko izgubila. Na to OO odgovarja 8.4.; čestita mu k njegovi drži, prosi pa ga tudi, da, če more, naj na lep način opozori mons. Copella (buenosaireskega nadškofa), da je nasedel pavličevskim ustašem s praznovanjem hrvaške samostojnosti in 1300-letnice pokristjanjenja Hrvatov.
- Hladnik spet povablja k maši na Vidovdan, 22.6.42; spominja, da po Velikem petku pride Vstajenje.
- Dne 27.3.43 vabi k maši na spomin 2. obletnice prevzema oblasti kralja Petra II, 4.4.43 ob 11.
- V zapisniku, ki ga v pismu 22.6.43 omenja OO JNO, je bilo na seji sporočeno, da "iseljenički svečenik" Janez Hladnik vabi k maši za Vidovdan, dne 27.6.43 ob 11 v cerkvi Santa Rosa.

Ponavljam, da je Hladnik vedno pisal v hrvaščini, kljub temu, da so slovenska društva in nekateri zasebniki navadno pisali JNO slovensko.

Vendar se je moral Hladnik nekoč javno opravičevati zaradi zamenjave zastav, ker je namesto samo jugoslovanske cerkovnik postavil ob oltar hrvaško in srbsko. Dne 30.11.1943 je Hladnik v šp.(s precej napakami) pisal predsedniku OO JNO, da se noče opravičevati, ker je on sam odgovoren za vse, kar se je zgodilo z zastavo. Sodi, da nihče ne more dvomiti o njegovih

domovinskih čustvih, in trdi, da nista bili srbska in hrvaška zastava, ampak sta bili samo napačno postavljeni jugoslovanska in slovenska. To se je zgodilo, ker je bilo premalo časa, da bi nadziral vse, zastavi pa je postavil župnijski služabnik. Prisotnost slov. zastave je bila samo posledica iste naglice, ker služabnik ni videl, da sta bili obe zastavi skupaj in je postavil obe. Prosi torej OO, da sprejme razlago, da se je vse to zgodilo brez kakršnegakoli slabega namena, ne z njegovim drugotnim namenom, ne kot kaka napaka s strani jug.oblasti. "Por otra parte me alegra ver el cariño sincero para el símbolo de nuestra Unión Yugoslava, de parte de los que han observado con dolencia este error y solo lamento, de no haberme nadie avisado con tiempo, para rectificarlo.⁴⁵" Pismo sledi v enakem "jugoslaven-skem!" tonu.. – Za tem je odpravnik poslov poslal Osrednjemu odboru JNO pismo s Hladnikovim pojasnilom, s čimer sodi, da se je nehal incident.

Hladnik pa je doživel tudi hud napad od nekega hrvaškega frančiškana. V arhivu je izrezek iz časopisa (brez imena, brez datuma), ki objavlja pismo tega frančiškana. Pravi, da ni nič bolj žalostnega na tem svetu, kot to, da slepec vodi slepca. Duhovniki bi morali biti luč sveta, ne pa se dati zapeljati po temi. Tak da je Janez Hladnik, kaplan pri sv. Rozi in slov. duhovnik, ali, kot ima sam raje, jugoslovanski duhovnik, ki je po iniciativi jugoslovanskih skupnosti – če se izključi Hrvate in dobre slovenske katoličane - daroval mašo zaradi osvoboditve Beograda. To ne bi bilo čudno, če bi Beograd osvobodili Angleži ali Severnoamerikanci, so ga pa Sovjeti in titovci, ki so prav tako komunisti. Komunisti so v Rusiji pobili 15.000 popov in 8.000 katoliških duhovnikov, pred kratkim so iztrebili katoliške duhovnike v Bolgariji in Romuniji, obenem z vsemi izobraženci, ki so bili proti komunizmu. To Hladnik dobro ve, saj *Duhovno življenje*, ki ga on urejuje, objavlja avg.1944 pismo, ki poroča, da so komunisti v Sloveniji doslej porušili 10.000 hiš, požgali 200 naselbin in 100 šol, umorili 20.000 Slovencev, med njimi Hladnikovega brata. Pobili so tudi 87 duhovnikov. Voditelj slovenskih komunistov, Kardelj, je napovedal, koga vse bodo morali biti pobiti v Sloveniji... (Članek je še precej daljši in se nadaljuje v tem tonu.)

45. Sicer pa me veseli, ko vidim iskreno čutenje do simbola naše Jugoslovanske Zveze s strani tistih, ki so z bolečino opazovali to pomoto, in samo obžalujem, da me nihče ni do časa obvestil, da bi popravil zmoto.

GLAVNI VTISI

Pregled izjav, razglasov, raznih poročil in dopisovanja v arhivu JNO – ne pa zapisnikov sej in občnih zborov, ki jih ni v Sulčičevi zapiščini -, ki sem ga imel na razpolago, zadostno priča najvažnejše: JNO je izpolnila namen, ki si ga je zastavila.

Spoštovanja vredne so tudi glavne osebnosti v OO, ki so se zavedle, da je po osvoboditvi Jugoslavije izpod jarma okupatorjev dozorel čas za razpustitev organizacije. Ako bi bili sklenili delovati še naprej v karkšnikoli obliki, bi bili nedvomno padli v novo suženjstvo novemu in še hujšemu okupatorju; bili bi pa tudi ogroženi v Argentini, v kateri novi režim ni dovoljeval delovanja komunizma in njegovih sopotnikov. Poleg tega so sami jasno izrazili, da bi nadaljnji obstoj in delovanje nujno vodilo OO JNO, da bi zavzel stališče v tako razdeljeni skupnosti in s tem kar verjetno še povečal razcepljenost in spore!

Priznati je treba, da so bili v času svojega obstoja izredno delovni, ne samo v dopisovanju, ampak tudi v pripravljanju prireditev, najsibo ob nekdanjih pomembnih državnih praznikih in obletnicah, ali pa pri zbiranju prispevkov za jugoslovansko vlado, vojsko, vojne ujetnike, ranjence, vojne sirote itd.

Nedvomno je bilo **pravilno, da je bila JNO v skladu s svojo ustanovno listino in Pravili nadstrankarska. Žal pa je preveč poudarjala jugoslovanstvo, ne le kot skupno državo tedaj še treh južnoslovanskih narodov, ampak: ena država, en kralj, en narod. Narod so pojmovali dvoumno, kar ni splošno srbohrvaško, saj narod zanje pomeni ljudstvo, za narod v slovenskem pomenu pa uporabljajo izraz nacija.⁴⁶ Še nevarnejše pa je bilo poudarjanje na neplemenskem značaju JNO, s čimer je ponižalo vse Jugoslavijo sestavljajoče narode na nižjo raven. Ob tem so dejansko pozabili – če so sploh hoteli vedeti za to! -, da je 29. oktobra 1918 nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, 1. decembra 1918 pa se je izvedlo nekako nasilno zedinjenje v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, dokler se ime ni pod diktaturo Aleksandra I. leta 1930 spremenilo v Kraljevino Jugoslavijo.**

46. Ta izraz je sprejel v pomenu "državni narod" tudi dr. Ivan Ahčin, Sociologija, Družabna Pravda, Buenos Aires, 1955, II.1, 284.

Izredno moti, da so, morda kot posledica poudarjanja na enem narodu, vztrajali na eni sami, jugoslovanski zastavi, pa tudi na enem samem, "jugoslovanskem" jeziku. Skoraj vse uradno pisanje JNO je v tim. "jugoslovanskem jeziku", kolikor ga ni v španščini (ali v drugih omenjenih jezikih). OO sam se je večkrat tako izrazil ali zapisal - morda zaradi nevednosti argentinskih in drugih cenzorjev pa poštarjev.⁴⁷ Ta jugoslovansščina pa je bila seveda srbohrvaščina.⁴⁸

Priznati je treba in izraziti naše občudovanje slovenskim društvom in posameznim Slovencem, ker so navadno pisali slovensko, čeprav jim je JNO vedno pisala ali odpisavala srbohrvaško in v časih špansko.

Že sem omenil nespametno, neutemeljeno in nepotrebno nasprotje, ki je nastalo zaradi neutemeljenega stališča JNO: neplemenska JNO proti plemenskemu partizanstvu, kot je JNO zaničevalno imenovala kmalu za njo nastalo nasprotno stran. Že v imenovanih šestih točkah iz leta 1942 se je JNO izjavila za centralizem proti federalizmu. Na na tem stališču je vztrajala tudi po jugoslovanskem kongresu v Antofagasti leta 1944. V tem so šli tako daleč, da so vsaj do srede leta 1943 najprej imeli vse narodno zavedne Slovence, Hrvate in celo Srbe za komuniste. Zato pa, da bi mogla ostati v novi Glavni upravi za vso Južno Ameriko, odobreni po novi Šubašičevi vladi, se je kasneje JNO izgovarjala s tem, da bo o notranji ureditvi Jugoslavije odločal "jugoslovanski narod" v domovini. In tako je končno - hote ali nehote - JNO sprejela kakršnokoli jugoslovansko vlado (seveda brez kralja!), ali kakršenkoli režim, kot da bi taka vlada ali tak režim imela za prvi namen "čuvati Jugoslavijo" takšno, kakršna je bila leta 1918 ali morda 1938-1941. V tem so nedvomno bili člani Osrednjega odbora dosledni, zvesti načelom svoje ustanove. Toda to ne izključuje, da ne bili še bolj naivni. Kar pa nikakor ne zmanjša njihovega delovanja, kljub njihovemu sicer načelno trdnemu, a popolnoma

47. Vsi povojni slovenski izseljenci vemo, koliko nas je stalo, da smo Argentincem nekako vbili v glavo, da ni ne jugoslovanskega naroda ne jugoslovansščine, ampak samo Jugoslavija s štirimi narodi (in s še nekaj več jezikov), a z enim samim državljanstvom. In da smo mi Slovenci, ki govorimo slovensko, Jugoslovani pa da niti po državljanstvu nismo več.

48. Na mojo srečo je večina v tem jeziku napisanega v latinici; kar je v cirilici, je navadno pisano na roko, zato pa silno težko razberljivo.

zastarelu stališču. Kar pa je treba posebej podariti, je odločitev OO za takojšnjo, še pravočasno razpustitev JNO ob koncu vojne, in to vedno z istim namenom: preprečevati prepire in spore ter iskati edinosti.

Skratka: JNO je opravila pomembno delo med 2. svetovno vojno. Zaznala in javno je obsodila tudi začetek komunistične revolucije, a je upala (kot mnogi protikomunistični borci v domnovini), da bodo zahodni zavezniki zadnji čas spremenili svojo strategijo in taktike. Seveda jim je njihov idealizem preprečeval, da bi dojeli vse okoliščine in zahrbtno delovanje nasprotnikov. Ker ni prišlo do pričakovane spremembe zavezniškega stališča, pač pa se je to popolnoma zavzelo za sprva nasprotno stran, je JNO zaradi svojih značilnosti skoraj nujno sprejela od zgoraj (zavezniki, kraljeva vlada) vsiljene spremembe, samo zato, da bi ohranili edinost sodržavljanov, odsekov in članov JNO. V tem je neka tragična veličina JNO, ki se morda najbolj izkazuje ob volitvi odbora o odstranitvi slike gen. Draže Mihajlovića, kjer je Sulčičevo pismo pravi biser. Toda nikdar niso na Mihajlovićevo mesto postavili Tita. Zvesti svojem cilju "pomagati pri osvoboditvi Jugoslavije", so takoj po vojni razpustili svojo organizacijo, predvsem zato, da ne bi bili postali nezvestno orodje v rokah brezvestnih krivcev obrekovanja, sporov in rodomorov med brati in bratskimi narodi. In nikoli niso sprejeli propragandni pozdrav o smrti fašizma in svobodi narodu, ampak so do konca svojega delovanja pozdravljali "z jugoslovenskim pozdravom".

Haedo, 12. marca 2003.

OPOMBE:

Edini vir za gornji spis je del arhiva JNO, ki ga je arh. Sulčič leta 1971 izročil v varstvo SKA. Ker bi natančen popis navedb vzel preveč prostora, po drugi strani pa obstoji zdaj pri SKA na razpolago popis tega arhiva, se omejujem za vsak podnaslov na označitev strani v imenovanem popisu.

Splošno: 3, 9; 54

Zunanje in notranje težave:

leta 1941: 4, 10, 24, 28-29, 31, 37, 38, 49, 52;

leta 1942: 3-7, 9, 10, 16, 17, 22-36, 38, 41-47, 49, 50, 53;

leta 1943: 3, 5-10, 12-16, 22-25, 26, 28, 30, 47, 48, 51-53, 56;

leta 1944: 3,7-10, 12-14, 16-20,18-23, 29, 40-51;

leta 1945: 7-9, 16, 36, 37-39, 40-45, 47-48, 54;

Slovenci in slovenska društva:

društva: 6, 10, 14-17, 21, 28, 29, 33, 34, 44, 48;

posamezniki: 11, 13, 15, 16, 17, 21, 29-32, 34, 35, 38, 39,
41, 50, 51;

msgr. J. Hladnik: 10, 12, 13, 14, 21, 30, 33, 35, 36, 38, 49.

JURE VOMBERGAR

MARKO KREMŽAR: *LETO BREZ SONCA*

Razmišljanja ob predstavitvi knjige

Lani je v založbi Družina izšla nova knjiga dr. Marka Kremžarja z naslovom: *Leto brez sonca*. To je knjiga spominov na tisti del njegovega življenja, ki se začne z begunsko potjo na Koroško in konča z odhodom v Argentino. Tako povedano, bi kdo mislil, da je bila njegova usoda enaka mnogim tisočem, ki so v maju 1945 zapustili domovino. A Kremžarjeva je bila čisto nekaj posebnega, zlasti to velja za prvo leto in pol po t.im. osvoboditvi. (Besedo 'osvoboditev' še danes uporabljajo ne le potomci komunistov, ampak tudi pisci v katoliških knjigah in revijah v Sloveniji! Pač ena od mnogih dolgoletnih posledic pranja možganov).

Da se je Kremžar odločil popisati ta del svojega življenja, je moralo preteči več kot 55 let. Zakaj in kako, kakšne pomisleke je imel, je povedal v uvodu: kar se je zgodilo njemu in njegovim sotrpinom, je bilo prehudo, da bi se moglo povedati z normalnim človeškim jezikom, presega možnost ubeseditve. (Podobno je občutil tudi Marjan Tršar, ki svoje pričevanje v knjigi *Dotik smrti* podaja v tretji osebi). Vendar se je Kremžar v gotovem momentu le odločil, da bo obudil spomin in podal svoje pričevanje. Enega od njegovih razlogov za končno odločitev pričevanja sem tudi sam doživel pred štirimi leti, ko sem spremljal skupino abiturientov Srednješolskega tečaja Rast 28 v Slovenijo in smo nekaj dni bivali v Škofovih zavodih v Št. Vidu nad Ljubljano: nikjer nisem videl nobenega obeležja, nobenega vidnega spomina na povojno komunistično mučilnico in enega največjih koncentracijskih taborišč na Slovenskem. Kremžarja je prizadelo predvsem to, da gojenci zavoda o povojnih komunističnih grozodejstvih niso ničesar vedeli, ker jim tega nihče ni povedal oziroma, da je o tem pač malo napisanega. V Sloveniji danes zavestno zamolčujejo ali celo brišejo vse, kar bi spominjalo na komunistično divjanje med vojno in po njej. Ko je bil

pred leti pri nas jezuit iz Ljubljane, sem ga vprašal, če bodo ohranili v jezuitom pravkar vrnjeni cerkvi Sv. Jožefa kak del cerkve, ki bi pričal, da je bila cerkev skozi 60 let oskrunjena, spremenjena v filmski atelje, se je mož zelo razburil. Ne vem, kaj ga je tako razhudilo, verjetno je imel moje vprašanje za provokacijo. Vsekakor, cerkev da bodo obnovili, je rekel, kot da se ni nič zgodilo. Če primerjam z drugimi: kaj bi rekli Judje, če bi občinske oblasti v nacističnem uničevalnem taborišču Auschwitzu napravile odlagališče za smeti, stezo za motorne dirke in vadišče za golf, kot pri nas v Teharjih? Ali veselice s plesom, kot pri nas *Slovenska izseljenska matica* na Škofjeloškem gradu? Kot vem, je v Auschwitzu, Dachau-u, Buchenwaldu in drugih nacističnih koncentracijskih taboriščih vse ohranjeno, kot je bilo najdeno ob koncu vojne in ne dovolijo v bližini niti kakega kioska za jed in pijačo, celo gradnjo samostana redovnic so v bližini enega od omenjenih taborišč prepovedali. **Kako to, da je samo pri nas drugače?**

Avtor knjige, dr. Marko Kremžar, me je prosil, da bi njegovo knjigo predstavil naši publiki. Moram tudi tokrat povedati, da se ne čutim usposobljenega opraviti kako ocenitev napisanega, lahko pa povem, kaj me je ob branju dirnilo, presunilo ali kakorkoli vzbudilo pozornost.

Odhod iz Slovenije na Koroško je bil že večkrat opisan v spominih takratnih beguncev in se Kremžarjev bistveno ne razlikuje od njih. V zadnjem času sem bral nekaj obširnih, sicer še neobjavljenih dnevnikov: dr. Julija Savellija, prof. Božidarja Bajuka in Jožeta Vombergarja, mojega očeta. A nekaj dogodkov je v Kremžarjevem opisu, ki bi jih rad posebej izpostavil.

Najprej slovo od domačih. Poleg drugih se je Marko prišel posloviti od družine strica dr. Karla Capudra. V revoluciji so Capudrovi že leta 1943 izgubili dva sina, Danila in Jela. Ko je Marko prišel, so že vedeli, da se je družina Kremžar odločila za beg. Stric Karel je zmajal z glavo in jasno je bilo, da tega ne odobrava. Poslovili so se. »Bog ti daj srečo, Marko. Jaz se nimam česa bati. Mi ostanemo,« je dejal stric. Kremžar tega stavka ne komentira. Kasneje (100 strani zatem) zvemo, kaj se je zgodilo z njimi. »Tetka Ela je imela v zaporih mojega strica Karla in hčerko Donato.« Malo zatem pa še: »Hčerko Cveto so zaprli kasneje. Na sodnem procesu je pogumno branila svoje prepričanje in branila čast svojih ubitih bratov in očeta, ki je bil zaprt. To jo je stalo več let zapora in nato še preganjanja.« Zvemo

tudi, da se je Donata pripravljala na poroko, nato, da so ženina ubili partizani in da se Donata ni nikdar poročila. Kremžar našteva vse to nekako neprizadeto. A treba je znati brati. Kakšne tragedije so to bile, kolika uničena življenja! Človek se zmrazi. In pravzaprav vse to zaradi prepričanja, da se eni Slovenci nimajo česa bati in zato lahko ostanejo, odidejo pa naj tisti, ki se imajo česa bati. Rad bi se ustavil pri tem. Take in podobne besede še danes, s pomočjo Angležev zmagovite komunistične revolucije, neprestano berem v pričevanjih in pismih bralcev v revijah *Družina* in *Zaveza*, da omenim le ti dve, ki sta nam miselno najbolj blizu, pritoževanja preganjanih in obsojenih, *da niso bili ničesar krivi*. Tudi v našem tisku sem našel te besede.

Kristjanu je od otroških let privzgojena zavest, da mora biti hudodelec kaznovan, in če je nekdo kaznovan, je pač zato, ker je nekaj hudega storil. Če pa ni ničesar hudega storil, ne more biti kaznovan in se nima česa bati. In še bi lahko preobračal besede v stavku. Sicer je že od pamtiveka tako, da se nedolžni nimajo česa bati in biti kaznovani, to je, biti zaprti, preganjeni, mučeni, ubiti. 'Pamtivek' pa se je končal z Revolucijo. Ta je ves dotedanji človeški red v svetu postavila na glavo. Prav v tem je srčika Revolucije! 'Kaznovala' je tiste, ki bi ji eventuelno lahko nasprotovali ali škodovali. In če so jih nato (domnevno krive) izpustili iz rok, ni bilo zato, ker bi ugotovili nedolžnost, ampak ker so ugotovili, da jim dotični niso več nevarni, bodisi da so jim do smrti pognali strah v kosti ali jih prepričali, da so revolucionarji, kot 'otroci tega sveta' ali 'žrebci zgodovine' (kot jih je imenoval Edvard Kocbek), najbolj brihtni in najbolj usposobljeni, da imajo oblast in da 'imajo prav'. Zanimivo je, da boljševiški ateisti, ki sami nikdar niso ničesar krivi, ker greha ne priznavajo in posledično tudi ne krivde, zavest o grehu in krivdi neprestano dopovedujejo kristjanom. Kristjani pa nekako ne moremo iz svoje kože in s tem komunisti zelo uspešno manipulirajo. Tisti kristjani, ki zaradi komunistov niso 'nastradali', nikakor ne morejo doumeti, jim ne gre v glavo, da bi bili Slovenci, ki so jih pobijali komunisti, le nedolžni ljudje, ki so bili *rdeči gardi napoti*. »Nečesa so morali biti krivi, nekaj že mora biti res!«, ponavljajo za boljševiki in menijo, da je tako mnenje krščansko, ker da je verjeti svojemu bližnjemu krščanska dolžnost in najbrž tudi krepost.

Kremžar ob neki priložnosti opiše, kako zgleda boljševiški 'res'. Ko je bil (že po vrnitvi v Slovenijo in sojenju) v deškem prevzga-

jališču, ga je nekoč ogovoril neznanec in mu pripovedoval, da je bila v župnišču v Mostah domobranska mučilnica, kar da je **na lastne oči videl**. Kremžar je prostor dobro poznal, ker je v njem med vojno igral namizni tenis in vedel, da je bilo to, kar mu je pripovedoval neznanec, izmišljeno. Pravi: »Kljub temu, da smo vedeli, da komunistična propaganda ne govori resnice, si do takrat nisem mogel predstavljati **popolne laži, izvite iz nič**. Pretiravanja, prikrivanja, olepšavanja so načini laži, ki si jih človek lahko predstavlja. **Popolna laž iz nič**, pripovedovana v osebnem pričevanju, pa se mi je zdela nekaj tako nenaravnega, da me je ob spominu nanjo še dolgo stresel mraz.«

Spomnim se podobnega pričevanja nekdanjega beograjskega nadškofa Perka. Pravil je, da je nekoč govoril z neko žensko, Srbkinjo, ki mu je zagotavljala, da je **na lastne oči videla**, kako je med vojno (kasnejši kardinal) Stepinac, lastnoročno pobijal srbske otroke...

Da so nekateri ljudje zmožni takih laži, je kristjanom pa tudi vsakemu normalnemu človeku **neumljivo**. T. im. klerikalci, ki med vojno niso verjeli komunistom, da se borijo za osvoboditev slovenskega naroda, so za partizanske kristjane, slabo misleči ljudje; namreč, ker niso verjeli svojim bližnjim, bratom boljševikom, so že samo zato krivi. Partizanski kristjani pa so jim verjeli in če so bili nato prevarani, menijo, da za to niso krivi. Še danes se ne zavedajo, (pa so bili opomnjeni!) da so imeli in imajo opraviti s posebno vrsto ljudi, za katere ne veljajo normalne, **od pamtiveka veljavne norme** obravnavanja ljudi. Za boljševike velja reklo, ki se ga spominjam iz otroških let: »**Lažejo, kot pes teče**«, in to vedno in povsod.

Dokler bo v Sloveniji med katoličani normalno in splošno take vrste presojanje komunističnega početja, **ni rešitve**. Če pa tako presoja tudi cerkvena hierarhija, pa sploh. Nekaterim cerkvenim ljudem se je (po končani drugi svetovni vojni) zdelo potrebno, da se opravičijo komunistom za eventuelne krivice, ki naj bi jim jih kdaj povzročili katoličani. Če primerjamo z drugimi narodi: še nikoli nisem slišal, da bi se italijanski škofje opravičevali rojakom fašistom ali nemški škofje bratom nacistom za krivice, ki naj bi jim jih kdaj povzročili katoličani. Španska Cerkev je izjavila, da ne bi bilo primerno in pravično, če bi prosila odpuščanja za vojni spopad, ker da je **v državljanski vojni bila Cerkev žrtev**. Tudi nisem slišal, da bi se Cerkev opravičevala v drugih nekdanjih komunističnih deželah. **Kako to, da je samo pri nas tako?**

Sprašujem se, kako da slovenska Cerkev ne pozove katoličanov, ki so sodelovali s komunisti v revoluciji in ki so **ideološko soglašali** z marksizmom-leninizmom, navkljub vsem papeškim okrožnicam in svarjenjem škofa Rožmana (naj poleg Kocbeka in njegovih, Koblarja in podobnih, imenujem tudi nekaj duhovnikov: Finžgarja, oba brata Tominca OFM, pleterskega priorja Edgarja, Janžekoviča, Trstenjaka - oba zadnja člana SZDL!), torej vse tiste, ki so posredno krivi za desettisoče pobitih nedolžnih rojakov, da prosijo za odpuščanje in popravijo krivice, kolikor se še dajo. **Slovenska sinoda bi mogla biti primerna priložnost**, a je prezrla to, za slovenski narod tako važno vprašanje. Vedno bolj sem prepričan, da naš problem pravzaprav niso komunisti, ki so pač to kar so, ampak **tisti katoličani na Slovenskem, ki niso kar bi morali biti**. Prepričan sem, da Revolucija ne bi nikdar zmagala na Slovenskem, če ne bi odločilno pripomogla k temu večina katoličanov. Nesporno je, da je bila večina partizanov, katoličanov. Menim, da je nujno, da se obsodi krivoverstvo katoličanov, simpatizerjev komunistične revolucije. Že 60 let se skuša omiliti razkol med t.im. progresivnimi katoličani in t.im. klerikalci ali papežniki, papisti, papinci, na ta način, da se o tem čim manj piše in govori. Razkol, ki se v Cerkvi pojavlja in ponavlja približno vsakih 500 let, (že v prvih 500 letih razna krivoverstva, arijanci, gnostiki; leta 1000 pravoslavni, leta 1500 protestanti, leta 2000 pa 'kristjani za socializem', ki kombinirajo Kristusov evangelij z marksizmom, gramšizmom, freudizmom in 'spolno revolucijo'), ta razkol se skuša danes premostiti s tem, da se daje obema (se pravi, 'boljševiškim kristjanom' in 'papežnikom') mesto v katoliškem tisku, v različicah apostolskega delovanja, pa tudi z imenovanjem oseb v cerkveni hierarhiji, čeprav to povzroča med božjim ljudstvom veliko zmedo in hude posledice na versko-nravnem, disciplinskem in ne nazadnje na političnem polju, a zgleda, da se ima to za manjše zlo. Nekdanji partizanski somišljeniki se v pomiritev slabe vesti odkupujejo z zidanjem in prenavljanjem cerkvá, obnavljanjem 'zlatih oltarjev', katere sicer znajo potomci rdečegardistov, v svojem blaznem, neumljivem sovraštvu do 'krščanov' (kot jih danes nazivajo), v prvi priložnosti, ko bo ves svet gledal drugam (kot je bilo ob koncu druge svetovne vojne), pognati v zrak, 'krščane' pa v kraške jame. Da predvidevajo to možnost, razodeva grožnja v naslovu njihovega filma: *Na svidenje v prihodnji vojni*.

Dejstvo, da je slovenska komunistična partija s pomočjo številnih katoličanov izrabila največjo nesrečo za slovenski narod, trojno okupacijo (Italijanov, Nemcev in Madžarov), česar ni bilo nikjer drugod v Evropi, za izpeljavo ideološke in razredne revolucije, česar ni bilo v tistem času nikjer drugod v Evropi in kar bi bilo v normalnih razmerah (na svobodnih volitvah!) nemogoče, imam za **neopravičljivo narodno izdajstvo** in je nujno, da ga zgodovina ovrednoti kot tako!

Kot beremo v zadnjem *Glasniku SSK* (št. 3-4, 2002) v pisanju dr. Petra Klopčiča o razgovorih z dr. Viktorjem Antolinom, je nadškof dr. Pogačnik izjavil: »Njo (namreč politično emigracijo) *pa kar odpišimo!*« Zato ni čudno, da se katoličani-*'Rožmanovci'*, med katere se štejem, **počutimo parije** v slovenskem svetu (ali kot pravi Antolin: *'povožena generacija'*) že več kot pol stoletja, žal pa predvsem v tem času **samostojne in demokratične republike Slovenije**. Naj omenim, da je pokojni msgr. Jože Škerbec v pogovorih z menoj večkrat boleče ugotavljal to *'odpisanosť'*, ko je ugotavljal, da v Sloveniji še danes ne vedo, kaj bi pravzaprav z nami, Slovenci v Argentini. Dokler bo heretik in zvodnik katoličanov Edvard Kocbek imel označen grob in v člankih vseh slovenskih katoliških publikacijah neizogibno referenčno mesto, škof Rožman pa ne imel pravice počivati v slovenski zemlji in bil neizogibna tarča sramotenja vseh slovenskih (tudi katoliških) zgodovinarjev, bi morali protestirati ne samo *'Rožmanovci'*, ampak vsa slovenska katoliška skupnost!

Ko v Argentini na slavnostnih govorih ob obletnicah slovenskih ustanov večkrat potožimo zaradi še vedno nepopravljenih krivic iz časa revolucije in po njej, zaradi zapostavljanj in sramotenj protirevolucionarjev, nas ne bi smelo motiti, če nas uradniki Republike Slovenije potem obtožijo, da *»pljuvamo na Slovenijo.«* Očividno so postboljševiki od svojih očetov prevzeli navado ali od svojih nadrejenih zahtevo, da kot v prejšnjem režimu, sebe in vladajočo garnituro enačijo z našo domovino Slovenijo.

—ooOoo—

Naslednji dogodek z begunske poti na Koroško, na katero so Kremžarjevi odšli posebej oče, sin Marko in mati s svojo sestro in ki mi je vzbudil pozornost, je bilo Markovo srečanje z očetom pred Ljubeljem. Zagledal ga je: *»Stal je na cesti v svoji temni*

obleki, z aktovko v roki in s črnim klobukom na sivi glavi.« A ne gre toliko za to, bi rekel, surrealistično, Cankarjansko podobo, ampak za naslednje srečanje s skupino kmetov, od katerih je eden Marka nagovoril: »Ali si ti sin gospoda Kremžarja?« Pokimal je. »Veš, povem ti, da boš vedel: tvoj oče je bil vso noč z nami tu pred tunelom. Nekaj sto beguncev nas je bilo, ženske, možje, otroci. Bali smo se, da vsak hip udarijo po nas partizani. Gospod urednik Kremžar nas je miril in s svojim zgledom dosegel, da se ljudi ni polastila panika. Vso noč je molil z nami na glas rožni venec. Do jutra. On je ostal z nami. Da boš vedel, kakšnega očeta imaš.« S temi kratkimi stavki je Marko prikazal osebnost svojega očeta, urednika Franceta Kremžarja, predsednika zbornice prvega slovenskega parlamenta 3. maja 1945, in mu postavil literarni in moralni spomenik, ki ga ne bi mogel noben marmorni.

Kremžar nato opisuje, kako se je begunska procesija bližala reki Dravi in napravi enega redkih komentarjev. Pravi, da je bilo v tistem času povsem nemogoče, da bi se mogel vrniti iz Celovca v Ljubljano škof Rožman. Ne bi prišel niti do Drave, ker je bila cesta neprehodna, polna beguncev. Že veliko črnila je bilo porabljenega s strani katoliških oporečnikov v Sloveniji za očitane škofu Rožmanu, da je ob koncu vojne zapustil Slovenijo. Nihče pa ne pove, kaj ga je čakalo, če bi ostal. Partizani so grozili, da če ga dobijo v roke, ga bodo vozili v železni kletki po Ljubljani, v zaničevanje in norčevanje nahujskane množice. To se ni zgodilo, niso ga mogli umoriti in njegove pozemske ostanke vreči kamorkoli. Nasprotno, v tujini je mogel napisati svoj zagovor (predstavljene dokumente ljubljanske škofije so boljševiki nekam skrili in še danes ne vrnili!), nato je skozi 14 let mogel bodriti svoje rojake, razpršene po vsem svetu in končno dobiti **označen grob**. Tega pač niso bili deležni nobeni nasprotniki Revolucije, ki so jih komunisti dobili v roke in pobili in prav to je verjetno, kar najbolj boli katoliške sopotnike Revolucije, da ima škof Rožman še danes označen človeški grob, čeprav v ZDA.

Gonja proti škofu Rožmanu se še po 60 letih ni plegla oziroma zgleda, da bo **prav on** odslej tarča tudi v mednarodnih forumih. Nedavno je izšla v Buenos Airesu knjiga: *La autentica Odessa. Fuga nazi a la Argentina*. Škofa Rožmana predstavi kot: »Gregory Rozman, notorio antisemita y criminal de guerra.« Kot pred 60 leti, je še danes škof Rožman **paradigmatična osebnost slovenske protirevolucije**. Ne general Rupnik, ampak škof Rožman.

Škof Rožman je tisti, v katerega se neprestano zaletava Spomenka Hribar, ideologinja sedanje postkomunistične vodilne garniture v Sloveniji, pa tudi zgodovinar France Martin Dolinar, nadškofijski arhivar v Ljubljani, ki ne izgubi nobene priložnosti, da ga zbada in sramoti (ne zamenjati z Francetom Dolinarjem, ki je živel in deloval v Vatikanu); no, sedaj pa prihaja škof Rožman še v zobe mednarodne levice. Vsi se dobro zavedajo (tudi mi se zavedamo!), da bi s pravično in resnično podobo medvojne prizadevanja škofa Rožmana dokončno propadel mit, konstrukt, vsa umetna avreola OF in NOB. Morda se bo to zgodilo leta 2007, ko bodo zgodovinarjem odprti in na razpolago vatikanski arhivi iz časa druge svetovne vojne. Zvedelo se bo, da je bil »Rožman edini škof v zasedeni Evropi, ki si je upal uradno intervenirati za judovske begunce v t.im. ljubljanski pokrajini in edini, ki je javno obsodil okupatorska in komunistična nasilja in to že leta 1942.«¹

—ooOoo—

Naslednji dogodek s Kremžarjeve begunske poti, ki me je posebej dirnil, je bilo končno srečanje z materjo in njeno sestro na Vetrinjskem polju. »Ko sem ju zagledal, sem skočil k njima in ju objel. Pa nista vrnila objema. Gledali sta me z odsotnimi očmi. Nista me prepoznali. Ata je stal ob strani in brez moči gledal na ženo in na svakinjo, ki sta sredi ljudi mokri in blatni gledali v prazno. V očeh ni bilo leska ne življenja. 'Zmešalo se jima je', mi je šinilo skozi možgane. V bližini sem opazil znanca iz Most. Žalostno, brez besed so nas opazovali. Niso vedeli kako naj pomagajo.« Kasneje je Marko zvedel, kaj se je zgodilo. Partizani so z minometalci napadli begunsko procesijo. Mama in njena sestra sta se zatekli v obcestni jarek in zgroženi čakali na izid napada. Preveč je bilo zanju. Potem zvedo, da so gorenjski domobranci pregnali partizane. A ženski sta ostali prizadeti. Skušam si predstavljati, koliko takih in podobnih primerov je bilo v tistih časih. Ljudje niso bili pripravljeni na take stvari! Zato me posebno pogreje, ko berem,

1. Iz govora dr. Petra Urbanca na spominski proslavi pri križu v Middlandu-ZDA, 8.septembra 2002, (Tabor 10-12,2002).

kako zgodovinar France Martin Dolinar danes očita slovenskima škofoma tistega časa, Tomažiču in Rožmanu, da nista bila pripravljena na to, kar je prišlo. Kdo, za božjo voljo, pa je bil pripravljen? Škofje, politiki, intelektualci, preprosti ljudje? Edini, ki so bili pripravljeni, so bili rdečegardisti, ki so se šolali v Moskvi in se vadili v španski državljanski vojni!

Po 14. dneh bivanja na Vetrinjskem polju pod zasilnim šotorom iz vej, je Kremžarjeva četa odšla proti Italiji - vsaj tako so mislili. Kaj se je zgodilo potem, je že velikokrat opisano. Kremžar je prišel v kazensko taborišče v Kranju, nato pa v Škofove zavode v Št. Vidu. Ne morem, ne upam si komentirati popisa trpljenja, ki so ga izvajali partizanski mučitelji nad svojimi žrtvami, ker se bojim, da bi v mojih besedah zvenelo banalno in nespoštljivo. Kremžar zapiše: *»Groza me je bila rojakov, Slovencev, ki so divjali nad nami in preklinjali v sovraštvu do Boga.«* Partizanski oficirji so vsak dan hodili ogledovat jetnike in izbirali žrtve, njim poznane ljudi: *»Velika poveljna morija slovenskih protikomunistov ni bila brezosebna. Bilo je zavestno ubijanje konkretnih oseb. Iz Škofovih zavodov niso pošiljali v smrt anonimne množice jetnikov.«*

Menim, da je v teh zadnjih stavkih eden glavnih razlogov za, nam v zdomstvu mnogim nerazumljivo, politično zadržanje sedanjih katoličanov v Sloveniji. Menim, da vsi pozorno sledijo debatam v slovenskem parlamentu in delajo zaključke. Neka poslanka je izjavila, *»da bo v Sloveniji mir šele takrat, ko bodo kraške jame zopet polne.«* Nek poslanec je dejal, *»da so volilci dr. Jožeta Bernika golazen, ki bi jo bilo potrebno že leta 1945 pobiti.«* Večina poslancev v slovenskem parlamentu se zaenkrat ni izjavila, da bi take besede za poslance bile neprimerne. Ni čudno, da se katoličani v Sloveniji bojijo, da bi se pobijanje ponovilo ob prvi priložnosti in da ga bodo boljševiški somišljeniki na katoliški strani spet, kot nekoč, (tokrat najbrž v reviji 2000) zagovarjali kot opravičljivo in potrebno, *»da bo že enkrat mir v Sloveniji.«*

—ooOoo—

Nekega dne so Marka Kremžarja odpeljali iz Škofovih zavodov. Niso povedali, kam. Tisti, ki so ostali v sobi, so pričeli moliti zanj, kot so to storili vsakokrat, ko so koga odpeljali, največkrat v smrt.

Pripeljali so ga v sodnijske zapore na Miklošičevi cesti v Ljubljani. Popis vzdušja v tem zaporu je, vsaj zame, prvič poznan. Pač malo jih je bilo, ki bi iz Teharij, iz Škofjeloškega gradu ali iz Št. Vida nadaljevali svoj križev pot v teh prostorih. Kremžar opisuje usodo mnogih trpinov, duševno strtih in uničenih, ki jih je srečal v teh zaporih in se vpraša: »Kdo ve, do katerega rodu bodo segale skrite posledice tega trpljenja?«

Kremžarja so zaslišali kot člana *Slovenske legije*. Posebej me je šokiral opis zaslišanja višjega oficirja OZNE (OZNA: oddelek za zaščito naroda-politična tajna policija). Opis zaslišanja imam za enega najboljših literarnih pasusov. (Tu se znova zavedam banalnosti svojih besed: kako naj grozljivo in srhljivo pripoved, kjer gre za življenje in smrt, imenujem 'literarni pasus'?) Pa še to: Kremžar ne pove imen tistih, ki so ga trpinčili, le imena onih, ki so vsem poznani in pa tiste, ki so mu kaj dobrega storili, kajti tudi taki so bili med njimi. Ne maram razpravljati o (ne)umestnosti neimenovanja teh, ki so preganjali, mučili in pobijali, samo poročam. Malo je bilo doslej objavljenih imen in zgleda, da bodo večina ostali neimenovani in umrli kot spoštovanja vredne osebe, celo kot 'narodni heroji'.

Kljub vsem strahotam komunističnih zaporov, Kremžar ne izgubi živcev in samoobvladanja. Življenje v arestu je imelo tudi tragikomične strani in tudi te zna Marko dobro opisati: primer sojetnika, zdravnika, ki je umoril svojo ženo in kateremu nova ljubica pošilja pakete s hrano ter anekdote v zvezi s tem; primer kmeta Žitnika, katerega so zamenjali z liberalnim veljakom Rudolfom Žitnikom (ki je živel med nami v Argentini) ali primer mladega partizanskega likvidatorja, ki je dobil paket, ki ga ni pričakoval... Vsekakor, Kremžar ima smisel za humor, kar večkrat dokaže v svojem opisovanju.

Bile pa so še drugačne izkušnje s sojetniki, ki niso bile ravno humoristične narave. Med zaporniki so bili tudi mladi kriminalci, nekdanji partizanski ubijalci. Nekatere od njih je 'metalo'. Ker sem tudi sam doživel kot otrok enega takih primerov 'metanja' nekoč v tramvaju na vožnji med Zg. Šiško in Ljubljano, vem za kaj gre. Mama mi je potem povedala, da sem prisostvoval izbruhu t.i.m. 'partizanske bolezni'. Računa se, da je bilo po vojni v Sloveniji pobitih okoli 200.000 ljudi, od teh sicer 'le' 10 % Slovencev, ostali so bili večinoma Hrvati, Sovjeti različnih narodnosti, Srbi, Bolgari, Grki, pač vsi, ki so ob koncu vojne bežali skozi Slovenijo v Avstrijo, k 'zaveznikom'. Za pobiti to-

liko količino ljudi je bilo potrebno mnogo tisočev ubijalcev, ki so po opravljenih orgijah morali zaživeti pač 'normalno' življenje. Vsi pa niso imeli živcev, ki so potrebni, da se nato zaživi 'normalno' življenje. Kremžar poroča: »Vsi, ki so tedaj živeli v Sloveniji, vedo, koliko je bilo partizanov, ki jih je tiste mesece 'metalo' tudi po cestah, a o tem molčijo. Šofer invalidskega doma, tudi partizan, ki je bil zaprt med nami, je rekel, da je tovarišev s tako boleznijo poln dom. Kadar imajo napade, jih z jermeni vežejo na postelje, vendar nekateri, stegnjeni na ležišču, železno posteljo ob napadu celo skrivijo. Toda internirani so le najhujši primeri. Večina jih živi prosto«.

Včasih sem mislil, da so bili slovenski komunisti prepričani, da je njihova revolucija poslednja in dokončna nasilna dejavnost v zgodovini človeštva, potem pa da se bo pričel raj na zemlji; prepričani, da ne bodo nikoli klicani na odgovor za holokavst nad slovenskimi katoličani - 'rožmanovci'. Danes ugotavljam, da sem bil naiven in jih podcenjeval. Med vodilnimi so bili bistrourmeži, dvomljivci in skeptiki, ki niso verjeli v konec zgodovine (kot ameriški Francis Fukuyama) in so predvidevali eventuelno oporekanje in prevrednotenje boljševiske verzije zgodovine v neki daljnji prihodnosti. Samo tako si lahko razlagam, da so uničili vse dokumente, ki bi jih mogli obtoževati in da že od nekdaj grozijo udeležencem revolucije z usmrčenjem, bodisi njih ali najbližjih sorodnikov, če bodo pričali o tem, kar so sami doživeli ali zvedeli od drugih. Mnogi mučitelji in ubijalci so si kmalu zatem sodili sami, mnogi so bili na razne načine likvidirani; vodilni pa so bili podvrženi profesionalnemu obdelovanju psihologov in psihiatrov. Tako se danes ničesar ne spomnijo. Pučnikova komisija za poveljne poboje ni mogla ničesar zvedeti s strani odgovornih. Verjamem v izredne, neverjetne možnosti moderne psihiatrije in psihiatrične farmakologije...

Kremžar je bil sojen skupaj z 18. obtoženci, člani *Slovenske legije*. Kot mladoleten je bil obsojen na zavod za politično prevzgojo za nedoločen čas. Sodnik ga je sodil mileje, kot bi smel. Kremžar pravi, da mu je bil za to vse življenje hvaležen.

Ne bom omenjal vrste anekdot, ki jih je doživel v bivanju v arestu. Eno bi le omenil. Starejši pripornik je nekoč vzdihnil: »O, če bi Tito vedel, kaj se z nami godi! Gotovo bi pomagal!« To je bil eden vidnih uspehov kolektivnega pranja možganov. Kult osebnosti maršala Tita je prepričal večino Jugoslovancev

o njegovi dobronamernosti, kult, ki še danes ni ponehal. Tito se je potrudil, da je vest o njegovi dobrosrčnosti prišla med ljudi. Spomnim se, da se je eden od otrok družine pisatelja Mirka Javornika (enega od tolikih političnih beguncev) nekoč približal Titu in ga prosil, da dovoli družini, da se združi z očetom v zdomstvu. Tito je osebno poskrbel za to.

Še en dogodek bi omenil. Po obsodbi mladoletnikov, je zanje življenje v zaporu postalo bolj znosno. Celo knjige iz jetniške knjižnice so lahko brali. Med knjigami je Marko dobil v roke knjigo iz njihove družinske knjižnice. Znano je, da so po odhodu beguncev rdečegardisti izropali njihove hiše. Vredne knjige in umetniška dela so se znašla v hišah novih oblastnikov ali pa, kot smo kasneje zvedeli - kajti prepričani smo bili, da so vse požgali in uničili - v muzejih. Tako so n. pr. knjige dr. Debeljaka prišle v knjižnico znanega odličnika OF, rokopisi pa v NUK, kot **'zapuščina dr. Tineta Debeljaka'**. Slike Bare Remec so hranjene v *Moderni galeriji*, najbrž tudi kot **'zapuščina'**, kajti nimajo namena vrniti jih lastnikom.

Kremžar omenja usodo ostalih knjig njihove knjižnice. Nek zapornik mu je pravil, kako so v Kremžarjevi hiši, spremenjeni v pisarne in zapor OZNE, jetniki v zimskem času kurili hišne knjige. Najbrž so pokurili tudi prevod *Slave vojvodine Kranjske*, ki jo je oče Kremžar prevajal med vojno, morda pa tudi original.

Nekoč je bil Marko kaznovan in so ga zaprli v kletne prostore. Stene so bile preresetane od krogel. Bog ve, koliko ljudi je končalo v tem prostoru. Večkrat je videl tudi, da so koga peljali na morišče na dvorišču kaznilnice. Spomni se eksekucije duhovnika Petra Križaja in domobranskega podpolkovnika Peterlina, ki so ga pripeljali naravnost iz Dachaua in je bil še v progastem suknjiču dachauskega jetnika.

Skoraj neverjetno se zdi, da so se zaporniki kdaj mogli celo skrivaj spovedati in prejeti sv. obhajilo. Kasneje je Marko zvedel, da dobiva nepoznani duhovnik svete hostije s pomočjo paznika, »ki je pod rdečo zvezdo skrival dobro srce.«

—ooOoo—

V zaporu se je Marko Kremžar srečal s šefom OZNE, Ivanom Mačkom. »*Ko pride general s svojima spremljevalcema do mene, se ustavi, me pogleda v oči in ne gre naprej. Nič me ne vpraša, ampak reče: 'Ti si Kremžar.'* Menda sem od presenečenja

le pokimal. 'Na koliko si obsojen?' Povedal sem, da na zavod za politično prevzgojo za nedoločen čas. Spet molk. Maček me je premeril s pogledom in mirno rekel: 'Nikar ne misli, da jo boš odnesel tako poceni.'« Malo kasneje pravi Kremžar: »Grožnja me je skrbela še dolgo po tem, ko sem že zapustil zapore na Miklošičevi. S tem je Maček verjetno dosegel svoj namen; a zakaj je strašil ravno mene? Tega ne vem.« Nikoli ne bomo zvedeli, kakšno usodo je Maček namenil Kremžarju, kakšne namene je imel z njim, pa tudi grožnja se ni izpolnila, kajti, kot beremo kasneje, je Marko mogel srečno pobegniti čez mejo.

Lahko le ugibamo, kaj bi bilo, če bi Kremžar ostal v Sloveniji; kako bi vplivala nanj kasnejša 60-letna 'paca', vsakodnevna indoktrinacija marksizma v svojih variantah 'a lo bruto', najprej stalinizma, nato titoizma, ki so prevzgojile tolike katoliške razumnike, da še danes ne morejo iz njih. Sicer pa je Marko kasneje v Argentini, ko je, kot vsi, ki smo študirali na buenos-aireski univerzi, bil deležen indoktrinacije marksizma. Tisti, ki smo imeli to srečo (milost, bolje rečeno!), da smo poslušali dr. Milana Komarja na njegovih večletnih filozofskih kurzih, ki jih je organiziralo Slovensko katoliško akademsko starešinstvo, smo dobili miselno podlago, ki nas je rešila, cepila, proti nenehnemu vsiljevanju marksistične miselnosti. Nekateri izmed naših univerzitetnih slušateljev, ki te milosti niso prejeli (ali niso hoteli prejeti, saj je bila vsem ponudena!), so žal nasedli in še danes, iz Slovenije ali od tu, delujejo sovražno proti naši organizirani slovenski skupnosti. Isto velja za tiste slovenske katoliške intelektualce, ki so živeli in študirali v Parizu, Rimu, Švici ali drugod po Evropi. Mnogi so nasedli Emmanuelu Mounier-u ali Antoniu Gramsci-ju. Ta dva sta, vsak na svoj način, priredila marksizem, da je mogel biti sprejemljiv za katoličane (mimogrede, italijanski komunist Gramsci je redno prebiral *L'Osservatore Romano*!). Med imeni marksistično spreobrnjenih slovenskih katoliških razumnikov najdemo recimo tudi 'naša' intelektualca-pesnika-duhovnika Rafka Vodeba in Karla Vladimira Truhlarja, druge dobite v našem tisku pred 20-30 leti. Krize pri Slovenski kulturni akciji (SKA) so bile v veliki meri pogojene s spornimi pisanji njenih ustvarjalnih članov v Evropi in nato njihovimi javnimi, publicitiranimi izstopi iz SKA.

Marko je bil prepeljan v Državno deško vzgajališče oziroma zavod za politično prevzgojo. Opravljal je mizarska dela. Že skraja so mu povedali, da ne nameravajo narediti iz njega komunista, marveč dobrega državljana: *»Pri nas boš, dokler ne bomo videli, da si sprejel novo socialistično stvarnost in spremenil svoj sovražni odnos do ljudske oblasti.«* Spraševal se je, kako menijo to storiti. *»Zavod bo hotel verjetno iztrgati iz mene vrednote, ki mi jih je dala družina. Zdelo se mi je, da utegne potekati poskus prevzgoje na področjih moje vere, zgodovinskega spomina in zvestobe družini.«*

Sledi vrsta zanimivih doživetij in anekdot iz tega obdobja, v katerih ne manjka humorja. Ni časa, da bi se pomudil pri njih: kako je dosegel, da so ga pustili zjutraj k maši; kako je opravljal udarniška dela; kako je ponujal družinsko hišo, kot edini dedič, v zameno za plačanje svojega študiranja (menil je, da je OZNA najemnik hiše!); kako mu je neznanec ponujal pomoč za beg čez mejo; kako so ob obisku maršala Tita gojenci zavoda v povorki prepevali domobranske pesmi; kako so poslušali po radiu sojenje Rupnika in Hacinca; kako je postal študent realne gimnazije za Bežigradom; dogodivščine na taborjenju ob Bohinjskem jezeru in še marsikaj. Bo treba pač prebrati knjigo. Komentiral bi le dve doživetji. Na prej omenjenem taborjenju je srečal enega od partizanov-mučiteljev v Škofovih zavodih, ki je *»vihtel bikovko poleg kotla za jed«*. Prepoznala sta eden drugega. Bivši preganjalec je hitel z opravičevanjem in s ponudbami za pomoč, če bi kdaj kaj potreboval. Marko nato razmišlja o usodi tistih, ki so sadistično preganjali in mučili svoje drugače misleče rojake: *»Zasmilili so se mi in se mi smilijo do današnjih dni. Nihče se bolj ne zaveda krivic, ki so jih storili – kot oni sami. Težijo jih. Zločin zahteva obsodbo, greh kesanje, ljudi, katerim so bile krivice prizadete, pa postavljajo te pred izziv – odpuščanja.«*

Drug dogodek je iz časa, ko je bil že v gimnaziji in je profesor skušal, po Marxovo, dokazati, da nosi vsaka družba v sebi kal razkroja. Marko se ni mogel premagati in je vprašal: *»Kako, da ta zgodovinski zakon ne drži za marksistično družbo?«* Profesorja njegovo vprašanje ni vznemirilo. Z vzvišeno samoumevnostjo je pojasnil, da marksisti poznajo zgodovinske zakone in zato razvijajo družbo v skladu z njimi. Kremžar razmišlja, da je s svojim vprašanjem tovariša profesorja pravzaprav podcenjeval in pravi: *»Način, kako so se v teku let takratni stalinisti prelevili v titoiste, pristaši državnih monopolov v*

samoupravljalce in nato v pridobitnike tržnega gospodarstva, totalitarci v demokrate, komunisti v liberalce in tovariši proletarci v gospode kapitaliste, je dokaz, da so se znanstveni marksisti marsikaj naučili. Če že niso mogli spremeniti družbe v skladu s svojo teorijo, so se, v obrambo svojih koristi, po potrebi spreminjali sami.»

Torej, oni so nešteto krat spremenili svoje mišljenje, mi pa še vedno trdimo isto kot leta 1942. Ni čudno, da nas obtožujejo, da se v 60 letih nismo ničesar naučili...

Ugotovitev, da so se boljševiki skozi 60 let »v obrambo svojih koristi, po potrebi spreminjali sami«, je še kako razvidna danes, ko se le-ti odpravljajo v EU in v NATO. Sicer imajo postavljena železa v dveh ognjih! Eni za NATO v pomenu *North Atlantic Treaty Organization*, boljševiška mladina pa proti NATO-ju v pomenu *Nočemo Ameriške Teroristične Organizacije*. Sedanji voditelji republike Slovenije vsekakor želijo biti med zmagovalci v bodoči vojni. Menim, da imajo ves čas prisotno v zavesti ali podzavesti, kot precedens, usodo slovenskih političnih emigrantov in nikakor ne želijo oditi za 60 let v begunstvo, v neznano. Zato imajo v uporabi več različic ravnanja, eno od katerih bodo (kot nekoč) prikazali ob izidu vojne kot tisto, za katero so se ves čas borili na strani zmagovalcev – katerikoli že bodo (če sploh bo kdo).

—ooOoo—

Povrnimo se nazaj v leto 1946. Zadnjo nedeljo v oktobru, na praznik Kristusa Kralja, so bile volitve. Gojenci zavoda, starejši od 18 let, so morali prositi, da jih sprejmejo na volilne imenike. Marku Kremžarju ni bilo dovoljeno voliti. V odloku komisije za četrto Moste piše, da zato, ker »še niste spremenili svojega sovražnega razpoloženja proti ljudski oblasti«, kljub temu, da mu državljanske pravice uradno niso bile vzete. Original tega odloka je Kremžar ohranil in ga objavil v slikovnem oddelku knjige.

Te volitve so mu prav s prepovedjo voljenja olajšale, če ne celo omogočile pobeg. Ne bom šel v detajle. Samo to: nekdo mu je izročil pismo očeta, da sme zaupati kurirju, ki ga bo prepeljal čez mejo v Avstrijo. Marko se je obotavljal, a končno odločil za to. Janko Marinšek, ki je nato živel v Argentini, je bil vodnik skupine, ki ga je prepeljala v Avstrijo. V skupini

pa je bil žal en vrinjenec OZNE, ki ga je poslala, da odkrije zveze in poti. To je Marko seveda zvedel šele kasneje. Jankov brat, ki jih je z avtom pripeljal do Karavank, se je kmalu nato z avtom smrtno ponesrečil (kar je bil v tistem času eden od načinov likvidacije), njegovi sestri pa sta se še pravočasno rešili na Koroško. Marko Kremžar je bil zadnji, ki mu je uspelo uiti po tej poti.

Po osemnajstih mesecih se je Marko znova srečal s starši v begunskem taborišču Špitalu ob Dravi. *»Tu sem preživel najlepša brezskrbna leta svoje mladosti,«* piše Marko in nadaljuje, *»morda se zdi to neverjetno, a prav pomanjkanje vsake perspektive in popolna nemoč glede odločanja o prihodnosti mi je vsaj za nekaj časa dajala občutek oddiha in miru.«*

Sledi opis življenja v taborišču in se tudi tokrat ne bom ustavljaj pri tem. Ta del slovenske zgodovine so popisali France Pernišek, prof. Božidar Bajuk in še kdo. Marko je pričel s študijem v taboriščni gimnaziji, ki jo je vodil ravn. Marko Bajuk. Komunisti pa tudi v Avstriji niso dali miru in družina Kremžar se je morala spet raziti. Oče France Kremžar je dobil zatočišče pri slovenskih cistercijanih, beguncih iz Stične, v samostanu Štams na Tirolskem. Tu ga je sin Marko nekoč obiskal in ostal pri njem teden ali dva. *»To so bile zame najlepše počitnice, kar bi si jih lahko želel.«* Morda je bil spomin na to doživetje, kar je dr. Kremžarja nagnilo, da je leta 1990, ko se je začela pripravljati osamosvojitve Slovenije, želel da se prav tam srečajo zastopniki zgodovinske SLS iz vsega sveta, s predstavniki krščanskih demokratov iz Slovenije.

Prišel je čas za emigracijo. Edina država, ki je sprejemala družine, je bila Argentina. Vendar Kremžarjeva družina, v kateri so bili trije starejši in le en mlajši član, niso bili najbolj zaželen tip emigrantov. Marko opiše ponovni sprejem pri argentinskem konzulu, kajti prvič niso bili sprejeti: *»To pot nas temnopolti gospod ni nič spraševal. Stali smo pred njim brez besed, on pa nas je prav tako molče gledal. Zdelo se mi je, da molku ne bo konca. Potem pa je zastopnik argentinskih oblasti prijel naližno pero, hitro podpisal vsa štiri dovoljenja, zaprl črno mapo pred seboj in nas z gibom roke odslovil. Ko so se za nami zaprla vrata barake, smo se spogledali. Bili smo emigranti.«* (Menim, da bi ta in še marsikateri odlomek iz Kremžarjeve knjige bil primeren kot berilo v čitanki za naše osnovnošolske tečaje).

Knjiga *Leto brez sonca* je Kremžarjeva dvanajsta publikacija. Ne vem, če je kdo do sedaj živečih Slovencev v Argentini napisal in izdal kaj več. To niso kakršnekoli tiskovine, ampak take, ki zadevajo in dajejo odgovore na bistvene človeške, krščanske in slovenske probleme, ne le Slovencev v Argentini. Dr. Marko Kremžar ni le zaslužen kot pisec tolikih pomembnih knjig in brošur. Predava, piše članke v naše časopise in revije, organizira, usmerja, vodi razne tečaje, od literarnih do političnih. Bil je voditelj zgodovinske SLS, član Slovenskega narodnega odbora (SNO). Ustanovil je Slovenski srednješolski tečaj, v katerem poučuje že od začetka, kar pomeni več kot 40 let. Društvo Zedinjena Slovenija mu je pred leti v imenu slovenske skupnosti v Argentini izrazilo svoje priznanje.

Bojim se, da knjiga *Leto brez sonca* ne bo našla v Sloveniji sprejema oziroma odmeva, kot bi ga morala in da bo tudi ta knjiga 'glas vpijočega v puščavi'. Ta puščava seveda ni prazen prostor, kjer ne bi bilo ljudi. Nasprotno, tre se ljudi. In tudi ni gluha loza, kjer se nič ne sliši. Ljudje slišijo, a se delajo, da ne slišijo, ker ne marajo slišati, ker se jim ne splača slišati. Ne bom rekel, da ne verjamejo, kar slišijo, to sploh ni važno. Tudi če bi verjeli, pa se jim ne bi splačalo verjeti, bodo rekli, da ne verjamejo. Ne splača se jim verjeti, ker od tega nimajo koristi. Tisti trenutek pa, ko bodo imeli od slišanja ali verjetja kako korist, bodo vsi slišali in verjeli. Sicer pa Kremžar ni imel namena pisati za ljudi, ki samo to pričakujejo, kaj jim koristi in kaj se jim splača. Taki so najbrž vedno bili in bodo v večini. Knjiga je zlatá vredna in namenjena tistim, ki iščejo resnico in onim, ki želijo vedeti še drugo stran medalje naše krvave revolucije. Morda bo ta knjiga koga nagnila, da bo drugače ocenjeval slovensko polpreteklost, kot doslej.

—ooOoo—

Ob koncu tega razmišljanja rad bi napravil še eno pripombo. Komunisti so v desetletjih svojega terorja pobili po vsem svetu nad sto milijonov ljudi. Kremžar komentira: »Dnevna prometna nesreča, prikazana na televiziji, lahko gledalca pretrese in postane bolj realna kot 100 milijonov žrtev, pa čeprav jih veliko od teh leži nepokopanih v njegovi neposredni bližini. Smrti in muke tisočev postanejo statistični podatki, katerih um ne zazna

in srce ne občuti. Nekritičnemu gledalcu ob tem polagoma odmira srce, da postane brezčuten.« To se godi danes v Sloveniji in po celem svetu.

V vsakem *Blockbusterju* imate danes na razpolago vsaj desetino videokaset, ki prikazujejo holokavst nacistov nad 6 milijoni Judi, pa niti enega, ki bi prikazal holokavst, ki so ga storili komunisti nad 100 milijoni ljudi, večinoma kristjani. Kje so filmski prikazi stotin Gulagov, umiranja milijonov žrtev lakote v Ukrajini, poboja v Katynu, prizora v Lienzu, ko se žene kozakov z otroki vred mečejo v reko Dravo, da jih ne bi vrnil v Sovjetsko zvezo; kje so slovenski filmarji in pisatelji, ki bi prikazali strahote komunističnega divjanja v Teharjih, Škofovih zavodih, Podutiku, Kočevju, Hrastniku, Škofjeloškem gradu, Kamniški Bistrici, kraških fobjah?

Morda bodo kdaj ZDA prišle na to, da ni bilo prav, da so podpirale Tita, Ben Ladena in Saddama Husseina ter štipendirale na svojih univerzah otroke teroristov, **bodisi rdeče garde** (ki se danes postavljajo kot edina 'stroka' v slovenskem prostoru in ki kjerkoli in kadarkoli morejo, sramotijo in terorizirajo tamkajšne katoličane) **ali muslimanskega fanatizma** (ki vodijo odpor proti prizadevanjem 'koalicije'); morda bodo uvidele, da bi ob propadu komunizma morale zahtevati oziroma izsiliti lustracijo v bivših komunističnih državah, kot so to storile v Nemčiji ob koncu nacizma, pa tokrat (kdo ve zakaj?) niso imele za potrebno. **Morda bo uvidela Anglija**, da ni bilo prav, da je ob koncu druge svetovne vojne izročila stotisoče protikomunistov v roke boljševikov, da so jih pobili in da ni prav, da preprečuje in kaznuje vsako pričevanje o tem (primerjaj Tolstoj: *Celovška zarota*). **Morda se bosta zavedla država Izrael**, kamor je letel po svoji izvolitvi Milan Kučan v iskanju zaslonbe in **Simon Wiesenthal** na Dunaju, na katerega apelirajo slovenski boljševiški imetniki vsakovrstnih privilegijev, kadarkoli kdo zahteva ukinitvev in ki predstavljata danes najpomembnejšo oporo Kučanu in njegovemu klanu; morda se bodo končno vsi zavedli in ugotovili, da niso podpirali ravno svojih prijateljev in somišljenikov.

Nekoč sem slišal, da se zločini nad posamezniki poplačajo v onstranstvu, zločini nad narodi pa že na tem svetu, prej ali slej, na ta ali oni način...

Rad bi nekaj besed posvetil tudi uvodnim besedam Matije Ogrina, enega zelo redkih slovenskih intelektualcev na Slovenskem, ki je zmožen razumeti, v medvojnih razmerah usodno, travmatično izbiro in odločitev številnih katoličanov, po moje imenovanih 'Rožmanovcev' in ki si upa pozitivno ovrednotiti knjigo dr. Marka Kremžarja, sočustvovati z njim in z desetstisoči nedolžnih Slovencev, preganjanih, mučenih in pobitih. Kar Ogrin predvsem poudari, je pa Kremžarjev »miren, objektivno stvaren slog, v katerem se zrcali miren pogled na prestane dogodke, ki ga pisanju daje resnica«. Menim, da bi besedilo njegovega uvoda oziroma spremnih besed bila pravzaprav najboljša predstavitev Kremžarjeve knjige.

Ko sem knjigo prvič prebral, sem imel občutek - pa tudi prijatelj, ki je knjigo prebral, mi je komentiral -, da se avtorju pravzaprav ni nič preveč hudega zgodilo oziroma storilo. Verjetno je to posledica navajenosti, da se hude stvari tudi hudó povedó. Kremžarjevo neprizadeto pripovedovanje z nekako distanco do vsega prestanega, lahko koga zmede. Matija Ogrin ugotavlja, da je »sobivanje vedrine s tolikšno tragiko mogoče edinole v globoki, preskušeni veri, da ima dobro nad zlim - čeprav v mučeništvu - zadnjo besedo; da dobro zlu odpušča in je v tem njegova poslednja zmaga.«

Predavanje na kulturnem večeru
Slovenske kulturne akcije, 5. aprila 2003

PROFESOR BARAGA, POLKOVNIK VAUHNİK IN PATER PLACIDO

Med *Eseji in razpravami*, ki so objavljeni v prejšnji številki *Meddobja* (leto 2002, št. 3-4), je tudi predavanje, ki ga je imel 15. oktobra 1966 pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu prof. Srečko Baraga (1901-1977). Posvetil ga je kritični obravnavi posmrtnne izdaje knjige polkovnika Vladimirja Vauhnikova *Nevidna fronta*. Daljši zapis, ki je v *Meddobju* nekoliko skrajšan, je vzbudil pozornost tudi v Sloveniji, saj se širi zanimanje za dolga leta zamolčano ilegalno protifašistično in protinacistično medvojno delo nekomunistične in protikomunistične strani.

Za polk. Vladimirja Vauhnikova (1896-1955) in njegove sodelavce, zlasti za tržaško skupino, se že dokaj dolgo zanimam (čeprav še nisem srečal Abrahama in se zgodovinskim raziskavam posvečam le kot ljubitelj). Dolžan sem zahvalo in opravičilo vsem, tudi v zdomstvu, ki so mi pri raziskovanju pomagali (mnogi so že med rajnimi), a razen drobcev niso dočakali kake moje širše obravnave omenjene izredno zanimive, a tudi zahtevne problematike, kot tudi še ne nove, z opombami podprte izdaje *Nevidne fronte*.

Za tako izdajo se je v svojem predavanju zavzemal dr. Baraga, ki je navedel vrsto kritik na račun vsebine in oblike *Nevidne fronte*. V marsikateri točki je imel prav, v nekaterih bistvenih točkah, kolikor morem soditi, pa ne. Njegov dvom, ali je Vauhnikova skupina sploh delala za zahodne zaveznike, in ne za Sovjete, ni utemeljen. Ravno tako ni utemeljeno mnenje, da »Vauhnikova linija« ni imela slovenskega značaja. Že med vojno, še odločneje pa po njej se je na primer Vauhnik razšel s starimi vojaškimi prijatelji, ker je zavrnil jugoslovanski okvir za slovensko prihodnost. Zlasti sklepni del predavanja je dr. Baraga zapisal pod močnim vtisom prijateljevih »razkritij« o Vauhnikovem sodelavcu AA-ju. Čutijo se tudi nekateri sledovi medvojnih in povojnih razhajanj v slovenskem demokratičnem taboru in pa v zdomskem svetu.

Po prijateljski uslugi sem Baragovo besedilo spoznal že pred več leti. Zelo mi je bilo koristno pri razčiščevanju nekaterih vprašanj in osvetljevanju nekaterih podrobnosti, saj sem skušal pri preživelih in v dokumentih preveriti vse njegove »hujše« trditve. Veliko časa in prostora bi zahtevalo, če bi želel to podrobno popisati, saj pri preučevanju take snovi naletiš na vse vozle naše polpreteklosti. Osebnost ali po pošti sem se poleg tega srečal z vrsto izredno zanimivih ljudi. Res pa je, da do »jasnih in lepih dokumentov« britanskega in nemškega izvora, ki bi »vse« obrazložili, ni bilo še mogoče priti.

Po Baragovem predavanju se je v nekaj številkah *Glasa Slovenske kulturne akcije*, ki ga je urejal še Ruda Jurčec, nadaljevala razprava o Vauhniku. Tudi v njej so bili točni, a tudi netočni podatki. Značilno je, da avtor svoje razprave, kljub napovedi, nikoli ni sam objavil, čeprav je, recimo, drugo odmevno predavanje objavil v *Vrednotah*. Če Vauhniku in prirediteljem izdaje njegovih spominov (glavno vlogo je nedvomno odigral polkovnikov brat, odv. Miloš Vauhnik, ki se je moral namučiti, da je sploh prišel do izvirnikov) očita, da so marsikje skrivnosti, je skrivnosten tudi sam, ko navaja svoje vire. Dejstvo je, da je Baraga vso zadevo precej od blizu poznal še iz vojnih dni.

V »Šmajdovem arhivu«, ki ga je po vojni zasegla Ozna in je na voljo raziskovalcem v Arhivu Republike Slovenije, je na primer ohranjeno Baragovo pismo Rudolfu Smersuju iz januarja 1945. »Inšpektor Frič«, kot se je podpisoval, je bil pod močnim vtisom nemških aretacij vodilnih predstavnikov Slovenske legije, v kateri je aktivno delal. Zelo je bil razočaran in kritičen do vodstva, saj v pismu ostre sodbe kar mrgoliijo. Piše tudi o aretaciji Toneta Duhovnika, inž. Sodje in drugih, o stikih z dr. Ivanom Martelancem in še kom, ki ga omenja v svojem predavanju leta 1966. Smersuju je zapisal tudi stavka: »In Ti si mi rekel, da imaš silnega dela s pošto, ki jo pošiljate ven. No, danes mi je tista »briljantna« zveza z inozemstvom jasna, katero Vam je nudil nesrečni Fric.«

Marsikaj bi se dalo dopolniti o Fritzu Werdniku (ne Verniku, kot piše Baraga); kninskem Hrvatu Anteju Aniču (in ne Srbu Antiću); Lebedevu; končni usodi Jožeta Golca (ki pa je tudi najboljši specialisti, a tudi njihovi kritiki ne poznajo, čeprav je podrobno popisana v zadevnem geslu v 19. snopiču *Primorskega slovenskega biografskega leksikona* iz leta 1993), ki so ga usmrtili 4. aprila 1945 v tržaški Rižarni; usodi njegovih sode-

lavcev (še zdaleč se niso vsi rešili iz taborišč, kot piše Baraga, ki ni vedel, da so jih poslali v več taborišč: v Rižarno, Dachau, Mauthausen, Buchenwald, Ravensbrück). Dne 18. novembra 1944 se nista "sestala v Celovcu dr. Meštrovic in Jojo", temveč v celici tržaških koronejskih zaporov bivši minister Maštrovic in Jojo. Če ima Baraga pričevanje, da "Golec zasliševanja ni zdržal," je še nekaj pričevanj, da se je v zaporih držal zelo dobro. Duhovnika in Pogačarja niso zaprli v "Navari", temveč v Ravenni itd.

In tu smo pri točki, zaradi katere se v prvi vrsti oglašam. Gre za minoritskega patra Placida Corteseja (1907-1944), o katerem pri Baragi beremo: "Prek Duhovnika so Nemci prišli do patra Cortese, Hrvat po rodu, ki je bil važen vozel v Golčevi mreži. Nemci so patra zaprli in ga strahovito mučili, da je verjetno izdal Golca in s tem vse. O vsem tem Vauhnik ne ve nič povedati..."

Ne bi bilo prav, da bi kdo mislil, da se je v Trstu začel beatifikacijski postopek za človeka, ki je na zaslišanjih klonil ali celo izdajal. Za p. Placida se je, nasprotno, začel beatifikacijski postopek zato, ker so pri njem jasni znaki mučeništva zaradi ljubezni do bližnjega. Ne samo, da se je razdajal za slovenske in italijanske internirance v Chiesanuovi, za Jude, zavezniške vojaške skrivače in druge preganjance, v bunkerju in uradih Gestapa v Trstu so ga po aretaciji mučili do smrti, ker ni spregovoril! O tem je zdaj že več pričevanj. Kdor se želi seznaniti z njegovo življenjsko zgodbo, lahko seže po knjižici *Mučenec nazizma pater Placido Cortese*, ki jo je na podlagi veliko bolj podrobnega in obsežnega dela v italijanščini (Apollonio Tottoli, *Padre Placido Cortese vittima del nazismo*, Edizioni Messaggero, Padova 2002) v hrvaščini napisal p. Ljudevit Anton Maračić, slovenski minoriti pa so jo spomladi 2003 izdali v slovenskem prevodu.

Glede sosledja aretacij pa je že rajni dr. Vojko Arko v razpravi *P. Placido Cortese v Zborniku Svobodne Slovenije 1967* popravil Vauhnikovo trditev, ki je verjetno zavedla še Barago, in sicer da je bil prej aretiran Cortese, potem pa Golec. Dr. Arko je pravilno zapisal, da so bili prej aretirani Golec in nekateri drugi, za njimi, 8. oktobra 1944, pa p. Placido Cortese v Padovi. To so poznejša odkritja potrdila. Že zaradi tega od njega odpade vsaksum odgovornosti za tržaške aretacije, pričevanja o molčečnosti in svetniškem prenašanju trpljenja pa to še dodatno potrjujejo.

Dr. Arko ima velike zasluge za ohranjanje spomina na p. Placida. Z njegovo pomočjo sem začel raziskovati ta svetli lik, tako da sem leta kasneje lahko pomagal piscu italijanskega življenjepisa

s številnimi slovenskimi viri. O Cortesejevem delu za interniranca v Chiesanuovi je pisal tudi že dr. Stanko Kociper v spominih *Kar sem živel* (Mladinska knjiga, Ljubljana 1996). Mogoče je v zdomstvu še kdo, ki se patra spominja iz taborišča ali zaradi kakega drugega doživetja. Koristno bi bilo, če bi to prišlo na dan.

JOŽE RANT

POPRAVKE IN DOPOLNILA K MOJEMU SPISU "BITI ARGENTINEC JE TEŽAK PÔSEL"

Haedo, 5.2.2003

Spoštovani g. urednik Meddobja!

Dovoljujem si Vas naprositi, da po možnosti v prihodnji številki Meddobja objavite nekatere popravke in dopolnila k mojemu spisu "Biti Argentinec je težak pôsel", objavljenem v zadnji številki (XXXVI, 2002 3-4).

Ne gre toliko za popravo pomanjkljivih delitev besed, ki so nasledek še ne popolne tehnologije. Tudi ne za popravo manj pomembnih pomot (primer: s. 196, postalno nam. postalo; ipd.), ali za opustitev pike (primer: op. 3 s. 199) ali za zamenjavo vejice s piko (primer: s. 206).

Res pa nekoliko moti opuščen naglas v naslovu (pôsel). Prav tako napačen zapis primka Khler nam. Köhler ali vsaj Koehler (op. 2. s. 188); ali uporaba moškega sklona nam. ženskega (op. 48 s. 220: za časa svojega zadnje predsedniške dobe); ali napačno sklanjanje (ib.: S polkovnikom Damascu, nam Damascom). Zelo pa bode "amanarse" nam "amañarse" (op. 61 s. 227). Resda sem napačno prepisal "prvi dve leti (1982-4)" (str. 195), a kdorkoli že je popravljaj, bi moral vedeti, da gre za leti 1983-4. A še huje je to, da je nekdo spremenil Amerika v América (op. 28. 02). Razumem, da je lektor zamenjal moj Meksiko z Mehiko, ne pa, da Brazil z Brazilijo, ker imam ža to pač svoje razloge (gl. Zbornik ZS s. 13 op. 1bis), čeprav zazdaj tega Slovenski pravopis se ne priznava.

Zelo groba napaka je v op. 16, kjer lektor ni opazil, da je opuščen "ne". To se pravi, da bi moralo stati: "...da domovina zanje ne bo mačeha..."

Morda je res v skladu s Slovenskim pravopisom takole sklanjanje: "Enriqa Santosa Discépola tango..." Najprej, ker ne pravimo: Buena Airesa, in ne rekamo: Juana Carlota Péreza hiša, še manj Carmene Edite Péreze slika. Kako naj se izgovarja Enriqa (Enrika ali Enrikva?). Zato se mi zdi najpravilnejše: Enrique Santos Discépolov tango Cambalache - vsemu morebitnemu pravopisu nakljub! Res pa bi bilo primerneje spremeniti zapis: "Pesnik Enrique Santos Discépolo je najbolje opisal argentinsko družbo s svojim tangom "Cambalache..."

V zvezi s tem bi prosil, da po možnosti objavite besedilo tanga Barantalnice v celoti, za kar me je po telefonu prosilo nekaj bralcev:

BARANTALNICA

*Da svet je in je bil svinjarija, to že vem
(tako leta pet sto šest kotleta tisoč dvakrat)...
da zmerom bili so makiavelski tatovi in ogoljufanci,
zadovoljni in prezagrenjeni,
vrednote in dvoličnost...
a da je dvajseto stoletje razpon zla brez sramu,
tega nihče več ne taji...
Povaljani živimo v zmedi in z istim blatom
smo vsi onesnaženi.*

*Danes je vseeno, če si pokončen ali izdajalec...
Neuk, modrec ali tat, radodelnež ali prevvarjalec
Vse je enako... nič ni boljše...
isto je biti osel kot velik profesor.*

*Nihče nima cvetka, ni razvrstilnic po činu...
nemoralni so se izenačili z nami...
če kdo živi v goljufiji
in če drugi pohlepno krade...
je vseeno, če je duhovnik, blazinar,
križev kralj, brezobziren nesramnež ali skriven potnik...*

Kako malo spoštovanja, kakšen poraz razuma:

kdorkoli je gospod

kdorkoli je lopov.

Pomešana s Stravinskijem gresta Don Bosco in vlačuga Mignon..

don Cico in Napoleon... izdajalka in San Martín...

kot v nespoštljivi izložbi barantalnice

se je zamešalo življenje...

in ranjeno po sabli brez zakovic

vidiš, kako naslonjeno na grelec joče sveto pismo .

Dvajseto stoletje, barantalnica, problematično in vročično,

kdor ne joče, kdor ne sesa,

in kdor ne krade, je nor...

kar naprej... daj, saj gre...

saj se bomo srečali tamkaj v peči...

ne misli več... postavi se ob stran...

ker nikogar ne briga, če si se rodil pošten...

saj je isto tisti, ki dela kot vol noč in dan...

kot tisti, ki živi od drugih, ki ubija,

ki zdravi ali ki živi brez zakona.

Lepo pozdravljam in se Vam že vnaprej zahvaljujem za
uslugo

Jože Rant.